

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

THE THAILAND RESEARCH FUND

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการทุนเครือข่ายวิทยานิพนธ์ปริญญาโทด้านจริยธรรมในประเด็นเรื่อง
“คุณค่าของชีวิตในสังคมไทย”

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย

กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร

โดย

พระพิทยา เสวกพันธุ์

หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

31 ตุลาคม 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย
กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร

โดย

พระพิทยา เสวกพันธุ์
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการทุนเครือข่ายวิทยานิพนธ์ปริญญาโทด้านจริยธรรมในประเด็นเรื่อง
“คุณค่าของชีวิตในสังคมไทย”

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย

กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร

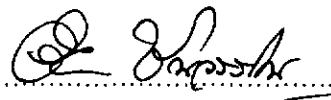
พระพิทยา เสวกพันธุ์

ผู้วิจัย

..... ผศ.ดร. นพ.นพ.น.

อาจารย์ปรีชา สุวรรณบุบผา, Ph.D.

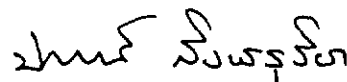
ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชา ชินวรรณ

อ.บ., M.A., Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ สิงห์สุริยา, อ.ค.

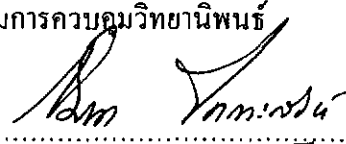
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์รัศมีดารา หุ่นสวัสดิ์, Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุมนา ดังคณะสิงห์

อ.บ.(เกียรตินิยม), Maîtrise de Sociologie,

Doctorat du 3ème Cycle en Sociologie.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย

กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

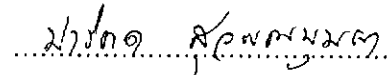
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545

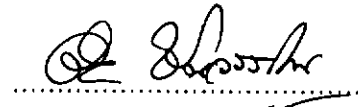
พระพิทยา เสวกพันธุ์

ผู้วิจัย

อาจารย์ปรีชาต สุวรรณบุบผา, Ph.D.

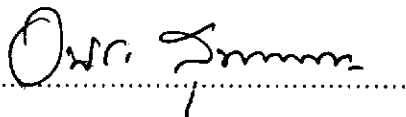
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วริยา ชินวรรณโณ

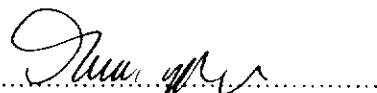
อ.บ., M.A., Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์อมรา สุนทรธาดา, Ph.D.

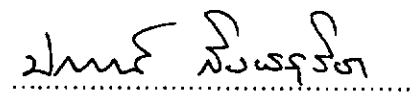
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์รัศมีดารา หุ่นสวัสดิ์, Ph.D.

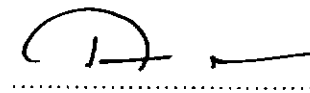
คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปกรณ์ สิงห์สุริยา, อ.ค.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์สุริย์ กาญจนวงศ์ Ph.D.

คณบดี

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จากการให้ความร่วมมือของผู้ตอบแบบสอบถาม และผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานที่ที่ทำการศึกษาย่างเป็นกันเอง จึงขอเจริญพรขอบคุณมา ณ ที่นี้

ขอเจริญพรขอบคุณอาจารย์ปาริชาติ สุวรรณบุบผา ที่เพียรพยายามอธิบายและแนะนำประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาให้เข้าใจชัดเจนด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง ขอเจริญพรขอบคุณอาจารย์วริยา ชินวรรณ อาจารย์ปกรณ์ สิงห์สุริยา ที่มีความเมตตาและให้คำแนะนำซึ่งเป็นประโยชน์กับการศึกษาในครั้งนี้มาก ขอเจริญพรขอบคุณอาจารย์อมรา สุนทรธาดา ที่ให้คำแนะนำเพิ่มเติมในภาคสนามทำให้การศึกษานี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน จนทำให้ผู้ศึกษามีวันนี้

การศึกษารั้วนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้ หากขาดทุนสนับสนุนและช่วยเหลือจาก พระครูปริยัติคุณาสัย เจ้าอาวาสวัดประดู่พัฒนาราม อาจารย์พิศมัย ปิยะการ ผู้เปี่ยมด้วยน้ำใจและความปรารถนาดี พระครูปลัดดวง ฐิตธมโม และพระครูปลัดรัตนวัฒน์ ผู้อนุเคราะห์ให้ที่พักอาศัยและให้ความเมตตาจนสำเร็จการศึกษา และได้รับเงินทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์จาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ขอระลึกถึงบุญคุณและความห่วงใยที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงจากโยมแม่โยมพ่อ ผู้ให้ร่างกายแรงใจ และชีวิตแก่ผู้ศึกษา รวมทั้งพี่น้องในตระกูล “เสวกพันธุ์ สุขศิริ อริยะภักถิญาญญ รักหอม” ขอขอบคุณน้ำใจจากเพื่อน ๆ และเป็นที่รักยิ่ง พระมหาประสิทธิ์ รัตนมณี พระมหาสุวัฒน์ รักขันโท พระมหาลอบ ประยูรเต็ม พระมหาวิเชียร สายศรี พระมหาชัยยันต์ สืบกระพันธ์ คุณสุรเดช ไตรสีห์ คุณรติดา วัชรโรทัย คุณธิดารัตน์ พาให้สุข คุณธรรมวัฒน์ รักหอม และเพื่อนนักศึกษาทุกท่าน น้องชายผู้คอยให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในยามที่อ่อนล้าพระมหารัชมงคล ชัยมงคล เกียรติศักดิ์ อริยะภักถิญาญ รวมทั้งขอขอบคุณน้ำใจจากผู้มีความปรารถนาดีต่อผู้ศึกษาทุกท่าน

วิทยานิพนธ์เล่มนี้หากมีส่วนใดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หรือจากการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อชีวิตที่ดีในอนาคต ขอบุญกุศลนั้นเกิดแก่ทุกชีวิต หากมีส่วนใดบกพร่องในการศึกษา ผู้ศึกษาขอน้อมรับและจะนำไปปรับปรุงในโอกาสต่อไป

พระพิทยา เสวกพันธุ์

พฤษภาคม 2545

4236866 SHCR/M : สาขาวิชา : ศาสนาเปรียบเทียบ ; ศศ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ)

พระพิทยา เสวกพันธุ์ : การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย : กรณีศึกษา
พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร (BUDDHIST BELIEFS AND GOOD LIFE IN THAI
SOCIETY : A CASE STUDY OF THE BUDDHISTS IN BANGKOK) คณะกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ : ปาริชาติ สุวรรณบุบผา, Ph.D., วริยา ชินวรรณ, Ph.D., ปกรณ์ สิงห์สุริยา, อ.ด., 148
หน้า ISBN 974 - 04 - 2660 - 3

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับลักษณะการนับถือ
พระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและการศึกษาภาคตัดขวาง
(Cross-Sectional Survey) กลุ่มตัวอย่างเป็นพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครจำนวน 399 คน โดยการ
ใช้แบบสอบถาม

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรมให้ยึดหลักแห่งพระ
รัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เข้าใจ ยอมรับการกระทำและผลการกระทำของตนเองเป็นที่ตั้ง มีหลักสำคัญแห่งการ
ดำเนินชีวิต 3 ประการ กล่าวคือ ละเว้นความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์
ประพฤติตามอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นฐานสู่จุดหมายสูงสุดของการมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธศาสนา คือ การ
เข้าถึงสภาวะความเป็นจริงแห่งกฎธรรมชาติ ไม่ยึดมั่นถือมั่น วางใจเป็นกลาง จิตใจปลอดโปร่ง เบิกบาน
หมดความมัวหมอง แต่ลักษณะการนับถือของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบันส่วนใหญ่มีความเชื่อ นับ
ถือสิ่งที่ตนคิดว่าศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่พึ่งอีกมากมายนอกเหนือจากนับถือพระรัตนตรัย อีกทั้งการดำเนิน
ชีวิตตามกระแสแห่งบริโภคนิยม วัตถุนิยม ส่งผลให้มีชีวิตที่ดีไม่สอดคล้องตามหลักพุทธธรรม

พุทธศาสนิกชนกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีทัศนคติเกี่ยวกับลักษณะการนับถือพระพุทธ
ศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมมากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติพิธีเจ้าแม่
กวนอิม กลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติพิธีรัชกาลที่ 5 และกลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ ตามลำดับ โดยที่
พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีลักษณะการนับถือ ความเชื่อ ความเข้าใจ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธ
ศาสนาไม่ถูกต้องเท่าที่ควร โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ส่งผลให้การมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรมอยู่ใน
ระดับที่ต่ำที่สุดจากทุกๆ กลุ่ม ต้องการแสวงหาความสุขที่ตอบสนองทางด้านร่างกายมากกว่าความสงบ
ของจิตใจ ดังนั้นชาวพุทธควรตระหนักที่จะปลูกฝังค่านิยมแห่งการเสียสละ แบ่งปัน ความพอดีแห่งการ
พึ่งวัตถุ สร้างคุณค่าแห่งชีวิตจากภายในมากกว่าการมีทรัพย์สินเงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง เพื่อการมีชีวิต
ที่ดีตามหลักพุทธธรรม และประโยชน์สุขแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง

ควรมีการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับพุทธศาสนิกชนทุกคนโดย
เฉพาะในกลุ่มเยาวชนและบุคลากรระดับผู้บริหารทุกหน่วยงานทั้งในภาครัฐและเอกชน

4236866 SHCR/M : MAJOR : COMPARATIVE RELIGION ; M.A.

(COMPARATIVE RELIGION)

KEY WORDS : GOOD LIFE

PHRAPITTAYA SAWEKPAN : BUDDHIST BELIEFS AND GOOD LIFE
IN THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF THE BUDDHISTS IN BANGKOK :
THESIS ADVISORS: PARICHART SUWANBUBBHA, PH.D., VARIYA
CHINWANNO,PH.D.,PAGORN SINGSURIYA,PH.D., 148 p, ISBN 974 - 04 -
2660 - 3

The objectives of this research is aimed at studying Buddhists' views of the relation between paying respect and following the good way of life of Buddhism in Thai society. The study consisted of documentary research and a cross-sectional survey. The sample group consisted of 399 Buddhists in Bangkok. The survey method used was a questionnaire.

The right way of paying respect to Buddhism is to venerate the Lord Buddha, Thamma, and Sangkha for a life time. The research documents found that Buddhism is a way of life and a means of finding inner peace without respect to the supernatural powers. It does not teaches one to believe in one's sins that can be forgiven by God. It teaches there is no God who created the world and controls man's destiny. There are three fundamental principles, namely, not to do any evil, to do good, and to purify the mind. Every Buddhist can attain the highest level by his own effort by living a good life. This way is called the Noble Eightfold Path. Nowadays, most Buddhists in Thai society do not understand the meaning of the right way. They take Buddhism in the ritual dimension and believe in destiny and black magic.

The results of the study revealed that Buddhists who strove for enlightenment viewed paying respect to Buddhism and following a good life at the highest level. Buddhists who believed in the power of gods(Kuan - Im) and Buddhists who believed in the power of Rama V were at a high level. Buddhists who were walking around shopping center at Center Point viewed paying respects and following the right way of a good life in Buddhism were at the lowest level . This is a way wrong view of Buddhism.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายอักษรย่อชื่อคัมภีร์	ญ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา	6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา	11
1.6 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2 ทศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีและลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนา	
2.1 การมีชีวิตที่ดีตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา	12
2.1.1 ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์	13
2.1.2 ชีวิตที่ไม่พลาดถล่ำ	15
2.1.3 ชีวิตที่ก้าวหน้าสำเร็จ	17
2.1.4 ชีวิตที่เป็นหลักฐาน	19
2.1.5 ชีวิตหลุดล้นที่สมบูรณ์	21
2.2 ทศนะเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา	24
2.2.1 นับถือพระพุทธคุณ	25
2.2.2 นับถือพระธรรมคุณ	27
2.2.3 นับถือพระสังฆคุณ	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3 ทศนะเชิงพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับลักษณะของการนับถือศาสนาและการมีชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา	40
2.3.1 โลกียสุข	41
2.3.2 โลกุตตรสุข	43
2.4 งานวิจัยและเอกสารงานที่เกี่ยวข้อง	45
บทที่ 3 ทศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีและลักษณะการนับถือศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย	55
3.1 การมองโลกและทศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดี	56
3.1.1 พุทธนิยม	56
3.1.2 วิญญานนิยม	57
3.1.3 บริโภคนิยม	59
3.2 ปัญหาที่เกิดจากการแสวงหาชีวิตที่ดีในสังคมไทย	61
3.3 ลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย	63
3.3.1 ลักษณะการนับถือตามแก่นธรรมทางพระพุทธศาสนา	64
3.3.1.1 การให้ทาน	66
3.3.1.2 การรักษาศีล	68
3.3.1.3 การเจริญภาวนา	71
3.3.2 ลักษณะการนับถือที่ปฏิบัติตามสภาพแวดล้อมและเชื่อกฎโดยหวังผล	73
3.3.2.1 ลัทธิพิธีเข้าทรงประทับร่าง	74
3.3.2.2 ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม	77
3.3.2.3 ลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5	82
3.4 ทศนะเกี่ยวกับลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนไทย	86
บทที่ 4 ผลการศึกษาภาคสนาม	87

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	108
5.1 สรุปผลการศึกษา	109
5.2 อภิปรายผล	112
5.3 ข้อเสนอแนะ	121
บรรณานุกรม	123
ภาคผนวก	129
ภาคผนวก ก แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	130
ภาคผนวก ข ข่าวประจำวันเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน สถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	135
ประวัติผู้วิจัย	140
EXECUTIVE SUMMARY	141

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณลักษณะประชากรของชาวพุทธ	88
2. ข้อมูลทัศนคติการนับถือพระพุทธศาสนา	90
3. ข้อมูลทัศนคติการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย	91
4. ข้อมูลทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม ในสังคมไทย จำแนกตามลักษณะทางประชากร	94
5. การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามเพศ	97
6. การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามอายุ	97
7. การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามอายุ	98
8. การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามระดับการศึกษา	99
9. การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามระดับการศึกษา	99
10. การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามสถานภาพ	100
11. การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามสถานภาพ	101
12. การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	101
13. การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	102
14. การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามอาชีพ	103

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
15. การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและ การมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามอาชีพ	103
16. การเปรียบเทียบทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมี ชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามกลุ่มพุทธศาสนิกชน	104
17. การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและ การมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามกลุ่มพุทธศาสนิกชน	105
18. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิต ที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามกลุ่มพุทธศาสนิกชน	106
19. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิต ที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย จำแนกตามกลุ่มประชากร	107

คำอธิบายอักษรย่อชื่อคัมภีร์

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย 2525 ตามลำดับเล่มดังนี้

อักษรย่อ พระวินัยปิฎก

วินย.ม.ป.	หมายถึง	พระวินัยปิฎก	มหาวิภังค์	ปฐมภาค
วินย.ม.ป.	หมายถึง	พระวินัยปิฎก	มหาวิภังค์	ทุติยภาค
วินย.ม.	หมายถึง	พระวินัยปิฎก	มหาวรรค	
วินย.จุล	หมายถึง	พระวินัยปิฎก	จุลวรรค	

อักษรย่อ พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค
ที.มหา	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.ปา	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค
ม.มู.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มูลปัณณาสก์
ม.ม.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์
ม.อุปริ	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	อุปริปัณณาสก์
สั.ข.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค
สั.สคาถ.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค
สั.ส.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สหายตนวรรค
สั.มหา.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	มหาวรรค
อง.เอก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต
อง.ทุก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทุกกนิบาต
อง.ติก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต
อง.จตุกก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต
อง.ปญจก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต
อง.ฉกก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ฉกกนิบาต
อง.สตตก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต
อง.อฏฐก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต
อง.ทสก.	หมายถึง	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต

คำอธิบายอักษรย่อชื่อคัมภีร์ (ต่อ)

ขุ.ธ.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	คาถาธรรมบท
ขุ.ขุ.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	สูตรนิบาต
ขุ.มหา	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	มหาวรรค
ขุ.ม.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	มหานิเทศ
ขุ.อิติ.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ
ขุ.อุ.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อุทาน
ขุ.เปต.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ
ขุ.วิมาน.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ
ขุ.เถร.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	เถรคาถา
ขุ.ติก.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ติกนิบาตชาดก
ขุ.นวก.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	นวกนิบาตชาดก
ขุ.ชา.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ชาดก
ขุ.อป.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อปทาน
ขุ.พุทธ.	หมายถึงพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์

การใช้หมายเลขย่อ

หมายเลขย่อ พระไตรปิฎก จะแจ้ง ข้อ หน้า ตามลำดับ เช่น

อง.เอก. 150/31 หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต

ข้อที่ 150 หน้าที่ 31

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนา เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของมนุษย์ ทัศนคติต่อสภาพแวดล้อม ทั้งยังเป็นบ่อเกิดแห่งภราดรภาพ เพราะถึงแม้ศาสนาแต่ละศาสนาจะมีจุดกำเนิด หลักคำสอน และการประเพณี ปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ศาสนาทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกัน คือ แก้ปัญหาเรื่องความทุกข์ของมนุษยชาตินั้นเอง โดยเฉพาะความทุกข์ทางใจและเพื่อให้เกิดความสุขที่ยั่งยืน ดังนั้นศาสนาจึงเป็นศาสตร์แห่งการครองชีวิตและแก้ปัญหาชีวิต เปรียบเสมือนประทีปในการดำเนินชีวิต ช่วยทำให้โลกน่าอยู่ร่มเย็นอบอวลด้วยมิตรภาพ สามารถดำรงอยู่ด้วยเอกลักษณะของตนเองในพื้นฐานแห่งการยอมรับและเข้าใจศาสนาอื่น พึ่งพาอาศัยอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข ปัจจุบันเองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษยชาติก้าวออกจากอนาริยชนเป็นอาริชนอย่างสมบูรณ์แท้จริง

สำหรับในประเทศไทยแล้ว ศาสนิกชนในชาติมีความเป็นอิสระในการที่จะเลือกนับถือศาสนา แต่คนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาสืบทอดมาเป็นเวลานาน นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทยยืนยันว่า สถานที่ซึ่งพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้เดินทางมาประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ภายหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ 3 คือ บริเวณจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน เพราะมีโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น พระปฐมเจดีย์ ศิลารูปพระธรรมจักรเป็นประจักษ์พยานนับเป็นแห่งแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าแพร่หลาย ยาวนานเพียงใด (พระธรรมปิฎก : 2531, 110-111) แต่หลังจากนั้นในสมัยสุโขทัยตามหลักศิลาจารึกที่ 24 วัดเสมาเมือง และคัมภีร์นิเทศของอินเดีย อาณาจักรตามพรลิงค์ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นนครศรีธรรมราช ได้เป็นอาณาจักรศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์จนเลื่องลือ ทำให้พ่อขุนรามคำแหงอาราธนาพระมหาสังฆราชให้เดินทางไปจำพรรษา ณ วัดอรุณภูมิในกรุงสุโขทัย ดังศิลาจารึกที่ปรากฏว่า “พ่อขุนรามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาสังฆปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่ศรีธรรมราชมา ” (เลกิง พันธุ์เลกิง-

อมร: 2521,25) นับได้ว่าเป็นก้าวแรกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่ปรากฏเป็นหลักฐาน และนับเป็นก้าวสำคัญยิ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทหยั่งรากลึกลงในสังคมไทย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จากประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยทำให้ทราบว่า คนไทยได้ยอมรับพระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตเป็นเวลายาวนานมากกว่าสองพันปีมาแล้ว นับได้ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ โดยที่วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาได้เข้าแทรกเป็นส่วนนำสำหรับเตือนสติในการดำเนินชีวิต กระตุ้นเร้าในทางกุศลหรือเพื่อความเป็นสิริมงคล อาจกล่าวได้ว่าชีวิตของคนไทยผูกพันอิงอาศัยกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่เกิดจนตาย กลายเป็นเรื่องหล่อหลอม กลั่นกรองนิสัยใจคอสร้างพื้นจิตใจของคนไทยให้มีลักษณะเฉพาะตนทำให้คนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนามีความรู้สึกรักต่อพระพุทธศาสนาเสมือน บิดา มารดา ครู อาจารย์ ผู้เปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา จึงทั้งบูชา ทั้งเคารพและหวงแหน เพราะพุทธศาสนาสอนให้รู้ว่า อะไรเป็นอะไร สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร และสอนให้รู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นทุกข์ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เมื่อได้รู้จักพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนได้รู้จักตัวเอง จึงนับเป็นสิ่งมีค่าสูงสุดแห่งชีวิต

พระพุทธศาสนามีคุณลักษณะพิเศษที่น่าอัศจรรย์มากมาย ล้วนเป็นแก่นสารแก่ชีวิตของผู้เลื่อมใสและปฏิบัติตาม เพราะหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นช่วยให้ผู้ที่นับถือและปฏิบัติตามเปี่ยมไปด้วยชีวิตที่ดีงาม กล่าวคือมีชีวิตที่ประกอบไปด้วยปัญญา มีเหตุผล สามารถเรียนรู้เข้าใจและอยู่ได้อย่างมีความสุขในทุกสภาวะการณ์ ปราศจากการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ทั้งยังเป็นชีวิตที่มีคุณค่าต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวม เป็นชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอกุศลมูล โลก โกรธ หลงน้อยที่สุด สามารถพัฒนาไปจนถึงเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตคือความสงบสุขแห่งภาวะจิตใจ ถ้าชาวพุทธตระหนักถึงความสำคัญในการศึกษาให้เข้าใจถึงแก่นแท้ และนับถือปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว สังคมไทยจะเป็นสังคมแห่งอุดมคติที่มีแต่การเกื้อกูลและความสงบมีสันติภาพแห่งมิตรไมตรี

แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว คนไทยส่วนมากยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนา ละเลยในการที่จะศึกษาและนับถือปฏิบัติตามหลักธรรม นับถือพระพุทธศาสนาแต่ไม่รู้จักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะเสียเวลาไปกับเรื่องไร้สาระนอกพระพุทธศาสนา ทำแต่ในนามของพระพุทธศาสนาแต่ไม่เข้าถึงพระพุทธศาสนาส่วนที่เป็นแก่นแท้ อันเป็นประโยชน์กับชีวิตจริง ๆ สิ่งที่ชาวพุทธได้เห็นเป็นนิทรรศการประจำวันเป็นเรื่องพิธีรีตองต่าง ๆ ที่ทำกันพอเป็นพิธี ไม่ว่างานอะไรก็คิดว่าสิ่งนั้นคือพระพุทธศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ในพิธีหรือกิจกรรมต่างๆ จะมีโหราศาสตร์และไสยศาสตร์เข้ามา

เกี่ยวข้องกับโดยไม่รู้ตัวทั้งยังไม่เกี่ยวเนื่องกับศีลธรรม และนับถือปฏิบัติตามกันเรื่อยมา ทำให้สังคมไทยเต็มไปด้วยการบนบานสาธยาย อ้อนวอนขอผลประโยชน์จากสิ่งที่เขาเข้าใจว่าศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจดลบันดาลให้พันทุกข์ภัยสามารถทำให้ประสบสุขและได้รับสิ่งอันพึงปรารถนา พระพุทธรูปองค์ใหญ่ๆ ในโบสถ์ต่างๆ กลายเป็นเทวรูปคอยรับการบนบานและเช่นสรวงบูชา เพื่อปกป้องพ้องภัยและอำนวยผลประโยชน์ตามที่ผู้ขอต้องการ มีการแก้บนด้วยลิเก ละคร ฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี นอกจากนี้พระพุทธรูปองค์เล็กองค์น้อยอีกมากมายหลายขนาดแบบที่โฆษณากันกรีกโครมทั้งทางวิทยุและหนังสือพิมพ์ว่า มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ก็มีไว้เพื่อจำหน่ายในราคาแพง แม้กระทั่งเมื่อมีสิ่งประหลาดไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ สัตว์ ฯลฯ ที่ผิดปกติแตกต่างจากธรรมชาติก็ตาม คนไทยก็จะแห่กันไปดูและอ้อนวอนร้องขอ ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ล้วนแล้วแต่มีตัวอย่างปรากฏให้เห็นเป็นประจำในสังคมไทยบนหน้าหนังสือพิมพ์ (ดูภาคผนวก ข)

จากสิ่งที่ปรากฏจะเห็นว่า มีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยที่มีความเชื่อผิด ๆ ไม่ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และยังมีลัทธิพิธีอีกมากมายที่ไม่มีมิติทางศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ รัชกาลที่ 5 ที่มีการนำดอกกุหลาบไปถวายทุกวันอังคาร แต่หลังจากนั้นก็ประพาศพิตติทางศีลธรรม โดยเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น ลัทธิเจ้าแม่กวนอิม ลัทธิพิธีเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง พระเครื่องที่ถึงแม้ราคาจะแพงมากคนก็พยายามดิ้นรนเพื่อได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของ เมื่อได้มาครอบครองก็ไม่ได้ใช้เป็นเครื่องระลึกในการทำความดีแต่กลับหลงใหลในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ยังกระทำผิดหรือบางครั้งใช้ให้ช่วยส่งเสริมในการกระทำผิดอยู่เสมอ ซึ่งหลักการในลัทธิเหล่านั้นสอนให้คนเห็นแก่ตัว ความโลภ ความมีเดบอดแห่งปัญญา แม้แต่พระภิกษุสงฆ์ที่ได้ชื่อว่าผู้นำทางศาสนายังพยายามเดินรอยตามกระแสแห่งวัตถุ ไม่ศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายแห่งคำสอน ประกอบลัทธิพิธีที่ผิด ๆ ขึ้นมากมาย สิ่งนี้ปรากฏนี้เองบ่งบอกถึงสถาบันพุทธศาสนาไทยอ่อนแอในเชิงสังคม (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ฉบับวันที่ 14-20 พ.ย. 2542)

นอกจากนั้นแล้วในสังคมไทยปัจจุบันกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยมทางตะวันตกมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ ทำให้มีทัศนคติว่าการมีชีวิตที่ดี คือ การได้มาซึ่งการแสวงหาความสุขจากการบริโภคทางด้านร่างกายหรือวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ ส่งผลให้มีการแข่งขัน การแย่งชิง การกระทำวิธีการใดก็ตามเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุที่ตนต้องการและเชิดชูเกียรติเป็นที่ยอมรับในสังคม โดยไม่ได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่า ความสุขที่แท้จริงเกิดจากความสงบทางด้านจิตใจ ก่อให้เกิดชีวิตที่ดีและคุณค่าของชีวิต จึงเกิดปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโรคเอดส์ที่เป็นอันดับหนึ่งของเอเชีย ซึ่งจากการคาดการณ์ว่าในปี 2543 จะมีผู้ติดเชื้อเอชไอวีประมาณ 1,028,000 คน (กรมการแพทย์: 2540) ปัญหายาเสพติด ซึ่งทั้งเป็นแหล่งผลิตและแหล่งขายที่ใหญ่

แห่งหนึ่งของโลก ในช่วงเวลา 9 เดือนนับจากเดือนมกราคม 2539 ดำรงจับกุมผู้ทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเฉพาะยาบ้าได้เกินกว่า 35,000 รายนับจำนวนได้ 24,000,000 เม็ดเทียบกับปี 2538 ในช่วง 9 เดือนเดียวกันยาบ้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 61 (สถิติกรมตำรวจ :2539) ปัญหาโสเภณี กรุงเทพฯ อันเป็นแดนธุรกิจบริการทางเพศ มีโสเภณีถึง 200,000 คน (Encyclopedia of Peoples and Cultures:1992) รวมทั้งประเทศไทยมีโสเภณีเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีจำนวน 30,000 – 60,000 คน (นสพ.มติชน ฉบับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2539) ปัญหาการพนัน ปัญหาการขาดวินัย ปัญหาการจราจร ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบกัน ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาเหล่านี้เป็นผลมาจากการมองเห็น “วัตถุ” สำคัญกว่า “มนุษย์” และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัว ชี้ให้เห็นภัยอันตรายของวัตถุนิยม ถ้ามนุษย์เรายังคงอยู่ได้อิทธิพลวัตถุนิยมที่กำลังคุกคามชีวิตมนุษย์อยู่ทุกวันนี้เป็นธรรมดา และไม่สนใจเรื่องคุณงามความดีต่าง ๆ โลกก็คงจะถึงกาลอวสานในวันหนึ่งข้างหน้าอย่างแน่นอน

จะเห็นได้ว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย และปัญหาที่นับว่าร้ายแรงและเป็นอันตรายอย่างยิ่งคือคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง ซึ่งเหตุปัจจัยที่ก่อความเสื่อมโทรมทางสังคม หรือสังคมไทยอ่อนแอ นั้น สรุปได้ 2 ประเด็นคือ

1.การหวังพึ่งอำนาจคลับคลาล ซึ่งทำให้ไม่เพียรพยายามที่จะทำการให้สำเร็จด้วยตัวเอง (ข้อนี้เกิดจากวัฒนธรรมที่เสียคุณค่าและความเชื่อดั้งเดิมในศาสนา รื้ออำนาจพุทธปาฏิหาริย์)

2.การเห็นแก่ความสะดวกสบายและค่านิยมเสเพลบริโภค ชอบความฟุ้งเฟ้อ เคยชินกับการเสเพลบริโภคเทคโนโลยีที่สังคมอื่นผลิตเสร็จมาแล้ว (พระธรรมปิฎก ,2542 :145) จนต้องพยายามแสวงหาสิ่งปัจจัยที่จะทำให้ได้สิ่งนั้นมา โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง จนเป็นที่มาของปัญหาต่าง ๆ มากมาย

โดยที่สาเหตุสำคัญมาจากชาวไทยที่ได้ชื่อว่าพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ไม่นับถือในสิ่งที่เรียกว่าแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเป็นที่พึงสูงสุดและไม่พยายามที่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขาดการพิจารณา ไตร่ตรองและใคร่ครวญในการกระทำ และผลแห่งการกระทำ ไม่เข้าใจถึงคุณค่าของชีวิตที่แท้จริง ทำให้ไม่มีความมั่นคงแห่งชีวิต สร้างปัญหาทั้งแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมที่อยู่อาศัย เพราะสิ่งที่กระทำลงไปนั้นล้วนขัดแย้งทางศีลธรรมและหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นผลให้ชีวิตของชาวพุทธห่างไกลจากการมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรม ที่ต้องเชื่อในการกระทำของตนเอง เน้นเรื่องตนเป็นที่พึ่งของตน มีธรรมเป็นที่พึ่ง ถือเอาการประพฤติธรรม คือ การสุจริต กาย วาจา ใจ เป็นแนวทางแห่งการพึ่งตนเอง ไม่ต้องอ่อน

วอนหรือร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตมาจากผลแห่งการกระทำของตัวเอง ทั้งสิ้นยอมรับผลแห่งการกระทำนั้น โดยไม่โยนความรับผิดชอบไปให้สิ่งอื่นซึ่งไม่ประจักษ์แจ้งแท้จริง ชาวพุทธจึงควรมองสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นตามความเป็นจริง ต้องใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ใคร่ครวญ ไม่สั่นคลอน โอนเอนไปจากหลักคำสอนแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พยายามปฏิบัติให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนา เพื่อจุดหมายปลายทางและความสุขของชีวิตที่สมบูรณ์

ในภาวะวิกฤติที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับลัทธิพิธีกรรมการยึดหลักแนวคำสอนที่ผิด ไม่เห็นความสำคัญของการมีศาสนาเพราะขาดการศึกษาที่ถูกต้องและเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งมีความสลับซับซ้อน โดยเกี่ยวเนื่องจากคุณภาพจิตใจที่เสื่อมถอย ขาดซึ่งมโนสำนึกภาวะกำหนดรู้ในสิ่งที่ เป็น ทำให้สะท้อนให้เห็นความอ่อนแอของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามอีกส่วนหนึ่งของสังคมไทยยังคงมีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยที่หันมาสนใจและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของจิตใจ โดยการเจริญสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน พยายามศึกษาและปฏิบัติเพื่อหาแก่นแท้ สัจธรรมและคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิตตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถึงแม้ อาจจะไม่ถึงซึ่งจุดหมายสูงสุดแห่งหลักคำสอนก็ตามแต่ยังเกิดประโยชน์แก่ชีวิตปัจจุบันกับคุณภาพ ความสงบแห่งภาวะจิตใจ มีความสุขและสร้างคุณค่ากับชีวิตในระดับหนึ่งตามกำลังของผลแห่งการกระทำและสติปัญญาที่พึงมีในตน มีสำนักที่สอนปฏิบัติกรรมฐานและมีผู้ไปปฏิบัติเป็นประจำมีอยู่มากมายในประเทศไทย (ดู ภาคผนวก ข)

สำนักปฏิบัติกรรมฐานแต่ละแห่งอาจมีการสอนและการปฏิบัติที่แตกต่างกันโดยวิธีการฝึก แต่จุดประสงค์เป็นคล้ายคลึงกัน คือมุ่งหวังผลของการปฏิบัติ ความเมตตา กรุณา บริสุทธิ์ ปัญญา เมื่อ ปัญญาเกิด ใจของผู้ปฏิบัติจะหมดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง จิตหลุดพ้นจาก อาสวะกิเลส บรรลุสภาวะนิพพานอันเป็นเป้าหมายสุดท้ายของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าคนไทยอีกจำนวนไม่น้อยที่ตื่นตัวในการปฏิบัติพระกรรมฐาน จากการที่มีศูนย์วิปัสสนากรรมฐานมากมายทั่วประเทศ ไทย นับเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นนิมิตหมายอันดี (กริสุตา เทียรทองและคณะ: 2535, 136-141)

เนื่องจากภาพที่ปรากฏสองภาพแตกต่างกันระหว่างพุทธศาสนิกชนที่หลงใหลประพฤติ ปฏิบัติลัทธิพิธีที่นอกเหนือจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากับพุทธศาสนิกชนที่พยายามศึกษา และปฏิบัติเพื่อให้ถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ประกอบกับปัญหาต่าง ๆ ของสังคมที่เกิดขึ้นมากมาย และมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการถูกกลืนของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้เป็นเรื่องน่าสนใจที่จะศึกษาทัศนคติของ พุทธศาสนิกชนการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยปัจจุบันว่า พุทธศาสนิกชนไทยขณะนี้ทัศนคติเกี่ยวกับนับถือศาสนาเพื่อให้เกิดชีวิตที่ดีอย่างไร ศาสนามีส่วนช่วยในการ

ดำเนินชีวิตหรือไม่ พุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่น้อยแค่ไหน และที่สำคัญคือประเทศไทยที่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองพุทธศาสนาได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมไทยปัจจุบันเพื่อชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนมากขึ้นเพียงใด โดยผู้ศึกษาจะได้ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งนับเป็นจังหวัดที่มีพุทธศาสนิกชนมากที่สุดในประเทศไทย คือ 7,432,824 คนจากประชากรทั้งหมด 61,566,178 คน (กรมศาสนา: 2541,79) อีกทั้งกรุงเทพมหานครนั้นเป็นจุดแห่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มีความหลากหลายในความเชื่อ การประพฤติปฏิบัติ มีกลุ่มชนในทุกชนชั้น เป็นจุดศูนย์รวมของประชากรที่มาจากหลายพื้นที่ในประเทศไทย ทั้งยังเป็นเมืองหลวงของประเทศ และปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีจุดเริ่มต้นมาจากกรุงเทพมหานครทำให้สามารถเปรียบเทียบทัศนะการนับถือศาสนาเพื่อชีวิตที่ดีในสังคมไทยระหว่างชาวพุทธที่นับถือแก่นธรรมเป็นหลักกับชาวพุทธที่เชื่อเรื่องกรรมโดยหวังผลได้อย่างชัดเจน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรมและในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และการมีชีวิตที่ดีของชาวพุทธที่นับถือแก่นธรรมเป็นหลัก กับชาวพุทธที่ปฏิบัติตามสภาพแวดล้อม และชาวพุทธที่เชื่อเรื่องกรรมโดยหวังผล

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางในการนับถือพระพุทธศาสนาในลักษณะที่จะส่งผลให้เกิดคุณค่าแห่งชีวิตตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย โดยศึกษาลักษณะการนับถือศาสนาที่ถูกต้องจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีในทัศนะของพระพุทธศาสนา และทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีและลักษณะการนับถือศาสนาในสังคมไทย โดยจะศึกษาเฉพาะทัศนะเกี่ยวกับลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครเท่านั้น

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research)

1.1 พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย รวมทั้งเอกสารอธิบายขยาย คือ อรรถกถา ฎีกา และ อนุฎีกา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูล โดยได้ประมวลผลไว้ในบทที่ 2 -3 และใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาคสนาม

2. การศึกษาภาคตัดขวาง (Cross – Sectional Survey)

2.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ และอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 7,432,824 คน (กรมศาสนา : 2541,79)

กลุ่มตัวอย่าง เป็นพุทธศาสนิกชน ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 400 คน ซึ่งผู้วิจัยได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1973 อ้างใน บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2531 : 8-9)

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนหน่วยประชากร
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$$\begin{aligned} \text{แทน} \quad n &= \frac{7,432,824}{1 + (7,432,824)(0.05)^2} \\ &= 399.99 \end{aligned}$$

โดยผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษาแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
 กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้า เซ็นเตอร์พอยท์
 กลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5
 กลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

2.2.1 ศึกษาปรัทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา และเอกสารต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดข้อคำถามในแบบสอบถาม

2.2.2 สร้างแบบสอบถาม แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแก้ไข เพื่อความถูกต้องตามวัตถุประสงค์การศึกษา โดยแบ่งแบบสอบถามชุดนี้ออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปตามลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน อาชีพ และ กลุ่มพุทธศาสนิกชน

ตอนที่ 2 สอบถามทัศนะเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา และสอบถามทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย แบ่งเป็น :-

ส่วนที่ 1 ข้อคำถามการนับถือพระพุทธศาสนา จำนวน 16 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย จำนวน 26 ข้อ

โดยคำถามในส่วนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีการ ของ ลิเคิร์ต (Likert, 1976 : 90-95) มีทั้งคำถามเชิงบวก และ คำถามเชิงลบ โดยให้คะแนนดังนี้

ระดับทัศนะ	เชิงบวก	เชิงลบ
เห็นด้วยมากที่สุด	5	1
เห็นด้วยมาก	4	2
เห็นด้วยปานกลาง	3	3
เห็นด้วยน้อย	2	4
เห็นด้วยน้อยที่สุด	1	5

สำหรับการจัดกลุ่มการประเมินระดับทัศนะเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา และ ระดับทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย จะพิจารณาอิงกลุ่มจากค่าคะแนนเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. มีความคิดเห็นในระดับสูง	คะแนน	$> \bar{X} + S.D.$
2. มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง	คะแนนระหว่าง	$\bar{X} \pm S.D.$
3. มีความคิดเห็นในระดับต่ำ	คะแนน	$< \bar{X} - S.D.$

โดยคะแนนรวมทั้งหมดจากแบบสอบถามวัดระดับทัศนคติเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา จำนวน 16 ข้อ คะแนนรวมต่ำสุด 31 คะแนน คะแนนรวมสูงสุด 79 คะแนน $\bar{X} = 59.32$ และ $S.D. = 8.68$ จัดระดับคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ความคิดเห็นในระดับสูง หมายถึง คะแนนมากกว่า 68 คะแนนขึ้นไป

ความคิดเห็นในระดับปานกลาง หมายถึง คะแนนระหว่าง 50 - 68 คะแนน

ความคิดเห็นในระดับต่ำ หมายถึง คะแนนต่ำกว่า 50 คะแนนลงมา

ส่วนคะแนนรวมทั้งหมดจากแบบสอบถามวัดระดับทัศนคติเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย จำนวน 26 ข้อ คะแนนรวมต่ำสุด 54 คะแนน คะแนนรวมสูงสุด 126 คะแนน $\bar{X} = 94.84$ และ $S.D. = 13.67$ จัดระดับทัศนคติเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ความคิดเห็นในระดับสูง หมายถึง คะแนนมากกว่า 108 คะแนนขึ้นไป

ความคิดเห็นในระดับปานกลาง หมายถึง คะแนนระหว่าง 81 - 108 คะแนน

ความคิดเห็นในระดับต่ำ หมายถึง คะแนนต่ำกว่า 81 คะแนนลงมา

2.3 คุณภาพเครื่องมือ (แบบสอบถาม)

2.3.1 ความเที่ยงของเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษางานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นฐานในการตั้งคำถาม โดยมุ่งศึกษาการนับถือพระพุทธศาสนา และการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยของพุทธศาสนิกชน จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้อง และปรับปรุงแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์

2.3.2 ความเชื่อถือได้ (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่มีความเที่ยงของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยไปทดสอบความเชื่อถือได้ (Try out) กับพุทธศาสนิกชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นจึงนำไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น ตามวิธีการ Cronbach's Alpha ของ ครอนบาค (Cronbach, 1970) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS / window ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.89 ถือว่า แบบสอบถามฉบับนี้มีความเชื่อถือได้ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการเข้าร่วมพิธีกรรมและปฏิบัติธรรมกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาแนวคิดและแนวการปฏิบัติเบื้องต้น และพยายามสร้างความ

เป็นกันเอง จนกลุ่มตัวอย่างสนิทสนมและเชื่อใจ จากนั้นจึงได้พูดคุยและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการกรอกแบบสอบถาม

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้แจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 400 ชุด ผู้ศึกษาได้รับกลับจากทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์สามารถนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้ รวม 332 ชุด คิดเป็นร้อยละ 83 ของแบบสอบถามทั้งหมด 400 ชุด จากนั้นจึงได้แปลงข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับเป็นรหัสลงในสมุดลงรหัส (Code Book) และกรอกข้อมูลใส่ในโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS / window เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.5.1 ข้อมูลทั่วไปตามลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชนผู้เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยหาค่าความถี่ (Frequencies) และค่าร้อยละ (Percentage)

2.5.2 ข้อมูลทัศนคติเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา และการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมไทย โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นการหาระดับทัศนคติโดยรวมของพุทธศาสนิกชน โดยการประเมินจากคะแนนรวมแบบอิงกลุ่ม และหาระดับทัศนคติของพุทธศาสนิกชนจำแนกตามลักษณะทางประชากร โดยใช้เกณฑ์เฉลี่ยระดับคะแนนทัศนคติตามเกณฑ์ของ จอห์น ดับเบิลยู เบส (John W. Best, 1964) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.49	หมายความว่า	มีระดับทัศนคติเห็นด้วยน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	1.50 - 2.49	หมายความว่า	มีระดับทัศนคติเห็นด้วยน้อย
คะแนนเฉลี่ย	2.50 - 3.49	หมายความว่า	มีระดับทัศนคติเห็นด้วยปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.50 - 4.49	หมายความว่า	มีระดับทัศนคติเห็นด้วยมาก
คะแนนเฉลี่ย	4.50 - 5.00	หมายความว่า	มีระดับทัศนคติเห็นด้วยมากที่สุด

2.5.3 เปรียบเทียบทัศนคติของพุทธศาสนิกชนระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่ม โดยหาค่า t-test และ มากกว่า 2 กลุ่ม โดยหาค่า F-test ผู้วิจัยกำหนดค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2.5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ผู้วิจัยใช้ค่าความสัมพันธ์ที่ 0.01 และ 0.05

2.5.5 ผลของข้อมูลจากการวิเคราะห์ นำเสนอในรูปของตารางประกอบ คำบรรยายในบทที่ 4

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1. พุทธศาสนิกชน คือ ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทในกรุงเทพมหานคร
2. ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่ดำเนินตามหลักพุทธธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งยังเป็นชีวิตที่มีคุณค่าต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคมส่วนรวม มีหลักสำคัญแห่งการดำเนินชีวิต 3 ประการ กล่าวคือ ละเว้นความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ประพฤติตามอริยมรรคมีองค์ 8 จนสามารถพัฒนาไปจนถึงเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้
3. พุทธศาสนิกชนที่นับถือแก่นธรรมเป็นหลัก ได้แก่ ชาวพุทธที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐาน
4. พุทธศาสนิกชนที่เชื่อเรื่องกรรมโดยหวังผลและปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชาวพุทธที่เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ กลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และ กลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรม
2. ทำให้ทราบทัศนคติการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน
3. ทำให้ทราบความแตกต่างในทัศนะเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีระหว่างชาวพุทธที่นับถือแก่นธรรมเป็นหลักกับชาวพุทธที่เชื่อเรื่องกรรมโดยหวังผล เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อความเข้าใจและการปฏิบัติที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น
4. ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าทางด้านทัศนคติที่มีต่อศาสนาในอนาคตต่อไป

บทที่ 2

ทัศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีและลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนา

2.1 การมีชีวิตที่ดีตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

เป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางนับเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการดำรงอยู่หรือมีชีวิต ไม่ว่าสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ หรือในจักรวาล ย่อมมีจุดเริ่มต้น และจุดสิ้นสุดด้วยกันทั้งสิ้น แล้วแต่เหตุปัจจัยที่มาปรุงแต่งตามกฎธรรมชาติ ดังนั้นถ้าบุคคลใด หรือสิ่งใดสามารถกำหนดรู้จุดสุดท้ายของตนเองจะเป็นสิ่งที่ดีไม่น้อยสำหรับบุคคลและสิ่งนั้น เพราะเปรียบเสมือนได้ทราบถึงจุดหมายปลายทางของตนเอง เหลือแค่เพียงจะทำอย่างไร หรือมีวิธีการแบบใดเพื่อจะถึงจุดหมายปลายทางนั้น แต่ในความเป็นจริงคงไม่เป็นเช่นนั้น จึงนับเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ท้าทาย ในการที่จะค้นหา ศึกษา และพยายามกระทำตนให้บรรลุจุดหมายปลายทางของชีวิต นับได้ว่าเป็นการสร้างคุณค่าแห่งการมีชีวิตนั่นเอง

ในทางพระพุทธศาสนาได้มีบุคคลหนึ่งที่พยายามศึกษา ค้นคว้า และกระทำตนให้ลูถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตอย่างแท้จริง เริ่มต้นจากการพยายามศึกษาทำความเข้าใจ เรียนรู้ สิ่งปรากฏและเกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว ทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวร้าย สิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ให้โทษ พินิจพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ ความสะดวกสบายที่ได้รับจากสิ่งของและการกระทำของบุคคล จนได้ตระหนักว่าสิ่งที่ได้รับนั้นหาใช่ความสุขที่ยั่งยืน และแท้จริงไม่ ยังระคนไปด้วยความทุกข์ไม่ระดับใดระดับหนึ่งทั้งสิ้น จึงตัดสินใจละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างที่สนองความสุขทางด้านร่างกาย มาใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายที่สุด ได้ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะศึกษา ค้นคว้า โดยใช้ร่างกายและจิตใจเป็นสถานศึกษาที่ยิ่งใหญ่ ในที่สุดสามารถค้นพบสังฆธรรมความเป็นจริงถึงยังจุดหมายปลายทางแห่งชีวิต ได้ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถสร้างคุณค่าแห่งชีวิตให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และได้ทรงสอนในสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ แก่มวลมนุษยชาติ เพื่อการมีชีวิตที่ดีตามกำลังสติปัญญาของแต่ละคน เริ่มตั้งแต่บรรพตฐานแห่งการดำเนินชีวิตในระดับต้น ระดับกลาง จนถึงระดับสูงสุดเพื่อชีวิตที่ดีงามแห่งการมีชีวิตนั่นเอง

ซึ่งทุกคนสามารถประพฤติ ปฏิบัติเพื่อการมีชีวิตที่ดี ตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล ได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์

การที่เราจะใช้ชีวิตอย่างผู้มีชัยนั้น เราต้องเป็นคนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตน ไม่หวาดหวั่นพร่ำเพรื่อต่ออุปสรรคและปัญหาใด ๆ ที่เกิดขึ้น มีสติตั้งมั่น ไม่ไหวหวั่น ใช้ความมานะพากเพียรอดทนอย่างไม่ย่อท้อ มองทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความเข้าใจตามสภาวะความเป็นจริง แม้กระทั่งต่อความตายที่กำลังมาถึงหรืออยู่ เบื้องหน้า เราจะมีความรู้สึกเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเราดำเนินชีวิตของตนอย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้นคือ ผู้ที่ได้เข้าถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิต และดำเนินชีวิตตามหลักการต่อไปนี้

ก. การนำชีวิตสู่จุดหมาย (Steering one's life to its objective) คือการดำเนินชีวิตให้ลูประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต ซึ่งสามารถแบ่งเป็นระดับ เรียกว่า อัตตะ หรือ อรรถ 3 (ขุ.จ. 30/755/398) คือ

1. วิทยุธรรมมิกัตตะ จุดหมายชั้นตาเห็น หรือ ประโยชน์ปัจจุบัน ที่สำคัญจะทำให้เราลูถึงจุดหมายนี้ได้ คือ

- 1.1 สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรค อายุยืน
- 1.2 มีทรัพย์จากอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ
- 1.3 ทรงยศ เกียรติ ไม่ตรี วงศ์ตระกูลเป็นที่นับถือและยอมรับในสังคม
- 1.4 สมาชิกอยู่ด้วยความเข้าใจ สามัคคีปรองดองเป็นครอบครัวอบอุ่น

2. สัมปรายิกัตตะ จุดหมายชั้นเลขาเห็น หรือ ประโยชน์เบื้องหน้า ที่เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งให้เกิดความสุขลึกล้ำภายในโดยเฉพาะ

- 2.1. มีศรัทธาและหลักใจมุ่งมั่นแห่งการทำความดี ด้วยความสุขใจ
- 2.2. ภูมิใจ ปลื้มที่ได้ประพฤติสิ่งดีงามสุจริต
- 2.3. ไม่ย่อท้อ มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหา นำพาชีวิตไปด้วยปัญญา
- 2.4. ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าเกิดความอึ้งใจ ที่ได้เสียสละบำเพ็ญเป็นประโยชน์

2.5. มีหลักประกันวิถีสุภาพใหม่ มั่นใจ เพราะได้ทำกรรมดี

3. ปรมัตตะ จุดหมายสูงสุด หรือ ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ การมีปัญญารู้เท่าทันความจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิต อันทำให้จิตใจเป็นอิสระ

- 3.1. เข้าใจและยอมรับความเปลี่ยนแปลงทุกสภาวะการณ์ด้วยจิตที่สงบ
- 3.2. ไม่ยึดมั่น ถือมั่น วางใจเป็นกลาง ไม่โศกเศร้าหรือ ดีใจ

3.3. จิตใจปลอดโปร่ง เบิกบาน หมดความมัวหมอง

3.4. มองตามเหตุปัจจัยแห่งปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ทั้งหมดพึงเกิดขึ้น โดยกุศลธรรม และใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น อรรถะ 3 ชั้นนี้ จัดแบ่งใหม่เป็น 3 ด้าน ด้วยกัน

ก. **อรรถะ** จุดหมายเพื่อตน หรือ ประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ 3 ชั้นข้างต้น พึงทำให้เกิดขึ้นเพื่อถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิตเข้าถึงภาวะสงบสุขอย่างแท้จริง

ข. **ปรัตถะ** จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือ ประโยชน์ผู้อื่น คือ ประโยชน์ 3 ชั้นข้างต้น พึงช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการสนับสนุน แนะนำ ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เพื่อให้ถึงจุดหมายแห่งชีวิต

ค. **อุภยัตถะ** จุดหมายร่วมกัน หรือ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งปัจจัยแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ดำรงคงอยู่ด้วยสถานะที่สมดุลไม่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนแต่เป็นการอยู่แบบสันติสุขโดยมุ่งจุดหมายส่วนรวมเป็นหลัก

ข. **ทรงพลังภายใน** (Maintaining inner strength) คือกำลังที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ทั้งในส่วนตนและของผู้อื่น ก่อให้เกิดชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบสุข เรียกว่า พละ (ธรรมอันเป็นกำลัง) มี 4 ประการด้วยกัน คือ (อง.นวก. 23/209/376)

1. **ปัญญาพละ** กำลังปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการได้ศึกษา ประพฤติปฏิบัติ จนสามารถแยกแยะทุกสิ่งที่เป็นประโยชน์และให้โทษ ดำเนินทางที่ถูกต้อง เข้าใจ รู้ถึงสถานะความเป็นจริงแห่งชีวิตและธรรมชาติ ไม่กลัวภัยที่เกิดกับชีวิตไม่ว่ารูปแบบใด รวมทั้งจากการติเตียน หรือแม้ความตาย ณ เบื้องหน้า ตลอดถึงทุกข์ทั้งปวง

2. **วิริยพละ** กำลังความเพียร คือ เป็นผู้ประกอบกิจการหน้าที่การงานต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ด้วยความอดุสาหะ ประคองจิตไม่กระทำความชั่วทั้งปวง ไม่ย่อท้อ หมดกำลังใจในการที่จะประกอบคุณงามความดี

3. **อนวัชชพละ** กำลังสุจริต หรือกำลังบริสุทธิ์ คือมีความประพฤติในหน้าที่การงาน สุจริตไร้โทษ สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีใครกล่าวที่ติเตียนได้

4. **สังคหพละ** กำลังการสงเคราะห์ คือ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูล ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นสมาชิกที่มีคุณประโยชน์ของชุมชน โดยการชักชวนให้กระทำความดี ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องในสังคม

ค. **ตั้งตนบนฐานที่มั่น** (Establishing oneself on a firm foundation) คือ การกำหนดทิศทางแห่งการดำเนินชีวิตให้แน่วแน่ มีหลักยึดในการปฏิบัติเพื่อจิตใจสะอาดอยู่ในสภาพพร้อมที่ใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ เปรียบเสมือนการมีฐานแห่งการดำเนินชีวิตที่ดี ธรรมนี้ เรียกว่า อธิษฐาน (ธรรมเป็นที่มั่น) 4 ประการ คือ (ม.อ.14/682/437)

1. **ปัญญา ใช้ปัญญา** คือ ดำเนินชีวิตด้วยความรู้ที่ถูกต้อง รู้เหตุแห่งทางเสื่อม เหตุแห่งความเจริญ จนกระทั่งรู้ถึงเหตุปัจจัยของการเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และดับไปตามสภาวะความจริงของทุกสรรพสิ่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในตน รู้แจ้งแห่งการรวมของธาตุที่ประกอบขึ้นในร่างกาย

2. **สัจจะ รักษาสัจจะ** คือ ความจริงใจ จริงจัง ตั้งมั่นแน่วแน่ในการประกอบความดี เริ่มต้นที่ความคิด วาจา นำไปสู่การกระทำที่ถูกต้องดีงาม เป็นหลักประกันให้คนอื่นเชื่อถือ ไว้วางใจ ในการดำเนินชีวิต จนในที่สุดตั้งมั่น จริงจังที่จะทำจิตใจให้ผ่องใส บริสุทธิ์

3. **จาคะ** เพิ่มพูนจาคะ คือ สละสิ่งที่ได้มาด้วยความสุจริต ทั้งแก่บุคคลที่มีบุญคุณ และผู้ที่ลำบากกว่าเรา เพื่อป้องกันหรือตัดทานตนไว้มิให้ตกไปเป็นทาสของลาภสักการะและผลสำเร็จ ที่ตนได้สร้างขึ้น อันคอยล่อเร้าเข้าวนให้เกิดความยึดติด ลำพอง และคุ่มหลงมัวเมา สิ่งใดที่เขยขึ้นเป็นนิสัยหรือเคยยึดถือไว้ แต่ผิดพลาด ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ก็สามารถละได้ทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ สละสิ่งของจนถึงสละกิเลสจนหมดไปในที่สุด

4. **อุปสมะ** รู้จักสงบใจ คือ รู้เท่าทันแห่งการกระทบทั้งทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เกิดภาวะสงบไม่ยินดี เสียใจกับสิ่งที่กระทบ ทำจิตใจให้สงบผ่องใส รู้จักรสแห่งสันติ คนที่รู้จักรสสุขอันเกิดจากความสงบใจแล้ว ย่อมจะไม่หลงไหลในมัวเมาในวัตถุหรือลาภ ยศ สรรเสริญ โดยง่าย

2.1.2 ชีวิตที่ไม่พลาดถล่ำ

บุคคลที่ดำเนินชีวิตอย่างเข้าใจความเป็นจริงโลก มองโลกตามสภาวะความเป็นจริง ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท ไม่หลงโลก เมาชีวิต มีสติ รู้จักวางตัว วางใจต่อความเป็นจริงต่าง ๆ อันมีประจำโลกและชีวิตเป็นคติธรรมดาคดังนี้

ก. **รู้ทันโลก** (Knowing the ways of the world) คือ รู้จักพิจารณา รู้เท่าทัน ตั้งสติให้ถูกต้อง ต่อสภาวะอันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในชีวิตที่อยู่ท่ามกลางโลก ซึ่งเรียกว่า โลกธรรม ประกอบด้วยกัน 8 ประการ (อง.อญฐก. 27/96/159) คือ

ชั้นชม	ชมชั้น
1. ได้ลาภ	2. เสื่อมลาภ
3. ได้ยศ	4. เสื่อมยศ
5. สรรเสริญ	6. นินทา
7. สุข	8. ทุกข์

โลกธรรม 8 นี้ แบ่งได้เป็น 2 ฝ่าย คือ สิ่งที่ชั้นชมปรารถนานำรักใคร่ชอบใจ เป็นสิ่งที่อยากได้ เรียกว่า อภิชฌาธรรม พวกหนึ่ง สิ่งที่ไม่น่าชั้นชม ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ ชมชั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากได้ คนทั่วไปเกลียดกลัว เรียกว่า อนิภิชฌาธรรม พวกหนึ่ง ซึ่งทั้งสองฝ่ายนี้ แม้จะอยากได้หรือไม่อยากได้ก็ตามแต่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคน ไม่มีข้อยกเว้น ขึ้นอยู่กับการที่จะวางใจและปฏิบัติกับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไร กล่าวคือ

1. บุคคลผู้ไม่มีการศึกษา ไม่รู้จักฝึกอบรมตน ทำให้ไม่เข้าใจรู้เท่าทันตามความเป็นจริง ลุ่มหลงมัวเมา ยินดียินร้าย กับสิ่งที่เกิดขึ้น คราวได้ก็หลงระเหิดใจ ถ้าพอง มัวเมากับสิ่งที่เกิดขึ้น คราวเสียก็หงอยละเหี่ยหมดกำลังใจ บางครั้งถึงกับเสียสติ ไม่อยู่กับร่องกับรอย ปล่อยให้โลกธรรมเข้ามาครอบงำจิตใจ เกิดอาการลุ่ม ๆ ดอน มีความทุกข์อยู่ร่ำไป

2. ผู้มีการศึกษา เป็นอริยสาวก เป็นผู้หมั่นศึกษา ฝึกฝนอบรมตนเอง ทำให้มองโลกด้วยความเข้าใจตามสภาพความเป็นจริง คราวได้ไม่ยินดียินร้ายกับสิ่งที่เกิดขึ้น คราวเสียก็เข้าใจและยอมรับในสิ่งปรากฏ สิ่งเหล่านี้ไม่ว่าอย่างไรก็ตามที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง ไม่อยู่นาน ไม่คงทน ไม่สมบูรณ์ มีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา จึงไม่หลงใหลมัวเมาเคลิบเคลิ้มไปกับอภิชฌาธรรม ไม่ลุ่มหลงมัวมองใจคลุ้มคั่งเพราะอนิภิชฌาธรรม มีสติดำรงอยู่ได้ วางตัววางใจพอดี อริยสาวกกลับใช้โลกธรรมนั้นให้เป็นประโยชน์ เช่น ใช้อนิภิชฌาธรรมเป็นแบบทดสอบ เป็นบทเรียน หรือเป็นที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนและใช้อภิชฌาธรรมเป็นโอกาสหรือเป็นอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ความดีและบำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อไป

ข. ไม่นองข้ามเทวทูต (Ignoring no divine messengers) คือ รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสถานะที่ปรากฏอยู่เสมอในหมู่มนุษย์ อันเป็นสัญญาณเตือนใจให้ระลึกถึงคติธรรมดาของชีวิตที่ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ซึ่งเรียกว่า เทวทูต (สื่อแจ้งข่าวของยมเทพ หรือตัวแทนของพญายม) 5 อย่าง (ม.อ. 14/507/334) คือ

1. เด็กอ่อน ว่าคนเรานั้นเกิดมา ก็อย่างนี้ เพียงเท่านี้
2. คนแก่ ว่าทุกคน หากมีชีวิตอยู่ได้นาน ก็ต้องประสบภาวะเช่นนี้

3. คนเจ็บ ว่าภาวะเช่นนี้ เราทุกคนอาจประสบได้ด้วยกันทั้งนั้น
4. คนต้องโทษ ว่ากรรมชั่วนั้น ไม่ต้องพูดถึงตายไป แม้ในบัดนี้ก็มีผลเดือดร้อน เป็นทุกข์
5. คนตาย ว่าภาวะเช่นนี้ เราทุกคนต้องได้พบ ไม่มีใครพ้นและกำหนดไม่ได้ว่าที่ ไหน เมื่อใด

มองเห็นสภาพเช่นนี้เมื่อใด เช่น เมื่อเดินผ่านไปสุสาน ทัณฑสถาน และโรงพยาบาล เป็นต้น ก็มีให้มีใจหดหู่หรือหวาดกลัว แต่ให้มีสติ รู้จัก ใช้ปัญญาพิจารณา จะได้เกิดความสังเวช เร่ง ขวนขวายประกอบแต่กัลยาณกรรม คือ การกระทำที่ดีงาม ดำเนินชีวิตด้วยความไม่มัวเมา ไม่ ประมาท

ก. **คำนึงถึงสูตรชีวิต (Reflecting on the formula of life)** แม้ไม่ใช้เวลาที่มองเห็นเทวทูตก็ ควรพิจารณาอยู่เสมอตามหลักที่เรียกว่า อภินิพจน์เวกขณัม สิ่งที่ทุกคน ควรพิจารณาอยู่เนื่อง มีอยู่ 5 ประการ(อง.ปญจก.22/57/81) คือ

1. **ชรารัมมตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ แก่ไปได้
2. **พยาธิรัมมตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้น ความเจ็บไข้ไปได้
3. **มรณรัมมตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ ตายไปได้
4. **ปิยวินายกา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเราจักต้องประสบความพลัดพรากเป็น ธรรมดาไม่ล่วงพ้นความพลัดพรากจากคนและของที่รักที่ชอบใจไปได้
5. **กัมมัสสกตา** ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมอันใด ไร้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องได้รับผลของกรรมนั้น ไม่ล่วงพ้นไปได้

2.1.3 ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ

การดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ ในงานทุกอย่างที่กระทำ พึงปฏิบัติ ตามหลักดังต่อไปนี้

ก. **หลักความเจริญ (The principles of growth)** การมีชีวิตที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ต้อง ปฏิบัติธรรม ที่เรียกว่า จักร (ธรรมประดุจล้อทั้งสี่ที่นำรถไปสู่ที่หมาย) มี 4 ข้อ (อง.จตุกก.21/31/41) คือ

1. **ปฏิรูปเทวาสะ** เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะสม คือ เลือกหาถิ่นที่อยู่ หรือ แหล่งศึกษาที่ดีมีคุณภาพ อุดมสมบูรณ์ มีการปกครอง จารัตประเพณีที่ดีงาม ซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการศึกษา พัฒนาชีวิต การแสวงหาความรู้ การสร้างสรรค์ความดีงาม และความเจริญก้าวหน้า

2. **สัปปริสุปัสสยะ** เสาะเสวนาคณดี คือ ในการอยู่ร่วมกันในสังคมรู้จักแยกแยะเลือกเสวนาคบหา หรือ อยู่ร่วมกับบุคคลผู้รู้ ผู้ทรงคุณ และผู้ที่จักเกื้อกูลแก่การแสวงหาธรรม หาความรู้ ความก้าวหน้าอกงาม และความเจริญโดยกุศลธรรม หลีกเลียงจากบุคคลที่ประพฤติดุจจริต โดยทุกประการ

3. **อัตตสัมมาปณิธิ** ตั้งตนไว้ชอบ คือ ตั้งเป้าหมายแห่งชีวิตและการงานให้ดีงามแน่ชัด ดำรงตนมั่นอยู่ในกุศลธรรมและทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และนำตนไปถูกทางสู่จุดหมายด้วยความมั่นคง ตั้งใจ หลีกให้ห่างจากอบายมุขทั้งปวง

4. **บุพเพกตบุญญตา** ความเป็นผู้มีควมดีได้ทำไว้ก่อน คือ ได้สั่งสมคุณงามความดีในอดีตจนมีสติปัญญา และร่างกายดี เป็นต้น ที่เป็นพื้นฐานมาแต่เดิม และได้อาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมีอยู่ รู้จักแก้ไขปรับปรุงตน ศึกษาหาความรู้ สร้างเสริมคุณสมบัติ ความดีงาม ผักผ่อนความชำนาญ เตรียมไว้ก่อนตั้งแต่ต้น ซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็จะเป็นผู้ที่พร้อมจะต้อนรับความสำเร็จ สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุข และความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ข. หลักความสำเร็จ (Principles of success) การมีชีวิตจะประสบความสำเร็จในกิจการใดๆ ก็ตาม ต้องปฏิบัติตามหลักธรรม อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) มี 4 ข้อ (ที.ปา.11/231/233) คือ

1. **ฉันทะ ใจรัก** คือ การสร้างความพอใจในสิ่งที่จะทำ และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้สำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานที่ทำทุก ๆ อย่าง เพื่อลุลุลม่งหมายที่วาง ๆ ไว้ โดยไม่เอารางวัลหรือผลกำไรเป็นตัวกำหนดการกระทำ

2. **วิริยะ พากเพียรทำ** คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดยถ์ ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

3. **จิตตะ จิตฝักใฝ่** คือ จดจ่อ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดตาม กระบวนที่กระทำ ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจการงานอย่างอุทิศตัวอุทิศใจเพื่อลุลุลม่งหมายของงาน

4. **วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน** คือ ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราด้วยเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน ผิดพลาด เกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ก. หลักเผด็จโพธิญาณ (The conditions effectuating enlightenment) ดำเนินตามพระพุทธปฏิบัติ ด้วยการปฏิบัติตามธรรม 2 ประการ ที่เป็นเหตุให้พระองค์บรรลุสัมโพธิญาณ เรียกว่า อุปปัญจธรรม หรือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเห็นคุณค่าประจักษ์กับพระองค์เอง (ที.ป.11/227/223) คือ

1. อสนนุญจिता กุสเลสุ รมเมสุ ไม่สันโดษในกุศลธรรม คือ ไม่รู้อิ่ม ไม่รู้พอ ในการสร้างสรรค์ความดีและสิ่งที่ดีงาม พอกพูนและรักษาการกระทำในทางกุศลกรรม

2. อปปฏิวาณิตา จ ปธานสมิ บำเพ็ญเพียรไม่ย่อมน้อย คือ เพียรพยายามก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ยอมถอยหลัง ไม่ยอมแพ้ ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรคและความเหน็ดเหนื่อยต่อความยากลำบากแม้ต้องเอาชีวิตเข้าแลกก็ตาม

2.1.4 ชีวิตที่เป็นหลักฐาน

เริ่มต้นของการมีรากฐานแห่งชีวิตที่ดี คือ หาเงินเป็น หรือ รู้จักใช้ทรัพย์ ใช้เงินอย่างถูกต้องสมควร ทำมาหากินด้วยความสุจริต สามารถสร้างตัวเป็นหลักฐาน และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. ค้นหาและรักษาสมบัติ (On the level of seeking and safeguarding wealth) ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการ (อง.อฎฐก. 23/144/289)

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน และการประกอบอาชีพสุจริต ผักผ่อนให้มีความชำนาญและรู้จริง ใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาวิธีการในการจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดีถูกต้องรับผิดชอบงานทุกชนิดอย่างไม่ย่อมน้อย

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักเก็บ รักษา ค้ำครอง โภคทรัพย์ และผลงานที่ได้กระทำไว้ด้วยความเพียรระวังเต็มความพยายามของตน

3. กัลยาณมิตร คบหาคนดีเป็นมิตร คือ ไม่คบ ไม่เข้าใกล้เอาอย่างคนที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียรู้จักเลือกเสวนาคบหาคนที่ประกอบด้วยกิจการที่สุจริต เป็นเฉพาะคนดี ดำเนินตามแบบอย่างผู้มีความสามารถ ท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณ เป็นที่น่าเคารพนับถือ

4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ เลี้ยงชีวิตไม่ฟุ่มเฟือยและมีให้เผื่อแผ่ รู้จักบริหารรายได้และรายจ่ายอย่างสมดุล หรือให้รายได้เหนือรายจ่าย ประหยัดเก็บออม ต้องวางแผน เตรียมการไว้ล่วงหน้าสำหรับกรณีฉุกเฉินในรายจ่าย

ข. **ชั้นแจกจัดสรรทรัพย์** (On the level of of allotting wealth) เมื่อหาทรัพย์ได้มาแล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค (ที.ปา. 11/197/20) คือ

1. **เอเคน โภเค ญะเชยฺย** 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือเพื่อแบ่งปันแก่ผู้ที่ขาดแคลนหรือประสบทุกข์

2. **ทฺวิหิ กมฺมํ ปโยชเย** 2 ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน

3. **จตุตถญฺจ นิธนาเปยฺย** อีก 1 ส่วน เก็บไว้ในคราวจำเป็น หรือเวลาคราวเคราะห์ร้าย

ค. **ชั้นจับจ่ายกินใช้** (On the level of using wealth) ทรัพย์สินที่ได้มาจากการแสวงหาด้วยเพียรพยายาม รักษาและครอบครองเอาไว้ นั้น ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเพื่อที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะทำให้การหาทรัพย์และการมีทรัพย์สมบัติเป็นสิ่งสามารถสร้างคุณค่าแห่งการมีชีวิต ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์ได้มาแล้วพึงปฏิบัติต่อทรัพย์ในส่วนแรก ด้วยการจัดสรรปันส่วนทรัพย์ให้เหมาะกับการดำรงชีพอย่างในข้อ ข.ตามหลัก โภคาทียะ (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือ เหตุผลที่อธิบายควรยึดถือ ในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) (อญ.ปญจก. 22/41/48) 5 ประการ ดังนี้

1. เลี้ยงตัว เลี้ยงบิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข
2. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
3. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตราย
4. ทำพละ คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา 5 อย่าง

ก. **ญาคิพละ** สงเคราะห์ญาติ

ข. **อติถิพละ** ต้อนรับแขก

ค. **บุพเพตพละ** ทำบุญหรืออุทิศผู้ล่วงลับ

ง. **ราชพละ** บำรุงราชการเสียภาษีอากร เป็นต้น

จ. **เทวดาพละ** ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชา ตามความเชื่อถือ

5. **อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่มัวเมาประมาท**

การที่ได้ใช้โภคทรัพย์อย่างถูกต้องและประโยชน์อย่างนี้แล้วถือว่าได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้เพราะได้จัดสรรทรัพย์อย่างสมบูรณ์ และถ้าโภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจทั้งสองกรณีสามารถคุณค่าแห่งการมีชีวิตอย่างถูกต้องตามแนวทางแบบพุทธ

2.1.5 ชีวิตคฤหัสถ์ที่สมบูรณ์

ผู้ครองเรือนย่อมต้องการให้ชีวิตคู่มีความสุข ดังนั้นการที่จะประสบความสำเร็จในการครองเรือนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนสองคนปรารถนาและเป็นต้นแบบทั้งดงามแห่งคฤหัสถ์ ควรยึดหลักธรรมต่อไปนี้

ก. มีความสุขสี่ประการ (Possessing the four kinds of happiness) คือ ความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนพึงกระทำให้เกิดขึ้นกับชีวิตคู่ของตน เรียกสั้นๆ ว่า สุขของคฤหัสถ์ (กามโกสิสุข) 4 (อง.จตุกก. 21/62/91) คือ

1. **อัตติสุข** สุขเกิดจากความรักใคร่ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจว่า ตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตนจากอาชีพที่สุจริต
2. **โภคสุข** สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจว่า ตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้นเลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยงและบำเพ็ญคุณประโยชน์แบ่งปันผู้ด้อยโอกาสกว่าตน
3. **อนนสุข** สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจ เบาใจว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร ดำเนินชีวิตคู่อย่างมีความสุข
4. **อนวัชชสุข** สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ

ความสุขที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ประการทำให้เกิดคุณค่าในการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือนในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งอนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด เพราะจะไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ประพฤติกายหลัง ทั้งก่อให้เกิดความผาสุกแก่สังคม

ข. เป็นคฤหัสถ์แบบฉบับ (Being a model householder) คนครองเรือน มีด้วยกันหลายประเภท จัดเป็นชั้น ๆ ได้ตั้งแต่ร้ายไปถึงดี และที่ดีก็มีหลายระดับ คฤหัสถ์ที่ดี นำเคารพนับถือแท้จริง คือ ประเภทที่ 10 ใน ชาวบ้าน 10 ประเภท (อง.ทสก. 24/91/188) ต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 หาทรัพย์โดยทางไม่ชอบธรรม

1. ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลี้ยงตนให้เป็นสุข ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสียทั้ง 3 ส่วน)
2. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุข แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสียทั้ง 2 ส่วน ดี 1 ส่วน)

3. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุข เพื่อแผ่แบ่งปันและใช้ทรัพย์นั้นทำความดีด้วย (เสีย 1 ส่วน ดี 2 ส่วน)

กลุ่มที่ 2 ชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง

4. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ 1 (เสีย 3 ส่วน ดี 1 ส่วน)

5. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ 2 (เสีย 2 ส่วน ดี 2 ส่วน)

6. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ 3 (เสีย 1 ส่วน ดี 3 ส่วน)

กลุ่มที่ 3 หาโดยชอบธรรม

7. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ 1 (เสีย 2 ส่วน ดี 1 ส่วน)

8. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ 2 (เสีย 1 ส่วน ดี 2 ส่วน)

9. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ 3 แต่ยังติด ยังมัวเมา หมกมุ่น กินใช้ทรัพย์สมบัติ โดยรู้ไม่เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะทำตนให้เป็นอิสระเป็นนายเหนือโภคทรัพย์ได้ (เสีย 1 ส่วน ดี 3 ส่วน)

ผู้ที่แสวงหาชอบธรรม และใช้อย่างมีสติสัมปชัญญะ มีจิตใจเป็นอิสระมีลักษณะดังนี้

10. แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม : ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้เป็นสุข ; เพื่อแผ่แบ่งปัน เป็นนายเหนือโภคทรัพย์และใช้ทรัพย์สมบัติโดยรู้เท่าทัน เห็นคุณโทษ ทางดีทางเสียของมัน มีปัญญา ทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น ไม่ติดในทรัพย์สินที่ได้มา

ประเภทที่ 10 นี้ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐ สูงสุด ควรชมทั้ง 4 สถาน คือ เป็นคฤหัสถ์แบบฉบับที่น่าเคารพนับถือ

ค. กำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ (Governing life with four qualities) คือ สำหรับการครองชีวิตของ คฤหัสถ์ ควรปฏิบัติตามหลักธรรม ที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม (จุ.สุ. 25/311/361) แบ่งเป็น 4 ประการ คือ

1. สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นใจในสัจจะ พุคจจริง ทำจริง จริงใจ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จะทำอะไรก็ให้เป็นที่ยึดถือประกอบไปด้วยกุศลธรรม

2. ทมะ ฝึกตน คือ รู้จักปรับตัว บังคับควบคุมตนเองได้ และปรับปรุง แก้ไขตนให้ก้าวหน้าดีขึ้นอยู่เสมอ ไม่เข้าใกล้อบายมุขทั้งปวง

3. ขันติ อุดทน คือ มุ่งทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่หวั่นไหว เข้มแข็ง อุดทน มั่นใจในจุดหมาย ไม่หือถอยอุปสรรค กล้าเผชิญและยอมรับความเป็นจริง

4. จาคะ เสียดสละ คือ สละโลก ละทิฏฐิมานะได้ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือ เกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ ร่วมงานกับผู้อื่น ได้อย่างราบรื่นเป็นสุข ไม่คับแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจ ตน มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

ง. รับผิดชอบชีวิตที่เกี่ยวข้อง คือ มีความสัมพันธ์อันดีงามอบอุ่นเป็นสุขภายในครอบครัว ตลอดถึงญาติมิตร ผู้ร่วมงาน คนที่พึ่งพาอาศัยอยู่ในปกครองทั้งหมด และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิต โดยทำหน้าที่นำประโยชน์ทั้งทางวัตถุ และความสุขทางจิตใจควบคู่กันเสมอ สิ่งที่จะต้องยึดหลักแห่งความสุขทางใจเป็นหลัก โดยประพุดติตนเป็นตัวอย่างช่วยชักจูงคนในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้นด้วยคุณธรรมที่เรียกว่า อารยวัฑฒิ (อง.ปญจก. 22/40/47) ทั้ง 5 ดังต่อไปนี้

1. จอกลงามด้วยศรัทธา คือ ให้มีความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัยและทำความดี มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ประพุดติตามแบบอย่างที่ดีงาม
2. จอกลงามด้วยศีล คือ ให้มีความประพุดติดีงาม พอใจในสิ่งที่ทำได้มาด้วยความสุจริต รู้จักเลี้ยงชีวิต มีวินัย และกิริยามารยาทอันงาม
3. จอกลงามด้วยสุตะ คือ ค้นคว้าหาความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนระดับรับฟังจากผู้รู้ คัมภีร์ สิ่งทีประสบ เพื่อที่จะฟื้นฟูปรับปรุงพัฒนาชีวิตจิตใจ
4. จอกลงามด้วยจาคะ คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน มีน้ำใจต่อกัน และสุขใจที่ทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์
5. จอกลงามด้วยปัญญา คือ มองทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความเข้าใจตามความเป็นจริง แห่งปัจจัย พยายามดำรงตนไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง มีเหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว รู้คุณ รู้โทษ กระทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำจิตใจให้เป็นกลางในทุกสภาวะการณ์

จ. ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี (Conducting oneself as a good citizen) นำชีวิตและครอบครัวของตนไปสู่ความเจริญ และเป็นพลเมืองที่สร้างสรรค์สังคม (ขุ.ชา. 28/949/332) โดยประพุดติ ดังนี้

1. น สาธารณทวารสุส ไม่คบชู้ หมกมุ่นในเรื่องเพศ
2. น ภุญเช สาธุเมกโก ไม่ใจแคบเสพสิ่งเลิศจสเพียงผู้เดียว
3. น เสว โลกายคิกิ ไม่พรวนเวลาถกถ้อยที่เลื่อนลอยไร้สาระ
4. สิลวา ประพุดติ มีวินัย ดังอยู่ในศีล 5
5. วตตสมบุโน ปฏิบัติกิจหน้าที่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์
6. อปฺปมตฺโต ไม่ประมาท กระตือรือร้นตลอดเวลา

7. วิงุขโณ มีวิจารณ์ญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา
8. นีวาตวุตติ อุตถุโร สุภาพ ไม่คือกระด้าง ยินดีรับฟังผู้อื่น
9. สุรโต เสี่ยมงาม รักความประณีต สะอาดเรียบร้อย
10. สขิโต มุทุ พุดจาน่าฟัง ทั้งใจกายก็อ่อนโยน ไม่หยาบคาย
11. สงฺกเหตา จ มิตฺตานํ มีน้ำใจเอื้อสงเคราะห์มิตรสหาย
12. สวีภาสี เพื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือคนทั่วไป
13. วิธานวา รู้จักจัดการงานให้เรียบร้อยได้ผลดี
14. ตปฺเปยฺย บำรุงพระสงฆ์ทรงความรู้ ผู้ทรงศีลทรงธรรม
15. ธมฺมกาโม ไคร้ธรรม รักความสุจริต
16. สุตาธโร อ่านมาก ฟังมาก รู้วิชาของตนเชี่ยวชาญ
17. ปริวิจฺจโก ชอบสอบถามค้นคว้า ใฝ่หาความรู้ยิ่งขึ้นไป

สรุปได้ว่า การมีชีวิตที่ดีในทางพระพุทธศาสนา คือ การดำเนินชีวิตที่ไม่ประกอบด้วยการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งยังเป็นชีวิตที่มีคุณค่าต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคมส่วนรวม มีหลักสำคัญแห่งการดำเนินชีวิต 3 ประการ กล่าวคือ “ละเว้นความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์” (ที.มหา.10/54/40) ประพจน์ตามอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นฐานสู่จุดหมายสูงสุดของการมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธศาสนา และสามารถพัฒนาไปจนถึงเป้าหมายสูงสุด กล่าวคือ สามารถเข้าใจถึงสภาวะความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มั่นใจในชีวิตของตน จนไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้แต่ความตายที่กำลังมาถึง ณ เบื้องหน้า ถ้าบุคคลใดปฏิบัติให้ถึงพร้อมก็จะมีชีวิตที่ดี สร้างคุณค่าแห่งการมีชีวิตได้อย่างแท้จริง

2.2 ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาก่อให้เกิดอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ เริ่มจากการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่เปี่ยมในด้วยภูมิธรรมภูมิปัญญาเข้าถึงสภาวะความเป็นจริงของธรรมชาติ รู้แจ้งแทงตลอดแห่งสังขาร และได้นำสิ่งที่รู้มาสั่งสอนช่วยแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์และพัฒนาอารยธรรมโลกให้สมบูรณ์ จนสามารถมีผู้เข้าใจสืบทอดปฏิบัติตามเป็นแบบอย่างให้ดำรงคงอยู่จวบจนปัจจุบัน ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงอำนวยประโยชน์ มีคุณค่าอย่างยิ่งต่ออารยธรรมของมนุษยชาติ

พระรัตนตรัย นับเป็นหลักสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเครื่องทำให้เกิดความยินดีที่สุด หรือสูงสุดถือเป็นสุดยอดแห่งสิ่งเคารพของผู้นับถือพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อผู้นับ

ถือที่ประพฤติปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดส่งผลให้มีชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นบุคคลที่จะเป็นพุทธศาสนิก หรือเป็นพุทธมามกะ ก็คือคนที่ขอมนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ที่ระลึกของตน ไม่ประพฤติลบหลู่คูหมิ่นพระรัตนตรัย หรือสักแต่เพียงท่องบ่น ไม่ยอมประพฤติปฏิบัติตามที่ท่านเคยปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เห็นทางหลักคำสอนที่ท่านทรงบัญญัติเพื่อเป็นกรอบแห่งความประพฤติทั้งแก่ตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก การที่สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนาและนับถือพระรัตนตรัยสืบต่อกันมา ก็เพราะมีความเชื่อในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า ว่าได้ทรงค้นพบสัจธรรมและทรงสั่งสอนระบบจริยธรรม ที่ถูกต้องจริงแท้ตรงตามสัจธรรมนั้น ตลอดถึงเหล่าพระสงฆ์ที่พยายามดำเนินตามรอยพระศาสดา จึงเห็นชอบและพอใจที่นำเอาหลักเกณฑ์นั้นมาสู่วิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา การนับถือพระรัตนตรัยนับเป็นภารกิจหลักในทางสร้างสรรค์ของตนและสังคมแห่งพุทธ ที่มีผลลึกซึ้งยาวไกลพร้อมกันนั้นก็เป็นการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานและรากเหง้าที่ยึดเหนี่ยวบุคคล สังคมด้วยสันติวิธี

2.2.1 นับถือพระพุทธคุณ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบแห่งการดำเนินชีวิตที่ขอดเยียม พระองค์ทรงละทิ้งความ สะดวกสบายที่ได้รับจากบุคคล วัตถุสิ่งของทั้งทางด้านเครื่องอุปโภคและบริโภค สละเกียรติยศ อำนาจ ชื่อเสียง คู่ครอง ทรัพย์สมบัติทั้งหมด มาใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย เข้าใจ พิจารณาจุดมุ่งหมาย แห่งการใช้สิ่งของเหล่านั้น พระองค์มีเพียงผ้าสามผืนที่ได้จากผ้าห่อศพ นำมาข้อม เย็บ ใช้ในการปกคลุมกาย อาหารอะไรก็ได้ที่ประพาสให้ชีวิตคงอยู่ ป่าไม้และหรือห้องแคบๆ เป็นที่พักพิงอาศัย พระองค์พยายามพึ่งวัตถุให้น้อยที่สุดแห่งการมีชีวิต ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แสวงหาความสุขที่เกิดขึ้นได้จากภายในตน ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงเป็นสัจธรรมที่สำคัญของพุทธศาสนิกชน คือเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกว่า อันตัวเราก็เป็นมนุษย์ผู้หนึ่งเฉกเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ทรงฝึกตนจนได้ตรัสรู้สัจธรรม บ่งบอกถึงการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐที่เราก็สามารถทำได้เช่นเดียวกับพระองค์ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ประเสริฐสูงสุด มีคุณสมบัติสมบูรณ์ทุกประการ การที่ทรงมีพระคุณสูงเลิศอย่างนั้น ได้ ก็เพราะได้ทรงฝึกพระองค์ ทรงบำเพ็ญบารมีมากมายจนเต็มบริบูรณ์

ชาวพุทธจึงควรตระหนัก และถือเอาความเป็น พุทธะ เป็นแม่แบบแห่งการดำเนินชีวิตว่า มนุษย์ผู้ที่พัฒนาและฝึกฝนตนดีที่สุดแล้ว จะมีปัญญาเข้าใจสภาวะความเป็นจริงตามเหตุปัจจัย มีความบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากเครื่องรัดรั้งจิตใจ มีชีวิตที่อิสระ อยู่เหนือโลกธรรม เกิดภาวะแห่งความสุขสงบเย็น มีคุณธรรมความดีงามที่สมบูรณ์ ก่อเกิดชีวิตที่มีคุณค่าสูงสุด เป็นที่พึ่งแห่งมนุษยชาติ

ถ้าเราระลึกถึงความเป็นพุทธะที่เกิดจากการฝึกฝนด้วยความเพียรยิ่งก่อนที่จะตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าและเมื่อพระองค์เข้าถึงสภาวะแห่งจิต สะอาด สว่าง สงบ ความบริสุทธิ์ ผ่องใส เบิกบาน บังเกิดขึ้น อีกทั้งพระมหากรุณาอันยิ่งใหญ่ที่ทรงประกาศสัจธรรมความเป็นจริงที่พระองค์ทรงตรัสรู้ แม้วินาทีสุดท้ายแห่งการมีชีวิต พระองค์ทำหน้าที่อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ จะก่อให้เกิดศรัทธาที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวที่เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อในปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น การนับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ก่อให้เกิดประโยชน์แห่งการดำเนินชีวิตดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อให้เกิดความเพียรพยายามไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค และปัญหาที่เกิดขึ้น ยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับชีวิต มีความอดทนและสามารถฝ่าฟันด้วยจิตใจที่แข็งแกร่ง เช่นเดียวกับพระองค์ที่ได้บำเพ็ญบารมีฝึกฝนพระองค์จนเป็นพระพุทธเจ้า แม้จะเจออุปสรรคมากมายสักเพียงใดพระองค์มิได้มีความย่อท้อ มุ่งหน้าหมั่นฝึกฝนมิได้ย่อหย่อนแม้แต่เวลากลางคืน จนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
2. เพื่อความมั่นใจในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ว่า เมื่อพยายามบำเพ็ญบารมีประกอบกับการฝึกตนอย่างจริงจังให้ถึงที่สุด เราสามารถถึงสภาวะแห่ง พุทธะ อย่างที่พระองค์ได้ทรงประพาสเป็นแบบอย่าง
3. เพื่อตระหนักถึงหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ที่ต้องพัฒนาตน มีภาระแห่งการป้องกันจิตใจ ไม่ปล่อยให้ความชั่วเข้าครอบงำ เกิดแรงจูงใจใฝ่ดี สำนวญตัวเองพยายามแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่ประพาสไม่ดี ศึกษาพัฒนาตนอยู่เสมอเพื่อชีวิตที่ดีงาม
4. ได้แนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจากประสบการณ์ของพระองค์ ที่ได้ลงมือทดลองถูกบำเพ็ญบารมีกว่าจะเป็นพุทธะ ที่พระองค์ได้ประมวลเป็นหลักคำสอนว่าการกระทำทุกอย่างต้องดำเนินตามทางสายกลางไม่ยิ่งหย่อนหรือตึงจนเกินไปและต้องประกอบด้วยประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
5. ตระหนักถึงวิถีแห่งชีวิตที่เรียบง่าย พยายามเข้าใจและใช้สิ่งของต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตจากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าโดยเอาจุดมุ่งหมายหลักแห่งการดำรงอยู่ของชีวิตเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหาร หรือแม้แต่ยารักษาโรค โดยไม่พยายามแสวงหาปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นกับชีวิตมากจนเกินความจำเป็น อย่างที่พระองค์ทรงประพาสทรงนำผ้าที่เขาไม่ต้องการใช้มาซักซ้อม ใช้ในการปกปิดพระวรกาย อาหารที่เสวยเพียงเพื่อร่างกายคงอยู่ยาเพื่อบำบัดทุกข์เวทนา ที่อยู่อาศัยเป็นโคนต้นไม้บ้าง อารามบ้าง เท่านั้นเพื่อป้องกันลม ฝน แดด อันตรายจากสิ่งรอบข้าง
6. เมื่อมีชีวิตที่ดีหรือมีความสุข รู้จักแบ่งปันสิ่งที่ดี ความสุข และช่วยเหลือบุคคลที่ไม่มีโอกาสเหมือนตนให้เขาได้รับสิ่งที่ดีในการอยู่ร่วมกัน มีน้ำใจแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่นพระองค์ที่เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ หลังจากทรงตรัสรู้ตลอด 45 พรรษา อุทิศพระวรกายประกาศธรรมแก่นุชนชาติจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

7. เข้าใจตามความเป็นจริงว่าชีวิตที่ดิ้งาม มีความสุขสงบเย็นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเจริญ สิ่งอำนวยความสะดวกทางวัตถุ ทรัพย์สิน อำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือบุคคลแวดล้อมเอาอกเอาใจ แต่สามารถเกิดขึ้นได้ภายในตนจากการฝึกฝนและพัฒนาอย่างจริงจัง

8. การสร้างคุณค่าสูงสุดของชีวิตไม่ได้เกิดจากการแสวงหาทรัพย์สิน อำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียง แต่อยู่ที่การแสวงหาเพื่อค้นพบความเป็นอิสระแห่งการมีชีวิตจากสิ่งผูกมัดรัดตรึงใจให้หลงใหล อย่างที่พระองค์ทรงประพจน์ สละจากสิ่งเขี้ยววนทั้งปวงแสวงหาจนค้นพบตรัสรู้ธรรม เป็นพระพุทธรเจ้าสามารถสร้างคุณค่าสูงสุดแห่งชีวิตทั้งแก่ตนและมนุษยชาติ

การนับถือพระพุทธรูปเป็นสรณะได้ประโยชน์ถึง 8 ประการ พุทธศาสนิกชนจึงตั้งพระพุทธรูปเป็นองค์แรกของพระรัตนตรัย

2.2.2 นับถือพระธรรมคุณ

หลักการใหญ่ที่อยู่ล้อมรอบครอบตัวเราทั้งหมด แม้แต่ชีวิตของเราอยู่ภายใต้อำนาจสิ่งนี้ ก็คือ ธรรม ได้แก่ ความจริงของธรรมชาติที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย ที่ปรากฏเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาซึ่งพระสมณโคดมทรงค้นพบสังฆธรรมความเป็นจริงนั้นตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธรเจ้า ธรรมที่พระองค์ทรงเปิดเผยไว้ด้วยปัญญาตรัสรู้ในพระพุทธศาสนานั้น เป็นความจริงครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม สังฆธรรมที่ตรัสรู้ไม่จำกัดเฉพาะพระพุทธรเจ้าเท่านั้น แต่ทุกคนที่เป็นมนุษย์พยายามสั่งสมบารมี พัฒนาและฝึกฝนตนเองอย่างไม่ย่อท้อ ย่อมบรรลุถึงสังฆธรรมนี้ได้ อีกทั้งสามารถให้ผลได้โดยไม่จำกัดเวลา คือสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับการสั่งสมบารมีในการประกอบคุณงามความดี การพัฒนาและฝึกฝนตน สามารถพิสูจน์และรู้ได้ด้วยตน เฉพาะตนสำหรับบุคคลที่โน้มไปประพฤติปฏิบัติเท่านั้น ดังนั้นพระธรรมจึงมีคุณอันประเสริฐที่บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติจนเข้าถึงความจริงแท้ คือ การค้นพบตัวเอง เข้าใจ รู้จักตัวเองให้เข้าถึงความจริงที่มีอยู่ในขั้น 5 ซึ่งเป็นสาระและเป็นแก่นสารที่แท้จริง จะทำให้ชีวิตมีความประเสริฐ เลิศ มีความสุข ไร้ทุกข์ เข้าถึงความเป็นอิสระ ก็สามารถโน้มมาในสิ่งที่ได้รู้ในธรรมที่ยั่งยืนถึงเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายนี้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์สังคมแห่งสันติ

พระพุทธศาสนาถือว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เรียกว่าความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งแยกเป็นกฎย่อย ๆ 5 กฎ ดังนี้

1. อนุนิยาม (Physical Inorganic Order) กฎนี้แสดงความเป็นไปของปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ ความเปลี่ยนแปลงของโลกกายภาพ และสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ เมื่อพิจารณา

ถึงมนุษย์ตามองค์ประกอบของร่างกาย ประกอบด้วย ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) วาโยธาตุ (ธาตุลม) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ธาตุเหล่านี้รวมเรียกว่า มหาภูตรูป หมายถึง ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏกายภาพ

2. พินนิยาม (Physical Organic Order) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ ลักษณะทางพันธุกรรม คุณภาพทางชีวภาพของสัตว์และพืช แสดงถึงกระบวนการถือกำเนิด ตามวิวัฒนาการของการสืบเผ่าพันธุ์มนุษย์ มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์โลกสายพันธุ์หนึ่งที่เกิดโดยอาศัยกรรมมารดา มีการเจริญเติบโตตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่เกี่ยวพัน ดังปรากฏในมหาตมหาสังขยสูตร (ม.ม.12/394/398) แสดงปัจจัย 3 ประการ คือ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีประจำเดือน “สัตว์” หรือ “คันธัพพะ” ถือปฏิสนธิในครรภ์

3. จิตตนิยาม (Psychic Law) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิตใจ หรือกระบวนการรับรู้ เช่น การรับรู้ของจิตผ่านกระบวนการของประสาทสัมผัส ใช้อธิบายลักษณะของมนุษย์และสัตว์โลก ตามลักษณะของขันธ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ตามหลักจิตนิยาม ได้แสดงถึงจุดร่วมและความแตกต่างของมนุษย์และสรรพสัตว์เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ นั่นคือ มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหมดในสังสารวัฏ มีความเกี่ยวเนื่องกัน มีการแปรเปลี่ยนสถานะจากมนุษย์ อาจกลับกลายเป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือสัตว์ประเภทอื่น เช่น เป็ด อสุรกาย สัตว์นรก หรือสัตว์ที่มีจิตใจสูงอย่างเทพ (ส.นิ.16/664/229) การมองเช่นนี้จะทำให้เข้าใจว่า มนุษย์และสัตว์ มีธรรมชาติของความเป็นไปอย่างเดียวกัน แต่จะแตกต่างออกไปตามพัฒนาการทางจิต ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดภพภูมิของแต่ละภพภูมิ ให้มีความแตกต่างกันไป ตามศักยภาพของการชำระจิตที่บริสุทธิ์

4. กรรมนิยาม (Order of Act and Result) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำ และกระบวนการให้ผล ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ เกี่ยวโยงกับเจตจำนง หรือความคิดปรุงแต่งทั้งฝ่ายดีและชั่ว อันจะนำมาซึ่งผล ทั้งที่เป็นคุณประโยชน์และโทษทัณฑ์ (กุศลวิบากและอกุศลวิบาก) กฎแห่งกรรมจะครอบคลุมทั้งพฤติกรรมของมนุษย์ และสัตว์โลกทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ในจูฬกัมมวิภังงสูตร “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้” (ม.อ.14/589/323; 596/329)

5. ธรรมนิยาม (Order of the Norm) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันของสรรพสิ่ง ถือว่าเป็นนิยามร่วม หรือนิยามสากล ของสิ่งที่ปรากฏในนิยามทั้ง 4 ข้างต้น เช่น สามัญญลักษณะ ได้แก่ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตภาวะ รวมเป็นนิยามของสรรพสิ่งทั้งมวล ซึ่งได้แก่ อายตนะ 12 คือ อายตนะภายใน 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กับอายตนะภายนอก 6 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ (ที.ปา.11/304-305/238) นั่นคือ โลกทั้งภายใน

และโลกภายนอก ที่เป็นมนุษย์และสิ่งที่มีมนุษย์ต้องสัมผัส ล้วนมีความเคลื่อนไหวไปตามกระบวนการของธรรมชาติ

สถานะของมนุษย์ในธรรมชาติ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้แสดงความจริงที่เป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งหลาย ด้วยกฎเกณฑ์ที่เป็น “กฎธรรมะ” หรือ “กฎธรรมชาติ” โดยครอบคลุมกระบวนการต่าง ๆ ทางธรรมชาติ หมายความว่า สรรพสิ่งเป็นไปตามนิยาม มนุษย์จึงอยู่ในฐานะหนึ่งในกระบวนการของธรรมชาติทั้งหมด สถานะของมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงไปตามนิยาม และกฎที่สำคัญคือ กฎแห่งกรรม กฎปัจจุสมุปบาท และกฎไตรลักษณ์ โดยครอบคลุมความเป็นไปของมนุษย์ ตามสถานะในธรรมชาติ

กฎแห่งกรรม (Order of Act and Result)

กรรมนิยาม หรือ กฎแห่งกรรม จึงมีความสัมพันธ์กับมนุษย์มากที่สุด เพราะกรรมเป็นเรื่องที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยตรง ถึงแม้มนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎทั้ง 5 ก็ตาม แต่จากการที่มนุษย์เอากรรมของตัวเองไปสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โลกภายนอก อุดมคติ พินิจนิยาม ดังนั้นการกระทำที่เกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องของกรรมทั้งสิ้นและมีความสำคัญกับมนุษย์มากที่สุด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “เจตนาหัง ภิกขเว กัมมัง วทามิ” ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม (อง.มก.22/334/463)

กรรมจึงเป็นคำกลาง ๆ ที่หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ถ้ากระทำ คิด พุค ในสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น การกระทำ คิด พุค นั้น เรียกว่า อกุศลกรรม หรือ บุญ ส่วนถ้ากระทำ คิด พุค ในสิ่งที่ให้โทษทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น การกระทำ คิด พุค นั้น เรียกว่า อกุศลกรรม หรือ บาป

การดำเนินชีวิตของมนุษย์เรานั้นตราบไคที่ยังเป็นปุถุชน จะประกอบด้วยการกระทำทั้งดีและไม่ดี คือ กรรมดีและกรรมชั่วระคนกันไป จากการกระทำของแต่ละคนที่แตกต่างกันนี้เองทำให้ชีวิตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่การงาน ความเป็นอยู่ ความเจริญ ความเสื่อมถอยแห่งชีวิต ตลอดจนถึงคุณภาพของจิตใจ เป็นต้น ขึ้นอยู่ว่าใครจะทำดี ทำชั่วมากกว่ากัน ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า บุคคลใดกระทำความกรรมเช่นไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น กล่าวคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยกำหนดว่าผลของการกระทำที่แท้จริงคือระดับจิตใจ ไม่เอาวัตถุเป็นตัวกำหนดตัดสินการกระทำดีหรือ ชั่ว เพราะบุคคลจำนวนมากที่มีทรัพย์สิน ลาภ ยศ จากการ โกง ทูจริต เบียดเบียนผู้อื่นซึ่งดูเหมือนว่าทำชั่วแต่ได้ดี นั่นคือการเอาบุญหรือวัตถุเป็นตัวตัดสิน ซึ่งในความเป็นจริงบุคคลใด

กระทำดีด้วยความบริสุทธิ์ใจ เขาย่อมได้รับผลแห่งความดี ขณะกระทำหรือหลังกระทำเสร็จ คือ ความอิ่มใจ สบายใจ ปิติ สุขสงบ เป็นต้น ไม่เดือดร้อนภายหลังจากการกระทำนั้น เช่นเดียวกับคนที่กระทำ คิด พุคชั่ว ย่อมได้รับผลตั้งแต่กระทำ หรือหลังการกระทำ คือ ความไม่สบายใจ ความกังวล หวาดระแวง ความกลัว สับสน พุ้งซ่าน เป็นต้น ฉะนั้นการวัดผลแห่งการกระทำอยู่ที่ทางด้านจิตใจ เป็นสำคัญ ความดี ความชั่ว ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ มีเฉพาะตน ไม่มีใครทำให้เราบริสุทธิ์หรือเศร้าหมองได้ ถึงแม้ไม่มีใครรู้ก็ตาม เราขอมรู้โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีตัวเองและได้รับผลแห่งการกระทำนั้นด้วยตัวเรา ดังนั้นการกระทำ คิด พุค สิ่งดีจึงมีประโยชน์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ เพราะจะไม่ทำให้ทั้งตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนภายหลังดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า *กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนภายหลังกรรมนั้นดี บุคคลทำกรรมใดแล้วเดือดร้อนภายหลังกรรมนั้นไม่ดี* (ขุพุทธก.ธม.25/23) ซึ่งการที่ไม่เกิดความเดือดร้อนเริ่มต้นที่ภาวะแห่งจิตใจที่เป็นสุข เข้มแข็งสมบูรณ์ สะอาด ปลอดโปร่ง ผ่องใสสว่าง และสงบจากการทำ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จึงเป็นสัจจนินันต์ที่ชาวพุทธควรตระหนัก เพื่อเป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่ไม่ผิดพลาด

กฎแห่งกรรมหรือกฎแห่งการกระทำ จึงเป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่พุทธศาสนิกควรศึกษาทำความเข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้อง ว่ามาตรฐานแห่งการวัดความดี ความชั่ว ไม่ได้อยู่ที่ ทรัพย์สิน เงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจแต่อยู่ที่การกระทำ อะไรก็ตามที่กระทำเพื่อไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนภายหลัง และทำไปเพื่อความดับทุกข์ทั้งปวงให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด นั่นคือการกระทำความดี กล่าวได้ว่า การกระทำที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา เสียสละ เอื้อเฟื้อลดความเห็นแก่ตัว สละความสุขทางกายมุ่งความสงบทางใจและเกิดผลสูงสุดแห่งการกระทำดี คือ สะอาด สว่าง สงบ สามารถพ้นจากความทุกข์ เป็นจุดหมายแห่งชีวิตและมาตรฐานสูงสุดของความดี ส่วนการกระทำที่ทำแล้วเกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นภายหลัง เพิ่มความทุกข์ ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร นั่นคือ การกระทำความชั่ว กล่าวได้ว่า การกระทำที่ประกอบไปด้วยความเห็นแก่ตัว อยากได้ ทาบุญ โศคร้าย แสวงหาบุญแต่ประโยชน์ตนและความสุขทางกายเป็นที่ตั้งชีวิตเต็มไปด้วยความความเศร้าหมอง ริบเร่ง ไม่สบายใจ กังวล กลัว หวาดระแวง สับสน พุ้งซ่าน อึดอัด เร่าร้อน วุ่นวายไร้ซึ่งความสงบแห่งภาวะจิตใจนั้นคือความชั่ว จะเห็นได้ว่า ถ้าชาวพุทธทุกคนเข้าใจหลักกรรมอย่างถูกต้อง ดำเนินชีวิตตามวิถีที่ถูกต้องจะเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคมที่อาศัย

การศึกษาให้รู้แจ้งในเรื่องกรรมจึงเป็นกุญแจสำคัญไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และมีชีวิตที่ดีในที่สุด ซึ่งเกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้ คือ

1. ยอมรับความเป็นจริง เห็นว่าการเกิดมีความหมาย ไม่น้อยเนื้อต่ำใจในชาติกำเนิด รูปร่างหน้าตา ฐานะ ความเป็นอยู่ ไม่สมบรูณ์ดีเท่าคนอื่น แต่ภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ยอมรับความเป็นจริงแห่งผลการกระทำที่แตกต่างกันนั่นเอง พยายามใช้ศักยภาพที่มีให้เต็มความสามารถที่สุด พัฒนาตนเองในวิถีที่ถูกต้องสู่ชีวิตที่ดี

2. เข้าใจชีวิต ไม่ว่าเหตุการณ์ในชีวิตทั้งร้ายและดีที่เกิดขึ้น เมื่อประสบเหตุร้ายหรือทุกข์ภัยในชีวิตจะไม่โทษบุคคลอื่น สิ่งอื่นทั้งมองเห็นและที่มองไม่เห็น หรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ว่ามาลงโทษให้เกิดเคราะห์ร้าย แต่เชื่อว่ามาจากผลแห่งการกระทำของตนและพยายามหาสาเหตุแห่งความทุกข์ หรือปัญหาที่เกิดขึ้น แก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้องแห่งชาวพุทธ โดยไม่พึ่งอำนาจลึกลับ อ้อนวอน ร้องขอ บนบานสาธยาย นอกจากนั้นแล้วมองความทุกข์หรือคราวเคราะห์นั้นว่าเป็นบททดสอบชีวิต เป็นโอกาสทดสอบความอดทนแห่งจิตที่ต้องพยายามฝ่าฟันไปให้ได้ด้วยปัญญา ขอบคุณคราวเคราะห์ที่ทำให้เรารู้จัก เข้าใจตัวเองมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าเมื่อใดประสบ โชคก็ไม่หลงระเหิง เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลมาให้แล้วแล้วแต่อ้อนวอนร้องขอมีชีวิตตั้งอยู่ในความประมาท แต่จะใช้โชคครั้งนั้นตอบแทนผู้มีพระคุณ เพื่อแผ่ช่วยเหลือบุคคลที่ตกทุกข์ได้ยาก ขอบคุณ โชคที่ทำให้เราสามารถสร้างความดียิ่งขึ้นไป เป็นกำลังใจในการทำความคิดอย่างไม่ย่อท้อ

3. เท้าเทียมแห่งการดำเนินชีวิต ไม่แบ่งมนุษย์โดยชาติกำเนิด แต่แบ่งโดยความประพฤติ โดยการกระทำ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า กมฺมุนา วสโต โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมณโณ (พ.ศ.25/306/352) คนไม่ใช่ต่ำทรามเพราะชาติกำเนิด คนมิใช่จะเป็นผู้บริสุทธิ์ คนประเสริฐเพราะชาติกำเนิด แต่เป็นคนดี คนประเสริฐ ก็เพราะกรรมคือการกระทำ ไม่ว่าจะเกิดมามีรูปร่างหน้าตาชีวิต ฐานะความเป็นอยู่จะดีหรือเลว ทุกชีวิตมีสิทธิ์ที่จะเป็นคนประเสริฐ คนดี คนบริสุทธิ์ด้วยการกระทำ ดังนั้นการวัดค่าของคนจึงอยู่ที่การกระทำไม่ใช่ชาติกำเนิด

4. เกิดความเพียร มั่นใจตนเอง ก้าวพ้นชีวิต มีความเพียรพยายามที่จะพัฒนาชีวิตสู่แนวทางที่ดี ไม่รอคอยวาสนาหรือโชคบันดาล กระทำหน้าที่เต็มความสามารถในทุกบทบาท เชื้อมั่นในการกระทำว่าจะสำเร็จได้ด้วยความมานะ อดทน เพียรพยายามต่อสู้ ไม่ย่อท้อ อ่อนแรง หมดกำลังใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิต มุ่งกระทำแต่สิ่งดีทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อความเป็นอิสระแห่งมีชีวิต ใจหลุดพ้นบริสุทธิ์ผุดผ่อง หมดความยึดมั่นถือมั่นในตน สิ้นสุดแห่งการกระทำในที่สุด

จะเห็นได้ว่าความเข้าใจเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดอย่างถูกต้อง จะช่วยแก้ปัญหาชีวิตได้ทุกแง่มุม ไม่น้อยเนื้อต่ำใจในชะตาชีวิต ไม่อิจฉาริษยาความสุขของผู้อื่น เข้าใจชีวิตอย่างถูกต้องว่า ความทุกข์ สุข เสื่อม รุ่งเรือง ล้มเหลวในชีวิตคน หมุ่คณะเป็นผลรวมแห่งกรรมตามเหตุปัจจัย

และสามารถก้าวพ้นได้ด้วยตน และยังเข้าใจถึงความไม่เท่าเทียมแห่งจุดเริ่มต้นของชีวิต ความแตกต่างกันในอุปนิสัยใจคอแม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันก็ตาม สิ่งนี้ก่อให้เกิดแรงหนุนที่จะพยายามกระทำแต่สิ่งดี ขยาดต่อสิ่งชั่ว มีน้ำอด น้ำทน มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ท้อถอย ไม่ดีโพยดีพายเมื่อผิดหวัง ไม่หลงระเริงเมื่อประสบผลดี กล่าวเผชิญชีวิตอย่างกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว สามารถมองแง่ดีแม้จากเคราะห์ ความผิดหวัง เป็นโอกาสแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ก้าวพ้นสู่ความเป็นอิสระแห่งจิตใจ พบความสุข สะอาด สว่าง สงบแห่งชีวิต

สภาพชีวิตหรือความเป็นไปอันเป็นผลของกรรม ถ้าเลือกได้ทุกชีวิตย่อมต้องการความสุข หลีกให้ไกลจากความทุกข์ แต่ในความเป็นจริงทั้งสองสิ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่ว่าใครจะเข้าใจ สังขารแห่งชีวิตมองทะลุเหตุปัจจัย สามารถข้ามพ้นเหตุแห่งการปรุงแต่งของจิตว่าสุขหรือทุกข์ ดีหรือชั่ว งามหรือน่าเกลียด ทำใจเป็นกลางจากสิ่งที่มากระทบทางทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ หยุดการปรุงแต่ง บุคคลนั้นก็จะสามารถพบความสุขสงบแห่งจิตใจ เข้าถึงแก่นแท้ มีชีวิตที่ดี งามตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา คือหลักแห่งความจริงที่เป็นกลาง ๆ ตามเหตุปัจจัยที่เรียกว่า **อิทัปปัจจยตา (Conditionality) หรือ ปฏิจจตุสมุปบาท (Dependent Origination)**

ปฏิจจตุสมุปบาท (Dependent Origination)

ปฏิจจตุสมุปบาทจึงเป็นหลักแห่งสัมพันธภาพ และเป็นเหตุเป็นผลหรือเป็นเหตุต่อเนื่องกัน อาศัยเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน อีกทั้งก็เป็นสมบูรณภาพ (Absolute) ด้วยเหมือนกัน (วชิร อินทสระ, 2533) ตามหลักปฏิจจตุสมุปบาท ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวเนื่องกัน มีเหตุปัจจัยอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่ภายใต้อำนาจแห่งการเปลี่ยนแปลง ไม่สิ่งใดคงที่เที่ยงแท้ถาวร มันไม่ใช่มีจริงอยู่อย่างเด็ดขาด และไม่ใช่ไม่จริงอย่างเด็ดขาด ดังนั้นปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงอยู่ท่ามกลาง ระหว่างความจริงมีอยู่อย่างเด็ดขาด กับความไม่มีอะไรเลย (Nothingness) แต่ยอมรับว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย เมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิดย่อมเกิด เมื่อมีเหตุปัจจัยให้ดับย่อมดับ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

อิมสมิ สติ อิทั โหติ อิมสสุปปาทา อิทั อุปุปชชติ
อิมสมิ อสติ อิทั น โหติ อิมสส นิโรธา อิทั นิรุชฌติ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับไป (ส.นิ. 16/64, 144/33, 78) คือ ไม่มีตัวตนแท้จริงถาวร สิ่งทั้งหลายไม่มีมูลการณ์ (The First Cause) หรือต้นกำเนิดเดิมสุด สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏเป็นรูปต่าง ๆ มีความเจริญเสื่อมตามกระแสหรือกระบวนการแห่งความสัมพันธ์เบียดเบียนกัน ไม่มีการคงที่อยู่แม้ขณะเดียว องค์

ประกอบทั้งหลายไม่คงที่อยู่แม้แต่วินาทีเดียวเพราะไม่มีตัวตนที่แท้จริงนั่นเอง กระแสแห่งเหตุปัจจัยที่ทำให้สิ่งทั้งหลายปรากฏโดยเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ดำเนินไปได้ ก็เพราะสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่คงอยู่ เกิดแล้วสลายไป ไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันและสัมพันธ์เนื่องอาศัยกัน

แม้ความเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายมีผู้สร้าง มนุษย์เป็นผู้สร้างอุปกรณ์ ศิลปวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ ซึ่งถ้ามองตามข้อเท็จจริงแล้วการสร้างเป็นเพียงความหมายส่วนหนึ่งแห่งเหตุปัจจัย การที่มนุษย์ไปสร้างสิ่งใด ก็คือ มนุษย์เข้าไปร่วมเป็นเหตุปัจจัยส่วนหนึ่ง ในกระบวนการแห่งความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดผลรวมที่ต้องการนั้นเกิดขึ้น และในเมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยต่อเนื่องกันอยู่ตามวิถีของมันเช่นนี้ ปัญหาเรื่องผู้สร้างย่อมไม่อาจมีได้ในตอนใด ๆ ของกระบวนการ สิ่งทั้งหลายจึงไม่มีตัวตนแท้จริงเพราะเกิดขึ้นโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ และมีอยู่อย่างสัมพันธ์กันเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแล้วแต่เหตุปัจจัยแห่งความสัมพันธ์ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น แม้แต่ชีวิตเองก็ตาม

ชีวิตที่ประกอบขึ้นด้วยขั้น 5 (The Five Aggregates) ที่บัญญัติเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ฯลฯ เป็นสิ่งสมมติแห่งความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะเรียกตามสมมติบัญญัติได้ก็ต่อเมื่อครอบงำประกอบต่าง ๆ 5 ส่วน (พระธรรมปิฎก:2541,15-16) คือ

1. รูป (Corporeality) ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย หรือสสารและพลังงานฝ่ายวัตถุ พร้อมทั้งคุณสมบัติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของสสารและพลังงานเหล่านั้น

2. เวทนา (Feeling or Sensation) ได้แก่ การเสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ ซึ่งเกิดจากการสัมผัสจากประสาททั้ง 5 และทางใจ

3. สัญญา (Perception) ได้แก่ การกำหนดได้ หรือ หมายรู้ คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่าง ๆ อันเป็นเหตุให้จำที่ผ่านทวารทั้ง 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัส) และธรรมารมณ์ (ความนึกคิดต่าง ๆ)

4. สังขาร (Mental Formations or Volitional Activities) ได้แก่ การปรุงแต่งของจิตให้ดี ชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ ปรุงการนึกคิดในใจและแสดงออกทางกายวาจาให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ เป็นที่มาของกรรม เช่น ศรัทธา สติ เมตตา กรุณา อุเบกขา หิริ โอตตัปปะ โมหะ โทสะ โลภะ เป็นต้น

5. วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งทางอารมณ์ทางประสาททั้ง 5 และทางใจ คือ การเห็น ได้ยิน รู้รส ได้กลิ่น รู้สัมผัสทางกาย และรู้อารมณ์ทางใจ

จะเห็นได้ว่าการแสดงชั้น 5 ที่รวมเรียกว่า ชีวิต เมื่อแยกออกไปแล้วก็จะพบแต่ส่วนประกอบ 5 ส่วน ไม่มีสิ่งอื่นเหลืออยู่ที่จะมาเป็นตัวตนต่างหากได้ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีอยู่อย่างสัมพันธ์และอาศัยซึ่งกันและกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุนี้แล รูป...เวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ทั้งภายในและภายนอก หยิบหรือละเหี่ยด เสวหรือประณีต ทั้งที่ไกลหรือที่ใกล้ทั้งหมดนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันถูกต้องตามที่มันเป็นว่า “นั่นมิใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา” (ส.ข.17/127-129/82-84) เพื่อการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงควรเข้าใจตามความเป็นจริงรู้จักแยก เป็น 2 ระดับ กล่าวคือ

1. สมมติสัจจะ (Conventional Truth) ความจริงโดยสมมติ คือ ความจริงร่วมกันตามที่ได้ตกลงกันไว้ หรือหมายรู้ร่วมกัน เป็นเครื่องมือสื่อสารพอสำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น คนดี คนชั่ว ชื่อเรียกสัตว์ต่าง ๆ อุปกรณ์เครื่องใช้ เป็นต้น

2. ปรมัตถสัจจะ (Ultimate Truth) คือ ความจริงตามความสูงสุด รู้จักสิ่งเหล่านั้นตามที่มันเป็น การหยั่งรู้สัจธรรมที่จะทำให้สลายความยึดมั่นถือมั่นวางใจวางทำที่ต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องหลุดพ้นจากเครื่องผูกมัดตรึงจิตใจและความทุกข์ทั้งปวง มีจิตใจที่เป็นอิสระ ปลอดโปร่ง เบิกบาน ผ่องใส มีความสุขที่แท้จริง

ด้วยเหตุนี้ การที่เรามีชีวิตอยู่อย่างเป็นทุกข์ แฝงด้วยความกลัวและความกระวนกระวายไว้ในส่วนลึกที่สุดของจิตใจเพราะเราไม่รู้จักระบวนการแห่งชีวิตตามความเป็นจริง ดังที่กล่าวมาในข้างต้น หลงผิดว่าเป็นตัวตนและเข้าไปยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ ทำให้ตนตกเป็นทาสโดยไม่รู้ตัว ยังแสดงผลร้ายออกมาอีกเป็นอันมากคือทำให้เกิดความอยากมีอยากได้เห็นแก่ตัว แสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่จะสนองความต้องการของตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และยึดอยากหวังแทนไว้กับตนโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่น ทำให้เกาะติดเอาความคิดเห็นของตน ทฤษฎีหรือทศสนะนั้นไว้ เป็นการสร้างกำแพงขึ้นมากันบังตนเองไม่สามารถเข้าถึงความเป็นจริง หรือถึงกับปฏิเสธหลบหลีกความจริง ขาดการคิดด้วยเหตุผลและใช้วิจารณ์ ไม่ยอมรับความเห็นของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติทั้งมลายไร้เหตุผลและยึดมั่นในความเชื่อความประพฤติเหล่านั้น และในเวลาเดียวกันก็กลัวจะต้องสูญเสียตัวตนไป ทำให้คอยรักษาทะนุถนอมป้องกันไม่ให้ถูกระทบกระเทือนหรือสูญหายไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตามที่ตนและกลุ่มคิดว่าสมควร เมื่อเกิดภาวะความขัดแย้งตามความเป็นจริง การบีบคั้น ความทุกข์จึงมิได้มีเฉพาะในตัวบุคคลผู้เดียว แต่ยังขยายไปยังบุคคลอื่นและก่อให้เกิดปัญหาทั้งปวงของสังคม

ดังนั้นความเข้าใจแห่งหลักปฏิจสมุปบาทจึงเป็นผลลัพธ์สำคัญที่จะทำลายชีวิตแห่งความทุกข์ หรือการทำลายความทุกข์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการมีชีวิตอยู่อย่างมีตัวตน ไม่ยึดมั่นถือมั่น รู้เท่าทันแห่งสภาวะและถือเอาประโยชน์จากธรรมชาติอย่างกลมกลืน เป็นการอยู่อย่างอิสระ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของต้นหาอุปาทาน เข้าเกี่ยวข้องจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามวิถีแห่งเหตุปัจจัย สามารถเข้าถึงสภาวะแห่งธรรมทั้งปวงดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาท ผู้นั้นย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น ย่อมเห็นปฏิจสมุปบาท”(ม.มู.12/346/359)

การศึกษาให้รู้แจ้งเข้าถึงหลักแห่งปฏิจสมุปบาท ก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดังามีประโยชน์ดังต่อไปนี้คือ

1. เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของกระบวนการแห่งชีวิต ที่เป็นไปตามกฎแห่งกฎไตรลักษณ์ อันเป็นกฎธรรมชาติที่แน่นอน คือ ความเปลี่ยนแปลงในทุกสิ่ง สภาวะไม่เที่ยง ไม่คงอยู่ เกิดแล้วสลายไป ที่เรียกว่า อนิจจตา สภาวะถูกบีบคั้นจากการเกิดสลาย ทนสภาพไม่ได้จากการเปลี่ยนแปลง ที่เรียกว่า ทุกขตา สภาวะไม่มีตัวตนที่แท้จริงของทุกสิ่ง ที่เรียกว่า อนัตตตา ทำให้เปิดใจกว้างยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

2. มีเหตุผลที่ถูกต้องว่าทุกสิ่งทุกอย่างมิได้มีผู้สร้าง ผู้บันดาล และเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยปราศจากการเป็นเหตุปัจจัยกันตามวิถีของมันหรือโลกมีมูลการณ์ เข้าถึงเหตุผลแห่งกระแสแห่งความสืบทอดเนื่องอาศัยกันแห่งเหตุปัจจัยทั้งหลายแม้ในช่วงสั้น ๆ เช่นนั้นทุกช่วง

3. การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา คือการอยู่อย่างไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่มีสิ่งผูกมัดตรึงจิตใจ มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ไม่หวั่นไหว ไม่หวั่นไหว ไม่หวั่นไหว ไม่ปล่อยตัวฝากความสุขทุกข์ของตนไว้กับสิ่งภายนอก มองทะลุความจริงเข้าเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์ในวิถีแห่งเหตุปัจจัย

โอวาทปาฏิโมกข์

นอกจากนั้นยังมีหลักที่สำคัญในแนวการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่การปฏิบัติซึ่งเอื้อเพื่อต่อพัฒนาการที่เป็นความดีของชีวิต สาระสำคัญในคำสอนพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์ มีหลักทั่วไป 3 ประการ คือ

1. ละเว้นความชั่ว อะไรก็ตามที่ทำไปทางกาย พูดทางวาจา หรือคิดทางใจ แล้วจะยังผล

1) ทำให้ตนเองเดือดร้อน

2) ทำให้คนอื่นเดือดร้อน

- 3) ทำให้ตนเองและคนอื่นเดือดร้อน
 - 4) ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น
2. หลักประพฤติกวามคืออะไรก็ตามที่ทำ ทางกาย พุคทางวาจาหรือคิดทางใจแล้วจะยังผล
- 1) ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน
 - 2) ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
 - 3) ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน
 - 4) เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

สิ่งนั้นจัดเป็นความดี ใครประพฤติอยู่ปฏิบัติเข้าก็เรียกว่าประพฤติดี ทุกคนควรประพฤติแต่ความดี

3. หลักชำระจิตใจให้สะอาด อะไรก็ตามที่ทำให้สิ่งที่ทำ คำที่พูด อารมณ์ที่คิดแล้วทำให้จิตใจ สะอาดประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรมมโนธรรม เช่น หาน สัน โศภ เมตตากรุณา ปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องจัดความโลภ ความโกรธ และความหลงอันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจให้บรรเทาเบาบาง จางหาย สูญสิ้นไปจากจิต วิธีการมีหลายวิธี เช่น ด้วยการรักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา สมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา เป็นต้น อย่าลืมว่าจิตใจเป็นใหญ่ เป็นสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น หลักการชำระจิตใจให้สะอาดประณีตจึงเป็นหลักการที่สำคัญที่สุด เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ก็สามารถชำระจิตใจให้สะอาดประณีตถึงขั้นสูงสุด คือหมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งมวล เป็นผู้มีภาวะจิตบริสุทธิ์โดยแท้ เรียกว่า พระวิสุทธิคุณแม้คนธรรมดาสามัญก็ได้ नामว่าเป็นพระอรหันต์ ถึงกิจพระพุทธศาสนาก็เพราะเข้าไปถึงหลักทั่วไปที่ 3 คือ สามารถทำตนให้บรรลู่ ภาวะจิตบริสุทธิ์นี้เอง

หลักทั่วไปทั้ง 3 ดังกล่าว เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังพระบาลีที่ว่า

สพฺพปาปสฺส อภินิ ภูสฺสสุปฺสมปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ ฯ

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (ที.มหา.10/54/40)

อริยสัจ (Noble Truth)

การนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตที่ดีเพื่อความถูกต้องและผาสุก สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา เข้าถึงแก่นของปัญหาแต่ละปัญหา โดยใช้หลักธรรมที่เรียกว่า อริยสัจ ก็คือ ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของพระอริยเจ้า

ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ชื่อว่า ทุกข์ เพราะเป็นของทนได้ยาก ทุกข์นั้นมีมากอย่าง เช่น ทุกข์เพราะชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น หรือทุกข์เพราะพลัดพรากจากคนหรือของอันเป็นที่รัก ทุกข์เพราะประจวบกับคนหรือสิ่งไม่เป็นที่รัก และความปรารถนาไม่สมหวัง ดังนั้นเราไม่มีหน้าที่ไปเอาปัญหาให้มาวุ่นวายใจ มาเก็บมากังวลใจทำให้เกิดความทุกข์ เราไม่มีหน้าที่ทุกข์แต่เรามีหน้าที่รู้จักทุกข์

ตัณหา คือความทะยานอยาก ชื่อว่า สมุทัย เพราะเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด ตัณหานี้มี 3 อย่าง คือ ความอยากในสิ่งที่น่ารักใคร่ ชื่อ กามตัณหา ความอยากเป็นนั่นเป็นนี่ ชื่อ ภวตัณหา ความอยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่ ชื่อ วิภวตัณหา เมื่อเรารู้เช่นนี้จึงควรสืบสาวค้นหาให้พบ ให้รู้วาระบวณการแห่งความทะยานอยากเกิดขึ้นได้อย่างไร กำจัดสาเหตุของปัญหาหรือสาเหตุของความทุกข์

ความดับตัณหาได้สิ้นเชิง ทุกข์ดับไปหมด กำจัดเหตุแห่งทุกข์ การประจักษ์แจ้งหรือบรรลุมภาวะดับทุกข์ ชื่อว่า นิโรธ เพราะเป็นความดับทุกข์

ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ชื่อว่า ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา คือ มรรค มรรคนั้นประกอบด้วยองค์ 8 คือ เห็นชอบ 1 ดำริชอบ 1 เจรจาชอบ 1 การงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 เพียรชอบ 1 ตั้งสติชอบ 1 ตั้งใจชอบ 1

อนึ่ง คำว่า มรรค นี้แปลว่า ทาง บางแห่งท่านเรียกว่า อริยมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐ เป็นการเดินทางสู่จุดหมายจะสำเร็จได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งแปดอย่างนั้นทำหน้าที่คอยเสริมกันและประสานสอดคล้องอย่างพอเหมาะพอดี อาศัยปัญญาที่เห็นชอบหรือรู้เข้าใจถูกต้อง จึงเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง คือทางดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นไปด้วยการรู้เข้าใจสภาพที่เป็นอยู่ตามที่เป็นจริง ทั้งทางวัตถุและจิตใจ แล้วปฏิบัติด้วยความรู้เท่าทัน พอสมแก่เหตุปัจจัยและสอดคล้องพอเหมาะพอดีที่จะให้ได้ผลตามจุดหมาย (พระธรรมปิฎก : 2541,583)

เมื่อดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ 8 ทำให้มีชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตัวเองและบุคคลอื่น สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและมั่นคง มีใจที่สงบ ดับทุกข์ได้ด้วยสติปัญญา เพียรพยายามจัดการไปตามวิถีแห่งเหตุปัจจัย

ในบรรดาหลักธรรมที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตที่ดีงามและใช้เป็นมาตรฐานของการปฏิบัติมากที่สุด ก็คือ ระบบที่เรียกว่า สิกขา 3 หรือ ไตรสิกขา เมื่อเทียบมรรคกับไตรสิกขาแล้วจะเห็นว่ามรรคเป็นเนื้อหาของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ส่วนไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษา หรือ ระบบการฝึกอบรม หลักทั้งสองนี้เนื่องอยู่ด้วยกัน เพราะมีการศึกษา ฝึกอบรม ก็เกิดเป็นการดำเนินชีวิตที่ดี หรือฝึกสิ่งใดสิ่งนั้นก็เจริญงอกงาม

ไตรสิกขา

สิกขา 3 ได้แก่ อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

1. อริศีลสิกขา เป็นสิกขาขั้นต้นสุด เป็นเสมือนบรรทัดฐานแห่งการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ จึงมีขอบเขตกว้างขวาง แบ่งได้เป็นหลายระดับแล้วแต่สถานะของแต่ละคน ครอบคลุมการแสดงออกและการบังคับควบคุมตนด้านภายนอกทั้งหมด ทั้งความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งทางสังคมและธรรมชาติ เกณฑ์ต่ำสุดของศีลคือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทั้งสังคมและธรรมชาติที่เกี่ยวเนื่องแก่การมีชีวิตที่ดีงามหรือเกี่ยวเนื่องแก่มรรค ได้แก่ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ รวมเอาองค์มรรคข้อ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะเข้ามา ว่าโดยหลักแล้วก็คือ การดำรงตนให้ผ่องแผ้วในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่ บทบาทความรับผิดชอบของตนที่เกี่ยวข้องกับสังคมอย่างถูกต้อง เป็นสังคมแห่งสันติเกื้อกูลประโยชน์อันดีงาม ช่วยสร้างเสริมจัดสรรสภาพแวดล้อมซึ่งปิดกั้นโอกาสความชั่วร้าย เพิ่มพูนโอกาสแห่งการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่เพื่อความดีงามสร้างคุณค่ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. อริจิตตสิกขา คือ การฝึกให้จิตมีความมั่นคง ไม่หวั่นไหวเป็นการสร้างคุณภาพและสมรรถภาพของจิต รวมเอาองค์มรรคสัมมาวาจา สัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ เข้ามา ว่าโดยหลักคือ การควบคุมจิตให้มีสภาพตั้งมั่นเป็นหนึ่งเดียว มีกำลังใจสูง เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส บริสุทธิ์ เป็นสุข ปราศจากสิ่งรบกวนให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

3. อริปัญญาสิกขา การฝึกปัญญามีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง เป็นปัญญาที่บริสุทธิ์ ไม่เอนเอียงไม่มีกิเลสแอบแฝง เป็นการเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุด

พัน มีจิตใจเป็นอิสระ เบิกบานผ่องใส โดยสมบูรณ์ ได้รวมองค์มรรคสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ ว่า โดยหลักแล้วคือ การเห็นทุกสิ่งทุกอย่างด้วยปัญญาจากการฝึกอบรมให้ความบริสุทธิ์แท้จริงของจิต แจ่มชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง สว่าง ปลอดโปร่ง ไม่มีอิทธิพลของอวิชชา (ความไม่รู้) และ ตัณหาครอบงำจิต การฝึกปัญญาที่เกิดจากจิตที่บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญาที่สมบูรณ์แท้จริง รู้เท่าทันกิเลส เป็นปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

เมื่อทุกคนดำเนินชีวิตถูกต้องตามองค์มรรคและไตรสิกขา เป็นการสร้างพัฒนาการทาง บุคคล อารมณ์ สังคม ปัญญา ให้องค์ตามวิถีแห่งอารยชนที่เต็มเปี่ยมด้วยความเกื้อกูล สร้างสรรค์ ผาสุก เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนตามเหตุแห่งความเป็นจริง เป็นสังคมที่มีธรรม เป็นรากฐาน ประกอบด้วยสมาชิกผู้มีจิตใจไว้ทุกข์หรือห่างทุกข์ เป็นอิสระเสรี แม้มีสติปัญญาแห่ง จิตในระดับแตกต่างกัน แต่อยู่ร่วมกันด้วยสันติ ที่รวมเรียกว่า สังฆะ

2.2.3 นบถือพระสังฆมณฑล

นบถือพุทธสาวกที่พยายามดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างทั้งดงามตามรอยพระศาสดา สืบทอด คำสั่งสอนการประพฤติปฏิบัติแห่งพระพุทธองค์ให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นผู้ที่ยกยอรู้เท่าทัน เห็นคุณโทษและขอบเขตความสำคัญแห่งวัตถุ ใช้ปัจจัย 4 ที่เพียงพอแก่การยังชีวิตด้วยดี เสพเสวย วัตถุตามความพร้อมและพัฒนาการทางจิตปัญญาภายในขอบเขตเท่าที่จะไม่เป็นการเบียดเบียนตน และผู้อื่น มีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย เพื่ออุทิศเวลาและแรงงานในด้านธรรมได้เต็มที่ไม่ว่าง ห่วงกังวลกับการแสวงหาวัตถุ ไม่ประกอบอาชีพ พยายามดำรงภาวะความเป็นชุมชนอิสระที่พ้นจาก อำนาจครอบงำแห่งระบบทางสังคมให้มากที่สุด เป็นการหล่อเลี้ยงธรรมแก่สังคม ดำรงอยู่เป็นแบบ อย่างของความแตกต่างที่กลมกลืน กล่าวคือชุมชนนี้มีทั้งชุมชนรูปแบบและชุมชนนามธรรม ชุมชน อิสระโดยรูปแบบได้แก่ สมมติสงฆ์ ชุมชนอิสระโดยนามธรรมได้แก่ อริยสงฆ์ ซึ่งอยู่ร่วมกันอย่าง ผาสุกแห่งสันติธรรม ปกครองกันโดยสันติวิธีมีธรรมเป็นใหญ่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้วาง รากฐานแห่งความเป็นอยู่ของอารยชนด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน โดยเอาการกระทำที่ถูกต้องเป็น เกณฑ์ตัดสิน นับเป็นกลุ่มชนแบบอย่างแห่งสังคมอุดมคติ ดังนั้น “สังคมอุดมคติมิใช่สังคมที่มนุษย์ ทั้งหมดเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน แต่เป็นสังคมที่มนุษย์มีพัฒนาการทางจิตปัญญาแม้จะแตกต่าง กันแต่กำลังก้าวไปสู่จุดหมายเดียวกัน เป็นความแตกต่างที่สามารถอยู่ร่วมกัน ได้อย่างกลมกลืน กับ ทั้งเป็นสังคมที่เป็นทางเลือกอย่างดีงาม” (พระธรรมปิฎก : 2541.444)

พุทธศาสนิกชนนบถือและแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์แม้เป็นปวชนด้วยเหตุผลเกี่ยวกับ ธรรม หรือเพื่อเชิดชูธรรม พอสรรูปได้ดังนี้ คือ

1. การเสียดสละความสะดวกสบายแบบวิถีชีวิตอย่างชาวบ้าน สมัยคร่ำครวญยึดถือข้อปฏิบัติแห่งวินัยที่พระศาสดาทรงบัญญัติเพื่อความงดงามแห่งการอยู่ร่วมกัน ผีกลัดขัดเกลากันเองซึ่งเป็นสิ่งที่ยากที่ปุถุชนจะประพฤติตามได้ แม้ว่าจะเป็นอริยบุคคลก็ต้องปฏิบัติตามสิกขาบทบัญญัติอย่างเข้มงวด นับเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง
2. อุทิศชีวิตปฏิบัติฝึกลบรณตนเพื่อมุ่งหน้าสู่มรรคา และก่อประโยชน์สุขของมนุษยชาติเป็นผู้ดำรงฐานะและภาวะที่ควรเคารพยกย่องแห่งชาวพุทธ
3. เป็นผู้นำทางด้านคุณธรรม เป็นสมาชิกของสังคมที่มีหน้าที่เกี่ยวกับธรรมโดยตรง พยายามประพฤติปฏิบัติคุณงามความดีมากที่สุด เป็นสัญลักษณ์แห่งธรรมและการดำรงคงอยู่ของธรรม เป็นชุมชนที่คนโดยมากตั้งอยู่ในคุณธรรม
4. เป็นตัวแทนและผู้สืบต่อศาสนาในการทำกิจแห่งการศึกษา ปฏิบัติ และสั่งสอนเผยแผ่ธรรมอย่างเหมาะสมและดีที่สุด เป็นชุมชนที่ดำรงรักษารัชมวินัย เปรียบเสมือนศาสนทายาท การเคารพกราบไหว้จึงเท่ากับการเชิดชูธรรม
5. เป็นการย่ำระลึกรื้อฟื้นที่ควรประพฤติ ปฏิบัติใน ภาวะ ฐานะ บทบาท หน้าที่ของความเป็นพระสงฆ์ให้ควรแก่การเคารพกราบไหว้ เป็นดั่งเมตตาจิตต่อพระสงฆ์นั้น ปรรณานิ หวังประโยชน์สุข ความเจริญงอกงามในธรรมแก่ท่าน
6. เคารพแห่งความดีงามแห่งความสงบ เรียบง่าย ระเบียบปฏิบัติชุมชนคุณธรรมเปี่ยมด้วยความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลเปี่ยมด้วยสันติไมตรี เป็นแบบอย่างงดงามแห่งชุมชนทั่วไป

การนับถือพระสงฆ์เป็นที่พึงจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวพุทธ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีงามตามแบบแห่งชุมชนหรือสังคมแบบอย่าง ในการอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมเป็นแกนร่วม มีธรรมเป็นเครื่องวัดเป็นที่รองรับผลประจักษ์จากการกระทำ อยู่ร่วมกันแบบเรียบง่ายที่เปี่ยมด้วยน้ำใจไมตรี แต่ละคนพยายามที่จะพัฒนา ฝึกปรือ ศึกษา บังคับตนไปสู่หนทางชีวิตที่ดีงามถูกต้อง ก่อให้เกิดสังคมที่มีสภาพเอื้ออำนวยที่สุดแก่การที่จะดำรงธรรมให้สืบต่อไปในโลก

2.3 ทัศนะเชิงพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับลักษณะของการนับถือศาสนาและการมีชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา

เมื่อพุทธศาสนิกชนนับถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดถูกต้อง จะมีชีวิตที่ดีสามารถบรรลุความสุขด้วยความสุข กล่าวคือ ดำเนินชีวิตในวิถีแห่งการพึ่งตนเองเต็มเปี่ยมไปด้วยการไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ เกื้อกูลอาศัยในความเป็นอยู่ที่กลมกลืนระหว่างความสัมพันธ์แห่งการเกี่ยวเนื่องทางธรรมชาติ กล่าวได้ว่า

1. ได้พัฒนากาย ให้สัมพันธ์กับโลกภายนอกทั้งสภาพแวดล้อมทางวัตถุและทางธรรมชาติ
เริ่มตั้งแต่ทักษะแห่งการรับรู้ของอินทรีย์ที่ประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีความเฉียบคม
ว่องไว ละเอียดย่น รู้จักเลือกสิ่งที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์เข้ามาในชีวิต รักษาสิ่งที่ดีที่ได้กระทำ ปอง
กันไม่ให้รับเอาสิ่งที่ไม่ดีหรือเป็นโทษเข้ามา อีกทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้มาจัดแจง จัดทำ ดำเนิน
การให้สำเร็จตามที่ต้องการ ตลอดจนสืบค้นเหตุปัจจัย แยกแยะ วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยใน
การแก้ปัญหาและทำการกิจให้สำเร็จ

2. ได้พัฒนาจิตใจ ด้วยการฝึกฝนให้จิตมีความมั่นคง ว่องไว เฉียบแหลม ผ่องใส เป็นกลาง มีอิสระ ปลอดโปร่ง บริสุทธิ์ มีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เข้าถึงสัจจนิรันดร์แห่งการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดำรงอยู่ จนเสื่อมสลายไปในที่สุดของทุกสิ่งทุกอย่างตามกฎธรรมชาติหมดความยึดมั่นถือมั่นมีอิสรภาพสูงสุด

ในทางพระพุทธศาสนามนุษย์ต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เรียนรู้ เข้าใจ ผึกฝน ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องก่อให้เกิดชีวิตที่ดีงามของพุทธศาสนิกชนที่นับถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดถูกต้อง กล่าวคือ พัฒนาชีวิตในขั้นต้นตามแนววิถีแห่งพุทธจะก่อให้เกิดชีวิตที่ดีงามในระดับพื้นฐานที่มีความสุขในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเกื้อกูลไม่เดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่เรียกว่า โลกียสุข และเมื่อพัฒนาชีวิตถึงขั้นสูงสุดตามแนววิถีแห่งพุทธจะส่งผลให้ชีวิตมีความสุขเต็มเปี่ยมไปด้วยอิสรภาพ สงบเย็น เบิกบาน ปราศจากสิ่งมัวหมองทั้งปวง ที่เรียกว่า โลกุตตรสุข ซึ่งเป็นชีวิตที่สุขสมบูรณ์ สามารถทำให้มีโอกาสเกื้อกูลธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น

2.3.1 តែកឹមត្តុប

ความสุขตามหลักธรรมะของพระพุทธศาสนา คือ สะอาดกาย สะอาดวาจา ด้วยการรักษาศีล สะอาดใจ ด้วยการฝึกสมาธิ ชีวิตก็จะมีแต่ความสุขสงบอันเป็นสมบัติที่ปราศจากโทษ (พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท), 2520)

การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เริ่มต้นที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจด้วยฐานะที่มั่นคงจากอาชีพที่สุจริต ไม่ย่อท้อมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาชีวิตด้วยปัญญา มีครอบครัวที่อบอุ่น ห่วงใย เคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เป็นที่ยอมรับนับหน้าถือตาทางสังคมจากการทำความดี กตัญญูทดแทนผู้ที่มีพระคุณ มีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพหรือทุกบทบาทที่ต้องเกี่ยวข้องทางสังคม เปี่ยมไปด้วยไมตรีจิตและสุภาพอ่อนโยน เมตตา กรุณาต่อทุกชีวิตที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตตน มีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไร้สอย

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า เป็นแบบอย่างแห่งความประพฤติดีที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้ตกทุกข์ได้ยากอย่างบริสุทธิ์ใจโดยปราศจากผลประโยชน์แอบแฝง ดำเนินชีวิตอย่างมั่นใจสร้างคุณค่าอย่างแท้จริง เป็นความอิมใจจากผลรวมของการกระทำ มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัย มีอายุยืนจากสุขภาพจิตที่แน่นแฟ้น ตั้งมั่น สงบ จากการฝึกสมาธิ มีความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ใจตั้งอยู่ในสันติสุขเป็นอิสระ (Absolute Peace and Freedom) ดำเนินกิจการสำเร็จสมประสงค์สร้างความสุขแก่ตนเอง

นคติ สันติ ปริ สุขุ ความสุขอื่นใดเหนือความสงบไม่มี ถือเป็นจุดหมายสูงสุดแห่ง โลกียสุข เกิดจากการฝึกทำสมาธิเป็นประจำ จิตคงอยู่กับปัจจุบันขณะตลอดเวลาเพราะความสงบเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องในวิถีแห่งการพึ่งตนเอง เต็มเปี่ยมไปด้วยการไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ เกื้อกูลอาศัยในความเป็นอยู่ที่กลมกลืนระหว่างความสัมพันธ์แห่งการเกี่ยวเนื่องทางธรรมชาติ ถ้าชีวิตขาดซึ่งความสงบแม้ว่าจะมีร่างกายแข็งแรง มีทรัพย์สิน มีอำนาจ ชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่จิตใจก็จะเต็มไปด้วยความสับสน อยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด วิตกกังวล กระวนกระวายใจ ฟุ้งซ่าน เป็นต้น ชีวิตก็หาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ ไม่นานร่างกายที่แข็งแรงอาจมีโรคภัยไข้เจ็บ ชีวิตระคนไปด้วยความทุกข์ ดังนั้นการมีร่างกายที่แข็งแรงและมีจิตใจที่สงบจะเป็นหนทางที่ห่างไกลจากสิ่งชั่ว ก่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม สร้างความสุขอย่างแท้จริง บางครั้งอาจไม่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย ไม่มีเกียรติยศ ชื่อเสียง แต่เป็นชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยความเข้าใจ ยอมรับความเป็นจริง พอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่นิ่งเฉย กระตือรือร้นที่จะทำงานไม่ว่าอาชีพใดด้วยความสุจริต ความไม่ผลสำเร็จที่เกิดจากความเพียรอดทน ไม่ย่อท้อ อยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่นำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เข้าสู่ร่างกายไม่ว่าด้วยวิธีการใดก็ตาม ช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่นเสมอ มีความสงบแห่งภาวะจิตใจอยู่ตลอดเวลา ความสุขแห่งวิถีชีวิตผู้ครองเรือนคงอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อมสำหรับผู้พยายามปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และได้ชื่อว่า เป็นบัณฑิตทางพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า

บุคคลผู้เป็นบัณฑิต ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เมื่อคิดย่อมคิดเพื่อเกื้อกูลตนเอง เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่น และเกื้อกูลแก่โลกทั้งมวล (อง.จตุ. 25/86/173)

ถึงแม้สภาวะแห่งความสุขที่เรียกว่า โลกียสุข ยังไม่ใช่ความสุขที่ยั่งยืนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพราะยังจะต้องเกี่ยวเนื่องด้วยสังคมและวิถีแห่งการครองเรือน แต่ก็สามารถเข้าใจชีวิตได้มากยิ่งขึ้น และอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น ตลอดถึงทรัพยากรธรรมชาติ มี

โอกาสทำให้ก้าวหน้าไปในมรรคที่เป็นหนทางเข้าใจความเป็นจริงทางธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ ด้วยการฝึกฝนตนเองเป็นสำคัญ จนเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่า โลกุตตรสุข

2.3.2 โลกุตตรสุข

ความสุขที่อยู่เหนือโลก ไม่ขึ้นอยู่ต่อโลก เกิดจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิต ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นอิสระจากการหล่อหลอมของสังคม ไม่ขึ้นต่ออิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นกับเวลา ไม่จำกัดสมัย เป็นมรรคเป็นผลทำให้เป็นอริยบุคคล

เริ่มต้นจากการให้ที่ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา ว่าของเรา ไม่หวังผลจากการให้ ด้วยประการทั้งปวง นับเป็นการบำเพ็ญทานอย่างยิ่ง เลื่อนมาถึงบุคคลเป็นโสดาบันขึ้นไป เป็นผู้ศีลสมบูรณ์บริสุทธิ์จากการกระทำที่ว่างจากตัวตนเป็นพื้นฐานสำคัญที่เข้าสู่สมาธิเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 จนเกิดปัญญาที่ถูกต้องแท้จริง อริยชา (ความไม่รู้) ที่เคยยึดมั่นถือมั่นจนทำให้เกิดความอยากที่เรียกว่าตัณหาแยกให้ชัดได้ 3 อย่าง คือ

1. กามตัณหา (*craving for sense-pleasure*) ความอยากได้สิ่งสำหรับสนองความต้องการทางประสาททั้ง 5

2. ภวตัณหา (*craving for self-existence*) ความอยากได้สิ่งต่างๆ โดยสัมพันธ์กับชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือความอยากในภาวะชีวิตจะอำนวยสิ่งที่ปรารถนานั้น ๆ ได้ ในความหมายลึกซึ้งคือ ความอยากในความมีอยู่ คงอยู่ของตัวตนที่จะได้ จะเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งยั่งยืนตลอดไป

3. วิภวตัณหา (*craving for non-existence or self-annihilation*) ความอยากให้ตัวตนพ้นไป ขาดหาย พრაก หรือสิ้นสูญไปเสียจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือภาวะชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ปรารถนา เช่น ความเบื่อหน่าย ความเหงา ว้าเหว่ ความชังตัวเอง (พระธรรมปิฎก : 2541, 115)

ความอยากต่าง ๆ เหล่านี้หมดสิ้นไป หมดการปรุงแต่งแห่งกิเลส เป็นปัญญาที่บริสุทธิ์ เข้าถึงสภาวะความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ เป็นชีวิตแห่งปัญญา ภายในจิตใจ จะสงบเยือกเย็นเป็นอิสระ ผ่องใส ปลอดโปร่งด้วยความรู้เท่าทัน กล่าวคือ ว่างจากโมหะที่หลงยึดมั่นถือมั่น เมื่อเสวยสุขก็ไม่สยบ มัวเมาหลงระเริงลืมตัว เมื่อขาด พลาด หรือพราจากสิ่งใด ๆ ก็ยังมั่นคง ปลอดโปร่งอยู่ได้ ไม่หวั่นไหว หดหู่ เศร้าหมอง สิ้นหวัง หมดอาศัยอาศัยอยู่ อยู่เหนือความสุขทุกข์แห่งทรัพย์ วัตถุภายนอก คล่องตัว ว่องไว พร้อมอยู่เสมอที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย ด้วยเหตุผลที่ถูกต้องบริสุทธิ์ ซึ่งถ้าเป็นความสุขแบบโลกิยะ บางครั้งยังระคนไปด้วยความเศร้าโศก คร่ำครวญ เสียใจ เป็นความสุขที่ไม่ยั่งยืนยังเกี่ยวข้องกับด้วยทุกข์ไม่มากนักน้อย ซึ่งมีพุทธพจน์ที่ได้กล่าวถึงความแตกต่างกันระหว่างชีวิตแห่งความยึดมั่นถือมั่นกับชีวิตแห่งปัญญา จิตที่ปัญญาบ่มงอมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจาก

อาสวะ (ที.ม.10/76/96;88/108;111/143) หรือ ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกเสียใจถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน ฉะนั้นผิวพรรณท่านจึงผ่องใส ส่วนชนผู้อ่อนปัญญาทั้งหลายเฝ้าแต่เพื่อฝันถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว จึงซบซิดหม่นหมอง เสมือนต้นอ้อสด ถูกถอนทั้งขึ้นทั้งไว้กลางแดด (ส.ส.15/22/7)

โลกุตตรสุข หรือการดับทุกข์ให้หมดไป จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกควรกระทำให้ถึงพร้อมในการมีชีวิตตามวิถีแห่งพุทธ เป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่เป็นบรมสุขหรือโพธิ์ เพราะสามารถมองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นหรือเห็นตามความเป็นจริง เริ่มต้นตั้งแต่การรับรู้อายตนะด้วยจิตใจที่มีท่าที่เป็นกลางและมีสติไม่หวั่นไหวถูกชักจูงไปตามชอบใจ ไม่ชอบใจ สามารถรู้เห็นอารมณ์นั้น ๆ ไปตามสภาวะของมัน ต่างกับปุถุชนที่เมื่อรับรู้อารมณ์ใดมักไปสะกดอยู่ตรงจุดหรือแง่ที่กระทบความชอบใจไม่ชอบใจ แล้วเกาะเกี่ยวพัวพันอยู่ตรงนั้น คิดปรุงแต่งบางครั้งเหวจากความเป็นจริงเกิดความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน คือรู้เห็นไปตามอำนาจกิเลสที่ปรุงแต่งชีวิตยังต้องระคนไปด้วยความทุกข์ ถึงแม้จะพยายามทำความเข้าใจก็ตาม

ผู้ที่เข้าถึงสภาวะ โลกุตตรสุข จึงเป็นชีวิตที่สมบูรณ์พร้อม เพราะตามหลัก ศิลเป็นสิกขา หรือการศึกษาขั้นต้น พระอรินุคคละยอมเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วตั้งแต่ชั้น โสคาบัน (อง.นวก.23/216/396) และเจโตวิมุตติ (จิตหลุดพ้น) ปัญญาวิมุตติ (ปัญญาหลุดพ้น) ดำเนินชีวิตไปอย่างอิสระจากความอยาก มีปัญญาที่สว่างไสว ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่มีอะไรจะห่วงเหนี่ยวรั้งให้พะวง ย่อมอยู่ในฐานะสาวกชั้นนำ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพุทธสาวกได้ดีที่สุด บริบูรณ์ที่สุด พร้อมช่วยเหลือทุกชีวิตให้พ้นจากความทุกข์ด้วยความกรุณาที่บริสุทธิ์ จึงเป็นการสร้างคุณค่าแห่งชีวิตทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่นและสังคมที่อยู่อาศัยอย่างสมบูรณ์ภาพ

การนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแห่งการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทัศนะการมีชีวิตที่ดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะส่งผลให้ชีวิตบรรลุถึงจุดหมายตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งช่วยสร้างความมั่นใจในความดีงามตามกฎเกณฑ์แห่งเหตุผลที่มีอยู่ตามธรรมชาติของธรรมชาติ โดยที่มนุษย์มีความสามารถในการพัฒนาตนเพื่อเข้าถึงและยังรู้ความเป็นจริง ความดีงามและกฎธรรมชาตินั้นได้ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและตรัสรู้ความจริงเหล่านั้น พระองค์ได้แสดงถึงการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์อย่างสูงสุด และทรงเปิดเผยหลักความเป็นจริงแก่นมนุษยชาติ ให้มั่นใจในการเพียรกระทำ ผีกลั่นสู่ความสำเร็จแห่งการดำเนินชีวิต โดยไม่หวังพึ่งอำนาจสถาบันศาสนาภายนอกและจะมั่นใจว่าสังคมที่ดีงาม มนุษย์สามารถช่วยกันสร้างขึ้นได้จากการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั่นเอง

ดังนั้นเมื่อพุทธศาสนิกชนนับถือและปฏิบัติตามแบบอย่างที่เราศาสดาได้ทรงวางรากฐานไว้และพยายามดำเนินชีวิตด้วยปัญญาแห่งการรู้เท่าทัน มองตามเหตุปัจจัยในทุกสรรพสิ่ง เข้าใจสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เคร่งครัด มั่นคง ไม่หวั่นไหว ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ก็จะสามารถบรรลุจุดหมายปลายทางของการชีวิตอย่างแท้จริง

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยและเอกสารที่มีเนื้อหาสัมพันธ์และสอดคล้องกับเรื่องนี้อยู่ จึงได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

นิรมล เตชะปณิจ , (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจเรื่องจุดหมายปลายทางสูงสุดของศาสนา ที่มีผลกระทบต่อแนวทางดำเนินชีวิตในกลุ่มชาวพุทธและชาวคริสต์ระดับชาวบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลโคกขี้หนอน อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ชาวคริสต์มีความเชื่อและความเข้าใจในจุดหมายปลายทางสูงสุดของตนถูกต้องตามหลักคำสอนและปฏิบัติตามวัตถุประสงค์นั้นอย่างเคร่งครัด ส่วนชาวพุทธจำนวนไม่น้อยไม่ค่อยเข้าใจในจุดหมายปลายทางสูงสุดของศาสนา แต่กลับพบว่า ชาวพุทธส่วนใหญ่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ชาติหน้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเครื่องรางของขลังมากกว่า เชื่อในจุดหมายปลายทางสูงสุดนั้น และพบว่า ผลแห่งความเชื่อความเข้าใจนั้นยังส่งผลต่อพฤติกรรม คือ ชาวคริสต์พอใจที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าชาวพุทธ ซึ่งมีความพอใจที่จะอยู่อย่างสันโดษ หรือต่างคนต่างอยู่

สรุปได้ว่า ชาวพุทธยังมีความเข้าใจในหลักธรรมเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุดน้อยกว่าชาวคริสต์ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพยายามศึกษาและปฏิบัติว่าชาวพุทธไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะสนใจหลักธรรมคำสอนที่แท้จริงมากเท่าที่ควร ซึ่งแตกต่างจากชาวคริสต์

อวยชัย โรจน์นรินทร์กิจ,(2526) ได้ศึกษาผลของการฝึกอานาปานสติ ในพุทธศาสนาต่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม พบว่า การฝึกอบรมอานาปานสติสมาธิในพุทธศาสนา เพื่อสร้างศรัทธาอันถูกต้องในพุทธศาสนา โดยการพิสูจน์ด้วยเหตุผลว่า สร้างเหตุที่ดี ผลที่ดีตามมา สร้างเหตุที่ชั่ว ผลชั่วตามมา ดังที่ได้สร้างองค์ประกอบของเหตุผลที่ดีต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ในการทำจิตให้บริสุทธิ์เป็นการช่วยเหลือ ผลที่ดีก็ติดตามมาอัน ได้แก่ ความสงบ ความสุขทางจิตใจ เป็นที่ประจักษ์ต่อผู้ฝึกอานาปานสติ สมาธิในพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง จึงเป็นแรงเสริมให้มีความเชื่อที่มั่นคงว่ากรรมมีจริง ผู้ใดทำกรรมอันใดไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ดังนั้นเมื่อจะทำชั่วจึงมีความสละสลวยและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว เนื่องจากต้องได้รับผลของกรรมที่ทำไว้ ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งที่จะสร้าง

เหตุที่ดี ให้ครอบงำประกอบด้วยการสร้างด้วยเหตุผล ไม่สร้างด้วยความมกมาย ทำให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและสร้างคุณค่าแห่งชีวิตอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่าการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาโดยการฝึกอบรมอานาปานสติสมาธิ ทำให้ผู้ฝึกมีความสงบและ ความสุขทางด้านจิตใจ และยอมรับความเป็นจริงในหลักการที่ว่า เรามีกรรมเป็นของตน ใครทำกรรมอันใดไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ทำให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติที่จะหลีกเลี่ยงจากการกระทำที่ไม่ดี เพราะมีความเกรงกลัวของผลแห่งความชั่ว ส่งผลให้เกิดชีวิตที่ดีและสังคมสงบสุข

จรรยา สิมัสจจา , (2528) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของคนในสังคมเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่งเพชร กรุงเทพมหานคร” พบว่า ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้มีความเชื่อในกฎแห่งกรรม ร้อยละ 81.37 โดยเชื่อว่า การทำดีจะได้ผลดีเป็นการตอบแทน และ ทำชั่วจะได้รับความชั่วเป็นการตอบแทน ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้จึงเกรงกลัวต่อการทำบาปหรือการทำความชั่ว เพราะการกระทำเช่นนั้น จะต้องชดใช้กรรมที่ตนกระทำ การทำดีหรือการทำบุญจะได้รับผลบุญ คือการไปเกิดในสวรรค์ และการทำบาปจะตกนรก และเชื่อว่าสาเหตุของความร่ำรวยเนื่องมาจากความขยันของตนเองเป็นด้านหลัก ปัจจัยอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบและเมื่อตกทุกข์ได้ยากจะทำบุญหรือกรรมดีมากขึ้น เพื่อให้กรรมดีที่ตนกระทำนั้นส่งผลให้ตนพ้นจากความทุกข์ ได้ยาก แม่วานิพพานจะไม่ได้เป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิตของชาวไทยพุทธในชุมชนนี้ก็ตาม แต่ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้ร้อยละ 81.41 เชื่อว่านิพพานมีอยู่จริง และร้อยละ 78.70 เชื่อและเข้าใจในนิพพานตามหลักสูตรพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้เชื่อว่า พระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งและนำไปสู่การเป็นคนดีได้ นอกจากนี้ชาวไทยพุทธในชุมชนนี้ร้อยละ 86.10 เชื่อว่าอริยสัจ 4 ที่พระพุทธเจ้าค้นพบเป็นขบวนการแห่งเหตุผลที่นำมาใช้แก้ปัญหาความทุกข์ได้จริง และร้อยละ 87.65 มีความเชื่อในไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ อันได้แก่ ความเชื่อในหลักอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ของพระพุทธศาสนา

ดลมนรรัตน์ บากา, (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนา และผลกระทบที่มีต่อลักษณะสังคม เศรษฐกิจ และแนวการดำเนินชีวิตของชาวพุทธและชาวมุสลิมในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดนราธิวาส” ผลการวิจัยพบว่าชาวพุทธส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย กรรมและนิพพาน ทำให้ชาวพุทธมีความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำบาป ไม่สนใจประกอบอาชีพที่ขัดต่อคำสอนของศาสนาพุทธ และมีการสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำทุกวัน เสียสละทรัพย์สินบริจาคทาน ทำบุญในโอกาสต่าง ๆ และ

รักษาศีลห้า ส่วนชาวมุสลิมนั้นเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้กำหนดวิถีทางการดำเนินชีวิต แต่พระองค์ได้ให้สติปัญญาแก่มนุษย์ เพื่อที่จะเลือกปฏิบัติกระทำความดีหรือความชั่ว มนุษย์มีอิสระที่จะเลือกกระทำ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นไปได้ตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ โดยที่พระเจ้าเป็นผู้ให้พลังในการกระทำ พระเจ้าให้มนุษย์มีความสามารถที่จะพูด แต่มนุษย์จะพูดดีหรือชั่วนั้น ย่อมแล้วแต่มนุษย์เอง แม้อัลลอฮ์จะให้อิสระแก่มนุษย์ในการเลือกประกอบกิจการงานใด ๆ แต่ก็ต้องอยู่ในขอบเขตของพระองค์

สรุปได้ว่าชาวพุทธและชาวมุสลิมมีอิสระในการที่จะเลือกกระทำความดีและความชั่ว ส่วนใหญ่เลือกกระทำแต่ความดีเพราะมีทัศนะว่าจะเป็นการนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีตามระดับแห่งการกระทำถึงแม้ว่าการพิพากษาการกระทำของสองศาสนาจะแตกต่างกันก็ตาม โดยศาสนาพุทธมีการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นตัวหลักในการตัดสิน ส่วนศาสนาอิสลามสุดท้ายแล้วพระอัลลอฮ์เป็นผู้ตัดสิน

อนุชา สมจิตร,(2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลจากการปฏิบัติกรรมฐานด้วยการเจริญสติปัฏฐานสี่” ซึ่งฝึกสอนโดยคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย” ผลการวิจัยปรากฏว่าหลังจากการปฏิบัติกรรมฐานแล้ว ผู้ปฏิบัติมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งการใช้วิจารณ์ญาณในการประพจน์ปฏิบัติ มีความคิดไตร่ตรอง รอบคอบมากยิ่งขึ้น พยายามหลีกเลี่ยงในการกระทำชั่วและกระทำในสิ่งที่ดีมากกว่าเดิม มีความสงบทางด้านจิตใจ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ถึงพร้อมทั้งการศึกษาด้านปริยัติคือพยายามเข้าใจในหลักคำสอนที่ถูกต้อง การปฏิบัติด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และรับผลจากการปฏิบัติอันได้แก่ ปัญญาญาณ (ปฏิเวธ) อันจะนำมาซึ่งความสงบสุข และสันติสุข ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและมวลมนุษยชาติ

พระมหาสง่า พลสงคราม,(2542) ค้นคว้าวิจัยเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่าเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมิได้เริ่มจากสมมติฐานทางเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ในฐานะเป็นปทัสถานให้เกิดดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสังคม และกายกับจิต ตามหลักปฏิบัติสัมมาอาชีวะ โดยใช้สติปัญญาควคุมกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ดำเนินไปสู่การมีคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณ จะเห็นได้ว่า เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้เสนอหลักศีลธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี

สรุปได้ว่า แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ได้แสดงถึง นัยสำคัญทางเศรษฐกิจที่มีรากฐานเดียวกับคำอธิบายกระบวนการของชีวิตโดยมีสมุฏฐานมาจาก “สภาวะแห่งจิต คือ ความอยาก” ตามหลักปฏิบัติต้องมีการควบคุมและจัดให้หมดไปในที่สุด เรียกว่า การสิ้นแห่งกองทุกข์ จึงสอดคล้องไปในแนวทางแห่งการดับทุกข์ (อริยมรรค 8) โดยเสนอให้พุทธบริษัทนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ในแนวทางสัมมาอาชีวะ เริ่มจากการแสวงหาปัจจัยให้พอดีกับชีวิตตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นรวมถึงสรรพชีวิต และธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการแสวงหาขั้นสูงต่อไป จากการขัดเกลาทองจิต วิญญูญาณ สร้างคุณธรรม หรืออริยทรัพย์ภายใน จะส่งผลต่อการยกระดับของชีวิตให้สูงขึ้น

แสงระวี เทพรอด, (2542) ค้นคว้าวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด กรณีศึกษานักเรียนวัยรุ่นนึ่งจังหวัดปทุมธานีผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่ที่ได้รับการปลูกฝังพระพุทธศาสนาจากบิดา มารดา โรงเรียน มีความเชื่อทางพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และการปฏิบัติดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อป้องกันยาเสพติดนักเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำ

สรุปได้ว่า ปัจจุบันนักเรียนสนใจและปฏิบัติตามหลักและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาน้อย ซึ่งเกิดจากไม่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมมากเท่าที่ควร รวมทั้งผู้ที่เป็นคนปลูกฝังก็ไม่ค่อยเข้าใจและไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้มองไม่เห็นความสำคัญ รวมทั้งขาดแบบอย่างที่ดี แต่เมื่อทำการวิจัยแล้วนักเรียนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาจิตใจ รู้จักยับยั้งชั่งใจตนเองมิให้กระทำในสิ่งที่ผิดต่อหลักศีลธรรมและคุณธรรม ทำให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม

นันทา รัตนกรี ,(2528) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อไสยศาสตร์ของชาวพุทธ ตำบลบางทราย อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาปรากฏว่า ประชาชนมีความเชื่อไสยศาสตร์ปานกลางในเรื่องผีसाงเทวดา เวทมนต์คาถาและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อไสยศาสตร์กับความเชื่อพุทธศาสนาของประชาชนมีความสัมพันธ์กันในทางบวก

สรุปได้ว่า ในสังคมไทยนั้นยังมีความเชื่อไสยศาสตร์อยู่ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา คือ เชื่อว่าคนตายไปแล้วแม้ร่างกายจะเปื่อยเน่าสูญสิ้นไป แต่วิญญาณยังอยู่เรียกว่า ผีหรือเทวดา มีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคนที่ยังมีชีวิตอยู่อาจให้คุณหรือโทษแก่มนุษย์ได้ ทำให้ต้องปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเพื่อให้ผีसाงเทวดาช่วยเหลือ คุ้มครอง และยังยึดถือเรื่องหมายบางอย่างว่าเป็นสิ่งบอกเหตุการณ์ดีหรือร้ายในอนาคต เช่น ชี้อคน สัตว์ สิ่งของ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น การเห็นดาวหาง ความฝัน ซึ่งเป็นเรื่องของโชคกลาง

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2538) ได้กล่าวว่า การยึดถือศาสนาที่จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยเหตุผล เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักที่แน่ชัด เป็นศาสนาที่มีเหตุผล พุทธศาสนิกชนจะต้องยึดในหลักที่แท้จริง นำเอาตัวพระศาสนาและเอาความรู้ในพระศาสนาเป็นหลัก จนเกิดความเข้าใจ เมื่อเรารู้หลักพระศาสนาแล้วเราก็มองไม่แวงไม่ไวกวไป ตามบุคคล และเสียงเล่าขานลือเกี่ยวกับความวิเศษ ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ หรือความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ผูกติดอยู่กับบุคคล พุทธศาสนิกชนไม่ได้นับถือพระสงฆ์ เพราะเห็นว่าท่านเป็นผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์เดช หรือเป็นผู้วิเศษ ที่จะมาดลบันดาลอะไรให้ชาวพุทธ ซึ่งสิ่งนั้นเป็นความนับถือแบบลัทธิฤาษี โยคินอกพระพุทธศาสนา มีมาแต่ก่อนพุทธกาล ต้องแยกระหว่างพระอริยะ กับ ผู้วิเศษ ความเป็นอย่างนั้นอยู่ที่คุณธรรมความดี โดยลละกิเลส มีโลกะ โทสะ โมหะ น้อยลง จนกระทั่งละกิเลสได้หมด เป็นผู้บริสุทธิ์มีคุณธรรมสมบูรณ์ ก็เป็นพระอรหันต์ และนำสิ่งที่รู้และเข้าใจมาสั่งสอนอบรมเพื่อเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติตามของพุทธศาสนิกชน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2538) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมไทยในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ทำให้วัฒนธรรมของชาวพุทธเป็นวัฒนธรรมที่ถูกกระทบกระเทือน เพราะส่วนใหญ่มักจะเป็นฝ่ายรับ ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน คือ วัฒนธรรมตะวันตก เพราะฉะนั้นชาวพุทธจึงควรตระหนักและพยายามพัฒนาเพื่อทางก้าวหน้าต่อไป โดยการประสมประสานวัฒนธรรม 2 ประการด้วยกัน คือ

ประการที่ 1 ลงลึกให้ถึงฐาน หยั่งให้ถึงรากเหง้าของตนเอง ภูมิธรรมภูมิปัญญาของเราอาจจะมียุค แต่เราไม่รู้จักตัวเอง จึงค้นหาตัวเองไม่พบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาให้ลึก ว่ามีอะไรในวัฒนธรรมไทยที่ไม่ชัดเจน ก็พยายามสืบลงไปให้ถึงตัวจริงดั้งเดิม เพื่อที่เราสามารถพบคุณค่าแท้ที่มันลึกลงไปกว่าที่วัฒนธรรมไทยที่เราเคยประพฤติปฏิบัติมา

ประการที่ 2 คือ ต้องมองให้กว้างออกไปทั่วโลก โดยมีสายตากว้างไกล มองออกไปในระบบความสัมพันธ์แห่งปัจจัยของสิ่งทั้งหลายทั้งหมด ที่เรียกว่าเป็นระบบปัจจัยการ จะทำให้เราเห็นปัญหาและทางออก แม้แต่ปัญหาที่โลกเผชิญอยู่ และสิ่งที่โลกต้องการในการแก้ปัญหานั้น

ทั้งสองประการนี้นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ชาวไทยพึงตระหนัก พยายามศึกษาให้เข้าใจและปลูกฝังในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ ภูมิใจในวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของตน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2539) ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาจะเจริญมั่นคงแท้จริง ต้องเข้าไปอยู่ในตัวคน ไม่ใช่ตั้งอยู่นอกตัว ซึ่งหลายคนคิดว่าตัวพระศาสนาอยู่ที่พระเจดีย์ วัด พระพุทธรูป ทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนาผิดไป พระศาสนาจะเจริญพระสงฆ์จะต้องอยู่ในไตรสิกขา

ด้วยการเรียนรู้พัฒนาคนและมีความไม่ประมาทอยู่เสมอ สิ่งนี้สามารถวัดวินิจฉัยพฤติกรรมและความเชื่อชาวพุทธ คือ

ถ้าผิดหลักกรรม โดยไปหวังผลจากการอ่อนวอนขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาล ไม่มุ่งผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามเมื่อใด ก็ผิด ไม่แก้ไขปรับปรุงไม่ฝึกฝน พัฒนาก็ผิดหลักไตรสิกขาและอยู่ด้วยความประมาท ก็ผิด การกระทำที่เพิ่มพูนกิเลส สนับสนุน โลภะ โทสะ โมหะ ก็ผิด เพราะการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาต้องมีคุณงามความดีและสติปัญญามากขึ้น ส่วนไสยศาสตร์มักเอามาใช้ในทางสนองโลภะ โทสะ โมหะ เช่น การทำร้ายหรือการแก้แค้น การทำเสน่ห์ จึงเป็นสิ่งที่เลวคุณธรรมไม่ใช่ส่งเสริมคุณธรรมผิดหลักพระพุทธศาสนา

ชาวพุทธต้องมั่นใจในธรรม คือหลักแห่งความจริง ความถูกต้องดีงาม และความรู้ในธรรมดาแห่งธรรมชาติที่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย เมื่อถูกรู้แล้วก็ไม่หวั่นไหวแม้แต่เทพเจ้า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเทวดาแต่ถือว่าธรรมต้องอยู่เหนือเทพ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2540) ได้กล่าวว่า เรื่องของไสยศาสตร์ และความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ทางพระพุทธศาสนาให้มองในแง่ของการปฏิบัติ คือ ไม่สนใจในเรื่องที่ว่าจริงหรือไม่จริง พระพุทธศาสนามีหลักสำคัญว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พึ่งตนเอง ไม่ให้รอหรือแม้แต่พึ่งพระองค์ เรื่องการพึ่งอำนาจดลบันดาลภายนอก หรือลัทธิหรือผลดลบันดาลทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นไสยศาสตร์หรือการพึ่งอำนาจเทพเจ้าถึงแม้จะเป็นไปได้จริงแต่ไม่สนับสนุน เพราะมันมีโทษมากกว่าคุณอีกทั้งยังขัดกับหลักพุทธศาสนา แบ่งได้เป็น 4 ประการคือ

1. ขัดหลักการกระทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ตามเหตุตามผล
2. ขัดหลักการฝึกพัฒนาตนเอง
3. ขัดหลักการพึ่งตนเองและมีอิสรภาพ
4. ขัดหลักความไม่ประมาท

คนจำนวนมากนับถือศาสนาเพียงเพื่อหวังหนีเคราะห์และขอโชค แต่ชาวพุทธเห็นนับถือศาสนาเพื่อช่วยให้เราพัฒนาความสามารถที่จะเปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโชค เพราะเมื่อเจอปัญหาหรือเคราะห์กรรม เจอภัยอันตรายทำให้เราเข้มแข็ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการฝึกตัวเองให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ , (2527) ชีวิตที่ดีในระดับเบื้องต้น ความประพฤติปฏิบัติต้องไม่เกี่ยวเนื่องอธรรมเพราะจะอำนวยผลในทางชั่ว ทางไม่เจริญ ต้องประกอบด้วยธรรมะ

เพราะจะอำนวยผลในทางดี ทางเจริญก้าวหน้า ธรรมะย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ผู้ประพฤติธรรมย่อมมีความร่มเย็นเป็นสุข ดังนั้น ธรรมจึงเป็นเครื่องส่งเสริมการมีชีวิตที่ดี

ธรรมที่สร้างคุณค่าให้แก่ชีวิต คือ ธัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้จักต้นเหตุที่ก่อให้เกิดผล เช่นรู้ว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ อตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล คือ รู้จักตัวผลที่เกิดจากเหตุผล เช่น สุข เป็นผลแห่งเหตุอันนี้ ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้ อตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักตัวเองว่า ตนเองนั้นว่าโดยชาติตระกูล ยศศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ และคุณธรรมเพียงเท่านี้ ๆ แล้วประพฤติดนให้สมควรแก่การที่จะเป็นอยู่อย่างใด มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี พอดี ในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิตแต่โดยทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอควร กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้จักเวลาอันสมควร ในอันประกอบกิจนั้น ๆ ปริสฺสญตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน และกิจที่จะต้องประพฤติดต่อกับประชุมชน นั้น ๆ ว่า หมู่นี้ สังคมนี้ เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ เป็นต้น ปุคฺคล ปโรปรีญตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่าผู้นี้เป็นคนดี ควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดี ไม่ควรคบ เป็นต้น

ธรรม 7 อย่างนี้ เป็นเครื่องส่งเสริมอริยาศัຍ์ให้เป็นคนดี ให้เป็นคนรู้จักพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า นับได้ว่าเป็นประทีปทองส่องวิถีชีวิตอันล้ำค่า เพราะผู้มีคุณธรรมเหล่านี้ ย่อมจะเป็นคนเฉลียวฉลาด รู้เท่าทันเหตุการณ์ สามารถปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมกับกาลเทศะ จะเป็นคนทันสมัย สามารถดำเนินชีวิตได้ ถูกต้อง จะมีแต่ความสุขความเจริญในชีวิตตลอดไป

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ , (2527) “ชีวิตที่ดีระดับสูง คนเราประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ เป็นส่วนสำคัญส่วนร่างกายเป็นส่วนที่เป็นรูปธรรม ส่วนจิตใจเป็นนามธรรมและเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อชีวิต คนเราจะเป็นคนดีหรือคนเลวเป็นบัณฑิตหรือเป็นคนพาลก็อยู่ที่ใจ ดังนั้นจึงต้องมีการอบรมจิตใจซึ่งจิตใจที่ได้อบรมแล้ว ได้พัฒนาแล้ว ย่อมเกินไปเพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวง” การที่จะอบรมจิตใจเพื่อให้มีชีวิตที่ดีในระดับสูงสามารถที่จะกระทำด้วยการปฏิบัติดังนี้ คือ สมถกรรมฐาน กรรมฐานทำให้จิตใจสงบ วิปัสสนากรรมฐาน กรรมฐานทำให้เกิดปัญญา รู้แจ้ง

1. สมถกรรมฐาน การปฏิบัติกรรมฐานแบบนี้ถือการเพ่งสิ่งที่เป็นสมมติหรือบัญญัติเป็นอารมณ์เพื่อเป็นอุบายอบรมใจให้สงบ เป้าหมายของกรรมฐานนี้อยู่ที่ความสงบใจ

2. วิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติกรรมฐานแบบนี้ถือการใช้สติกำหนดปรมาตม คือ รูปนามเป็นอารมณ์ เพื่อพิจารณาให้เกิดปัญญารู้แจ้งในสภาวะธรรม หหมดความยึดมั่นในตัวตนเข้าสู่จุดหมายสูงสุดในการมีชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาที่อนิพพาน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2527) ชีวิตที่ดีคือ การประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้นคือ ผู้ที่ได้เข้าถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิต และดำเนินชีวิตของตนตามหลักการต่อไปนี้

ก. มีฐานที่มั่นคง ซึ่งใช้เป็นที่ยืนหยัดให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิดไม่เปิดช่องแก่ความผิดพลาดเสียหาย และไม่เกิดสิ่งมัวหมองหมักหมมทับถมตน กล่าวคือ ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความคิด เมื่อประสบเหตุใด ๆ ก็ไม่ว้าวามตามอารมณ์ หลงไปตามสิ่งที่เข้าวน ศึกษาสิ่งต่าง ๆ ให้มีความรู้ชัดหยั่งเห็นเหตุผล เข้าใจภาวะของสิ่งความจริง สงวนรักษาคำรงตนมั่นในความจริงที่รู้ชัดเห็นชัดด้วยปัญญา

ข. ทรงพลังภายใน คือ มีกำลังที่เกิดจากคุณธรรม ความประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักประกันของชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองจนไม่มีความหวาดหวั่นกลัวภัย กล่าวคือ ได้ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องชัดเจน ในเรื่องราวและกิจการที่ตนเกี่ยวข้องตลอดไปถึงสถานะอันเป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต เป็นผู้กระทำการต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจเหตุผล และสภาพความจริง

ค. ลู่จุดหมายของชีวิต คือ ดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต คือ การที่ได้ฝึกฝนอบรมตนเองดี บรรลุผลแห่งการศึกษาที่แท้จริง ถึงความเจริญงอกงามแห่งสติปัญญาและคุณธรรมต่าง ๆ ประกอบด้วยเมตตากรุณา และมีความสามารถที่จะทำชีวิตของตนให้เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยการช่วยเหลือ ทำตนให้เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข และความดีงามร่วมกันอย่างน้อยไม่ให้เกิดการแสวงหาประโยชน์ตนเป็นไปเพื่อกระทบกระเทือนเสียหายต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

พล.ต.เดช ตูลวรรณะ, (2526) ชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลปฏิบัติตามหลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ได้ให้แนวทางวินิจฉัยด้วยปัญญาของเราเอง ก็

1. มา อนุสสเวณะ อย่าถือโดยฟังตาม ๆ กันมา
2. มา ปรมปรายะ อย่าถือโดยว่าเป็นของเก่าสืบ ๆ กันมา
3. มา อิติกรายะ อย่าถือโดยคั่นข่าว
4. มา ปิฎกสัมปทา อย่าถือโดยการอ้างตำรา
5. มา ตักกเหตุ อย่าถือโดยการเดา
6. มา นยเหตุ อย่าถือโดยการคาดคะเน

7. มา อาการปริวิตกณะะ อย่าถือโดยตรีกตรองตามอาการ
8. มา ทิฏฐินิฆณานักขันตยา อย่าถือโดยชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน
9. มา ภัพพะรูปะกายะ อย่าถือโดยเชื่อว่าผู้พูดเป็นคนควรเชื่อได้
10. มา สมโณ โนครุติ อย่าถือโดยนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา

พุทธทาสภิกขุ.(2537) ชีวิตที่ดี และสังคมที่มีคุณภาพนั้นต้องประกอบด้วย หลักดังนี้

1. พัฒนาวัตถุที่เป็นพื้นฐานที่สุด
2. พัฒนาร่างกายอันประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของเรา
3. พัฒนาจิตใจที่เนื่องอยู่กับร่างกาย
4. พัฒนาสติปัญญาที่จะควบคุมทั้งหมดอีกทีหนึ่ง

การพัฒนาเพื่อชีวิตที่ดีนั้นต้องพัฒนาทุกมิติ อันได้แก่

กาย หมายถึง การพัฒนาส่วนที่เป็นวัตถุได้แก่ ร่างกาย และการเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

สังคม หมายถึง การพัฒนาความรู้และทักษะของการอยู่ร่วมกัน เช่น จริยธรรม พฤติ

กรรม องค์การ การบริหาร การจัดการ การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การเอาตัวรอดได้จากความกดดันทางลบและสังคม

จิต หมายถึง การพัฒนาจิตใจให้มั่นคง การลดความกลัว และความเกลียด การพัฒนาความรักเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ การเห็นความสามารถความหลากหลาย การมีสุนทรียะในศิลปะและดนตรี การใช้จินตนาการให้เป็นประโยชน์ การเจริญสติและเจริญสมาธิ

ปัญญา หมายถึง พัฒนาขั้นความสามารถในการเรียนรู้ ทำให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นผู้ที่มีโลกทรรศน์ครบตามที่จริง เป็นผู้มีปัญญา เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น

ส่วนการพัฒนาสังคม พุทธทาสภิกขุ ได้เสนอลักษณะธรรมิกสังคมไว้ว่า ธรรมิกสังคม คือ สังคมที่ใช้หลักธรรมหรือใช้ความถูกต้อง ไม่เป็นสังคมที่ขาดธรรมะหรือขาดความถูกต้อง กล่าวคือ เป็นสังคมที่มีอิสรภาพหรือความสงบสุข คือการหลุดพ้นจากความบีบคั้น ความบีบคั้นมีอยู่ 4 ประเภทด้วยกันคือ

1. ความบีบคั้นทางกายหรือทางวัตถุ
2. ความบีบคั้นทางสังคม
3. ความบีบคั้นทางจิตใจและ
4. ความบีบคั้นทางปัญญา

เมื่อหลุดพ้นจากความบีบคั้น คือการมีอิสรภาพ สังคมนั้นจะเป็นสังคมที่มีคุณภาพตามหลัก พุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีความสมบูรณ์แห่งการดำรงอยู่

วิชัย สุธีรชานนท์, (2523) การที่จะมีชีวิตที่ดีมีความสุขในระดับต้นต้องยอมรับว่าสิ่งที่จะดีหรือไม่ดีกับชีวิตขึ้นอยู่กับกระทำของตัวเอง ต้องเลิกการทำความชั่ว เลิกทำความดี การทำความดีไว้เสมอ ผลแห่งความดีก็จะเกิดตอบสนองตามมา ความเจริญในชีวิตต้องประกอบด้วยองค์ 4 ประการ คือ

หนึ่งหมื่นประกอบ	อาชีพโดยชอบ	อย่าได้เกียจคร้าน
การสวนการนา การค้าการงาน	สุดแต่เป็นการ	หน้าที่ของเรา
อย่ามัวเลือกงาน	เอาแต่เป็นการ	ง่ายงานเบาเบา
สุดแต่ได้ทรัพย์ โดยชอบเป็นเอา	เหนื่อยพักหนักเบา	ค่อยเอาอย่าหนี
สองต้องรักษา	ทรัพย์ที่ได้มา	เก็บไว้ให้ดี
รักษาการงาน อันเป็นหน้าที่	อันความมิดี	หลีกหนีให้ไกล
สามคบคนดี	เมตตาปราณี	เป็นที่ไว้ใจ
พี่น้องยังเห็น มีเป็นพินัย	รักจะคบใคร	เร่งให้วิจารณ์
สี่เลี้ยงชีวิต	ลูกเต้าญาติมิตร	ให้มีประมาณ
อย่าเบียดกรอนัก เขาจกรำคาญ	อย่าสุรุ่ยสุลาญ	ทรัพย์จักฉิบหาย
เงินทองหายาก	ได้มาลำบาก	ควรประหยัดจ่าย
คราวเกิดคับขัน มีอันตราย	หรือโรคเบียดกาย	จะได้บรรเทา
คราวแก่ชรา	หรือมีศรัทธา	ทำบุญกับเขา
จะได้หยิบใช้ สบายแก่เรา	จงตั้งตัวเอา	แต่บัดนี้ไป
นี่คือหลักธรรม	พระเจ้าเรานำ	ออกแสดงใจ
เมื่อหวังความสุข ปราศทุกข์โศกภัย	จงทำตามนัย	ภายินดีเทอญ

ธรรมสาธก.

จากงานวิจัยและเอกสารที่ยกมาข้างต้น ได้กล่าวถึงการมีชีวิตที่ดีในวิถีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน การนับถือศาสนา การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งที่ตามหลักคำสอนและนอกเหนือจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพอจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาทัศนะการนับถือพระพุทธศาสนาและและการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย โดยในการศึกษากครั้งนี้จะมีการศึกษาเพิ่มเติมทัศนะของพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติสอดคล้องกับหลักคำสอนและลัทธิพิธีนอกเหนือจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมของชาวพุทธและทัศนะการมีชีวิตที่ดีว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดและจะส่งผลให้เกิดคุณค่าชีวิตที่แท้จริงได้หรือไม่

บทที่ 3

ทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีและลักษณะของการนับถือศาสนา ของพุทธศาสนิกชนไทย

ทุกคนไม่ว่าชนชาติ เผ่าพันธุ์ หรือนับถือศาสนาโดยย่อต้องการมีชีวิตที่ดีด้วยกันทั้งสิ้น ศาสนิกที่นับถือพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ระดับในการตัดสินการมีชีวิตที่ดีนั้นมีความหลากหลาย แตกต่างกันในแต่ละทัศนะของพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งไม่มีมาตรฐานที่สามารถวัดได้ชัดเจนว่าในระดับใดจึงเรียกว่ามีชีวิตที่ดี ขึ้นอยู่กับการปลูกฝังพื้นฐานความเป็นอยู่แห่งการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง โอกาสทางสังคม ความพอใจ ความเข้าใจ หรือความต้องการของแต่ละคน ของแต่ละสังคม รวมไปถึงความเชื่อความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน และการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน

ระดับความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของศาสนิกสามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ

1. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาตามหลักพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนที่นับถือและปฏิบัติตามจะปฏิเสธหลักคำสอนและวิธีการอื่นที่มีได้อยู่ในพระไตรปิฎก เช่น ปฏิเสธความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดา หรือไม่ยอมรับความเชื่อและการปฏิบัติที่รับมาหรือปรับปรุงมาจากลัทธิความเชื่อของศาสนาอื่น พุทธศาสนิกที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในระดับนี้จะมีจำนวนน้อยและส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาสูงหรือผู้สนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง

2. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนากับลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ผีสิง เทวดา บรรพบุรุษ เป็นเหตุให้ผู้นับถือและปฏิบัติแยกไม่ออกว่าส่วนใดเป็นหลักคำสอนที่มาจากทางพระพุทธศาสนาจริง หรือส่วนใดเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ ความเชื่อลัทธิอื่น ๆ เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาก่อนที่จะมีการนับถือพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการเช่นไหว้บรรพบุรุษและการเข้าทรงด้วย สำหรับพุทธศาสนิกชนในระดับนี้ มีจำนวนมากกว่าระดับแรกส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาในระดับกลางและระดับต่ำ

3.1 การมองโลกและทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดี

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อ ความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน ทำให้มีทัศนะในการมีชีวิตที่ดีไม่เหมือนกัน เมื่อเรามองทัศนะแบบองค์รวมก็สามารถแยกได้เป็น 3 ประเด็นคือ

1. ชีวิตมีความสุขสมบูรณ์ในสถานะความเป็นอยู่ปัจจุบัน กล่าวคือ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีที่ราบรื่นทั้งด้านครอบครัว สังคม ไม่มีเรื่องเดือดร้อน อุปสรรคต้องให้ทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีฐานะมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นที่ยอมรับ นับถือของบุคคลและสังคมทั่วไป

2. ชีวิตมีความสุขสมบูรณ์ในกายภาคหน้า กล่าวคือ ตามความเชื่อแห่งการเวียนว่ายตายเกิด พยายามสร้างคุณค่าชีวิตด้านใน เป็นหลักประกันให้กับชีวิตในอนาคตหรือภพหน้า บางครั้งทำความดีเพราะหวังผลที่ดีตอบแทนด้วยการสร้างคุณธรรมคุณงามความดี ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมตามความศรัทธาในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดำเนินชีวิตในสถานะปัจจุบันอย่างชอบธรรมจนมั่นใจไม่หวั่นกังวล กระวนกระวายหรือหวาดหวั่นภัยโลกหน้า

3. ชีวิตมีความสุขสูงสุด เป็นสาระแท้แห่งการมีชีวิต ที่พุทธศาสนิกชนควรเข้าถึง กล่าวคือ เป็นการรู้แจ้งสภาวะของทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง ไม่ตกเป็นทาสทางวัตถุ โลกและชีวิต มีจิตใจที่เป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบ

ทัศนะการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชน ในงานศึกษาชิ้นนี้ผู้ศึกษาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ พุทธนิยม วิญญูญานิยม บริโภคนิยม ซึ่งจะกล่าวเป็นลำดับไป

3.1.1 พุทธนิยม

พุทธนิยมเป็นกลุ่มที่พยายามเรียนรู้ ศึกษา ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของการมีชีวิตที่ดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ดำรงชีพอย่างมีมิติทางด้านคุณธรรมที่ลึกซึ้งเกินกว่าวัตถุธรรม แสวงหาความสุขที่เกิดจากการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ได้รับผลตอบแทนเป็นคุณค่าทางด้านจิตใจมากกว่าผลตอบแทนทางวัตถุ ทรัพย์สิน เงินทอง เกียรติยศ เป็นวิถีชีวิตที่พึ่งวัตถุน้อยที่สุดแห่งการดำรงชีพ ทำงานเพื่อลดความเห็นแก่ตัว ความอยากแห่งกิเลส ความยึดมั่นถือมั่น เรียนรู้ศึกษาชีวิตด้วยชีวิต ค้นหาคำตอบแห่งชีวิตจากภายใน ชีวิตคงอยู่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มิได้เรียนรู้เพื่อใครอยู่เหนือใครหรือเพื่อครอบครองเป็นเจ้าของ แต่เพื่อการประสานความเกี่ยวเนื่องอาศัยด้วยความสอดคล้องกลมกลืนกับทุกสิ่งทุกอย่าง ดำเนินรอยตามพระศาสดาด้วย

วิถีแห่งความประพฤติทั้งดงาม ปฏิบัติตามหลักคำสอนเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ไม่หลงติดอยู่ในโลกียสุขขำพันเพื่อมุ่งให้ถึงโลกุตตรสุข ใช้สอยปัจจัยภายนอกแห่งวัตถุอย่างรู้คุณค่า และเข้าใจสภาวะความเป็นจริงเกิดสันติทั้งภายในและภายนอก เชื่อมโยงสามัคคีธรรมให้เกิดในสังคมแห่งภาวะเกื้อกูลต่อทุกวิถีชีวิตที่ไม่หมายเฉพาะแต่มวลมนุษย์

ทักษะการมีชีวิตที่ดีของกลุ่มพุทธนิยมนั้นมีดังนี้ คือ

1. มีสุขภาพกาย ใจแข็งแรงสมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น เรียบง่าย สงบ มีปัจจัยทางวัตถุเพียงพอแก่การดำรงอยู่อย่างไม่เดือดร้อนจากการประกอบสัมมาอาชีพ
2. มีโอกาสได้ช่วยเหลือ เกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์เพื่อบุคคลอื่น สังคม สิ่งแวดล้อม สร้างคุณงามความดีที่เป็นเกราะป้องกันมิให้ความชั่วปรากฏ สามารถลดความอยากได้เห็นแก่ตัว ความยึดมั่นถือมั่น ความเห็นผิดที่คิดว่าความสุขเกิดจากการเสพบริโภควัตถุ มีความกระตือรือร้น ขวนขวาย สร้างพลังแห่งความสุขที่เกิดขึ้นจากความภาคภูมิใจที่มีโอกาสสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม
3. ได้พัฒนาคุณภาพของจิตใจ มีชีวิตที่ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท พยายามศึกษาเรียนรู้จากภายในตน ผีกลั่นอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาจิตใจด้วยความพากเพียร พยายามอดทน จนเกิดความสงบ มั่นคง เป็นหนึ่งเดียวแห่งภาวะจิตใจ สร้างความสุขจากสมาธิ
4. มีชีวิตที่ไม่ข้องติดกับอารมณ์ใด ๆ หมดพันธนาการทั้งทางด้านจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม มงทะลุ โปรงไส บริสุทธ์ เข้าใจสภาวะแห่งความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่อย่างรู้เท่าทันการเกิดขึ้น ดำเนินอยู่เปลี่ยนแปลง การเสื่อม ดับสูญของธรรมชาติ ช่วยเหลือ เอื้ออำนวยต่อทุกสรรพสิ่งอย่างเข้าใจถ่องแท้ เริ่มจากการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากฆราวาสสู่เพศบรรพชิต (นักบวช) พยายามกระทำตนให้ถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิตที่ดีอันสูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนา

3.1.2 วิญญาณนิยม

ผู้ที่ได้ชื่อนับถือพระพุทธศาสนายังมีอีกจำนวนไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ผีสงฆ์ เทวดา และการเข้าทรง อาจเนื่องมาจากความเชื่อในลัทธิพราหมณ์ ไสยศาสตร์ ผีสงฆ์ เทวดาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษก่อนนับถือพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์หรือฆราวาสที่พุทธศาสนิกชนนับถือและยกย่องบางกลุ่มที่เป็นผู้นำในการสั่งสอนร่วมทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับด้านวิญญาณนิยม หรือเกิดจากการตีความพระไตรปิฎกเกี่ยวกับคำสอนเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลในบางส่วนโดยไม่ศึกษาอย่างจริงจังไม่เข้าถึงสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของศาสนาในเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องของการกระทำที่สำเร็จได้ด้วยความเพียรพยายาม ไม่ใช่

อ่อนน้อมร้องขอหรือพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจากการที่ไม่เข้าใจถึงหลักคำสอนที่แท้จริงนำเอาส่วนนั้นมาอ้างสร้าง อิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ โดยแสดงออกมาทางพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าทรง การสร้างเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล การบนบานศาลกล่าว สร้างพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาตนเอง ต้องการความคุ้มครอง ต้องการปกป้องตนเอง ต้องการปรับตัวเข้ากับสังคม ความมั่งมีเป็นที่ยอมรับของสังคมและรู้เห็นความเป็นจริงของชีวิต

ความเชื่อในเรื่องวิญญาณที่สิงอยู่ในร่างคนทรงเป็นเรื่องไม่อาจพิสูจน์ได้ และการที่วิญญาณเข้าครอบงำร่างของคนทรงถือว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในพิธีกรรม ชาวพุทธกลุ่มนี้ มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น เรื่องของจิตวิญญาณมีความเชื่อกันว่าเป็นการเกิดใหม่เพื่อเป็นคนทรงระหว่างมนุษย์กับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ มีการอ้างถึงความสามารถในการเข้าถึงสถานะของสภาพจิตที่อยู่เหนือธรรมชาติ ความรู้จักสิ่งเหล่านี้อาศัยความรู้ที่ได้จากประสบการณ์

การที่มีการเข้าทรงและมีร่างทรงในปัจจุบันนี้อาจเป็นการแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยยังมีความเชื่อเลื่อมใสศรัทธา และยอมรับพิธีกรรมเข้าทรง ดังจะเห็นได้จากการมาขอใช้บริการต่าง ๆ เช่น ช่วยรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ช่วยพยากรณ์โชคชะตา ให้คำแนะนำปรึกษา เป็นต้น การที่ร่างทรงใดจะเป็นร่างทรงที่สมบูรณ์ได้จำเป็นต้องผ่านพิธีกรรมครอบครู ผ่านพิธีกรรมตั้งหิ้งเจ้า และต้องเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูประจำปีด้วย แม้แต่ความเชื่อเรื่องพระเครื่องส่วนใหญ่แล้วบุคคลที่นิยมบูชาพระเครื่องมีความเชื่อในด้านความศักดิ์สิทธิ์และความขลังขององค์พระเครื่อง เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รับการปลุกเสกหรือบรรจุอาคมและพลังจิตของพระเกจิอาจารย์ผู้ทรงวิทยาคมและมีพลังจิตสูง แสดงถึงศรัทธาอันนำวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่พอใจโดยมีความมุ่งหวังที่เหมือนกันคือผู้ศรัทธาเชื่อว่าจะสามารถป้องกันอันตราย และบันดาลให้เกิดความสำเร็จแก่ตนได้บันดาลโชคชะตาและยังผลประโยชน์ให้เกิดขึ้น น้อยคนนักที่จะนับถือเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในการทำความดี

ทัศนะในการมีชีวิตที่ดีของชาวพุทธกลุ่มวิญญาณนิยมมีดังนี้ คือ

1. มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ หายจากโรคร้ายไข้เจ็บที่เบียดเบียน ปลอดภัยจากอันตรายหรือทุกข์ที่กำลังรุมเร้า
2. มีฐานะความเป็นอยู่แห่งการดำรงชีพที่มั่นคง พึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ไม่เดือดร้อนเป็นหนี้เป็นสิน ฐานะทางการเงินคล่องตัวไม่ฝืดเคือง
3. มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การค้าขาย การประกอบธุรกิจ มีความเจริญรุ่งเรือง
4. มีโอกาสได้ทำบุญ ตักบาตร ให้ทาน เพื่อความอิ่มใจ สบายใจ เป็นการกระทำเพื่อหวังผลให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองอ่อนน้อม บนบานไว้ หรือหายจากโรคร้ายไข้เจ็บที่กำลังรุมเร้า และ

ถ้าสิ่งที่ตนเคยบนบาน อ้อนวอนไว้เป็นผลสำเร็จก็จะทำบุญเปรียบเสมือนการขอบคุณหรือทำตามสัญญาตามที่เคยบอกกล่าว ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำเพื่อลดความเห็นแก่ตัวหรือความอยากได้ให้ลดน้อยลง

3.1.3 บริโณคณิยม

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ทันสมัย การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมก้าวล้ำอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง รวมถึงติดต่อสื่อสาร โทรคมนาคมที่ไร้พรมแดน ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ใช้อำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในยุคปัจจุบัน ซึ่งคนส่วนใหญ่ก็คิดว่าสิ่งเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการเป็นสังคมที่ได้รับการพัฒนา และมีความเจริญเป็นที่ยอมรับของสังคมโลก นอกจากนั้นแล้วยังคิดว่าความทันสมัยของยุคเทคโนโลยีสามารถสร้างความสุขแห่งการมีชีวิตได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อตอบสนองความต้องการให้ได้มาซึ่งเครื่องอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย เพื่อสร้างความโก้หรู เชิดหน้าชูตา แสดงศักยภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม ก่อให้เกิดเป็นค่านิยมแบบวัตถุนิยมเชิงบริโณคณิคมในสังคมใหม่ ทำให้มีการแข่งขันกันสูงจนเกิดภาวะตึงเครียด ส่งผลให้บุคคลในสังคมแสวงหาความสุขของชีวิตด้วยการแสวงหาซึ่งวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกทันสมัยเป็นมาตรฐาน ตลอดถึงการมีเกียรติยศชื่อเสียง ทรัพย์สินเงินทอง เป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของชีวิต การหาความสุขจากสถานบันเทิงเรีงรมย์ จนบางครั้งขาดการคำนึง ตระหนัก ไตร่ตรอง ใคร่ครวญ บางครั้งการที่จะแสวงหาให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้นดำเนินไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและบุคคลอื่น

การดำเนินชีวิตในวิถีแห่งการแสวงหาความสะดวกสบายทางเทคโนโลยี จึงให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าความสำคัญทางด้านจิตใจ ทำให้พุทธศาสนิกชนในกลุ่มบริโณคณิคมนี้จะมองข้ามไม่สนใจเรื่องของศีลธรรม ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพียงผิวเผิน ให้ความสำคัญน้อยเกี่ยวกับหลักคำสอนในเรื่องความประพฤติทางจริยธรรม หรืออาจไม่ให้ความสำคัญเลยเพราะเข้าใจไม่ถูกต้องแท้จริง ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย เช่น อยู่ร่วมกันแบบตัวใครตัวมัน การให้ความเคารพมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ แล้งน้ำใจเกิดความเห็นแก่ตัว เกิดความโลภ อยากได้ นำไปสู่การฉ้อฉลเบียดเบียนมากยิ่งขึ้น จนทำให้เกิดความวุ่นวาย เกิดปัญหาที่ซับซ้อนในยุคปัจจุบัน

ทัศนะการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนกลุ่มบริโณคณิคมมีนัยดังนี้ คือ

1. การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เสริมแต่งในส่วนที่คิดว่าขาด ไม่สวยงามเพียงพอของร่างกาย สามารถรักษาสภาพร่างกายให้หล่อ สวยได้คงทนยาวนานที่สุด
2. มีสิ่งของเครื่องใช้เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เทคโนโลยีที่ทันสมัยครบถ้วน ที่อยู่อาศัยที่โอโถง เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มอย่างดีราคาแพง ก้าวทันสมัยนิยม รับประทานอาหารในที่เลิศหรู

บรรยากาศที่ถูกตกแต่งไว้อย่างงดงาม การบริการที่ยอดเยี่ยม อาหาร เครื่องดื่มมีราคาสูงหรือเป็นที่นิยมตามกาลสมัย

3. มีการศึกษาที่บรรทัดฐานทางสังคมกำหนด ได้รับประกาศนียบัตร ปริญญาบัตรจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่สังคมแม้บางครั้งมิได้กระทำด้วยตนเอง

4. ได้เดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ บำรุงบำเรอความสุขจากการท่องเที่ยว จีบจ่ายซื้อของอย่างไม่มีขีดจำกัดโดยไม่คำนึงถึงความจำเป็น

5. ได้มีส่วนร่วมในการเล่นกีฬาหรือกิจกรรมที่สังคมส่วนใหญ่กำลังนิยม สามารถบ่งบอกสถานภาพที่สูงทางสังคม

6. มีเกียรติยศ อำนาจ ชื่อเสียง ทรัพย์สินเงินทองเป็นที่นับหน้าถือตา จากการช่วยเหลือสังคม ตามวาระโอกาสอันควร

7. มีโอกาสได้ทำบุญ ประกอบพิธีกรรมในวาระวันสำคัญทางศาสนา วันคล้ายวันเกิดวันที่ได้รับทุกข์ภัยความไม่สบายกายไม่สบายใจหรือในวันที่ประสบความสำเร็จ สมหวังในสิ่งที่ต้องการ หรือทำเพื่อควมมีหน้ามีตาในสังคมไม่ได้ต้องการอยากทำจากใจจริง

จะเห็นได้ว่าทัศนะในการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนแต่ละกลุ่มมีส่วนเหมือนกันในด้านความต้องการทางกายแห่งการดำรงชีพให้คงอยู่อย่างแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีปัจจัยใช้สอยเพียงพออุปโภคบริโภคแต่มีความแตกต่างในส่วนระดับความรู้สึกนึกคิด การปรุงแต่งแห่งสภาพของจิตใจเพื่อตอบสนองของความต้องการทางสถานภาพแห่งความเป็นอยู่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานการปลูกฝังที่เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต สภาพแวดล้อมที่อาศัย โอกาสทางสังคม และที่สำคัญคือ ความเข้าใจถ่องแท้ถูกต้องตามความเป็นจริงมากน้อยแค่ไหนแห่งสาระัตถะของการดำเนินชีวิตและการลู่อี้จุดหมายของชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั้นต้องเป็นวิถีทางที่พยายามแก้ปัญหาชีวิตเพื่อการปลดปล่อยความทุกข์ หรือทำให้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางจิตใจให้เบาบางและหมดไปในที่สุดจึงเรียกการมีชีวิตนั้นได้ว่ามีชีวิตที่ดี แต่ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนจำนวนมากที่มีมุมมองการมีชีวิตที่ดีผิดไปจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่เข้าถึงหลักการที่แท้จริง โดยพวกเขาคิดว่าการมีชีวิตที่ดีคือการที่มีชีวิตอยู่ด้วยความเจริญทันสมัยในทุกรูปแบบและคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันวัดความเจริญหรือการพัฒนาจากการได้เป็นเจ้าของ "ได้ผลิต ได้ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่แห่งการพึ่งพาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ป่าไม้กลายเป็นป่าคอนกรีต ชุมชนเกษตรกรรมกลายเป็นชุมชนอุตสาหกรรม เชื่อมโยงเครือข่ายการสื่อสารครอบคลุมทุกพื้นที่ การ

คมนาคมที่สะดวกสบาย อุปกรณ์เครื่องใช้เทคโนโลยีทันสมัย ซึ่งเกิดเป็นค่าใช้จ่ายตามมาอย่างมหาศาล เพียงเพื่อเป็นสิ่งยืนยันถึงศักยภาพให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมและสากลโลก ชีวิตแห่งความเป็นอยู่ในปัจจุบันของแต่ละวันจึงต้องพึ่งเทคโนโลยีตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อต้องการความเจริญหรือพัฒนาทางวัตถุจำเป็นต้องมีการทำลาย เปลี่ยนแปลง แปรรูปทรัพยากรธรรมชาติตามความต้องการของมนุษย์เพื่อสร้างความเจริญทันสมัยอย่างที่คุณคิด จึงเกิดการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งบำรุงบำเรอความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตอย่างรวดเร็วและคล่องตัวในทุกสถานการณ์ ส่งผลให้ชีวิตของคนในสังคมของการพัฒนา ความก้าวหน้าทางวัตถุเทคโนโลยีมีแต่ความเร่งรีบ การแข่งขันกันสูง การเอารัดเอาเปรียบ การขาดจิตสำนึกทางด้านคุณธรรม เพราะมีแต่แสวงหาวิถีทางวัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนและสังคมเป็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์แบบซับซ้อน

จากทัศนะที่ว่า การมีชีวิตที่ดี คือ การได้ครอบครองเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เทคโนโลยีที่ทันสมัยครบถ้วน ที่อยู่อาศัยที่โอ่โถง เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มอย่างดีราคาแพง ก้าวทันตามสมัยนิยม รับประทานอาหารในที่เลิศหรู บรรยากาศที่ถูกตกแต่งไว้อย่างงดงาม การบริการที่ยอดเยียม อาหาร เครื่องดื่มมีราคาสูงหรือเป็นที่นิยมตามกาลสมัย ได้เดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ บำรุงบำเรอความสุขจากการท่องเที่ยว จับบ่ายซื้อของอย่างไม่มีขีดจำกัด ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนในสังคมกำลังนิยม การได้รับการศึกษา และช่วยเหลือบุคคลอื่น เพื่อผลประโยชน์และเป็นการสร้างเกียรติให้กับตน จากความต้องการสิ่งเหล่านี้ทำให้การดำเนินชีวิตมุ่งให้ความสำคัญทางด้านวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ ก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างรุนแรงมองข้ามไม่สนใจเรื่องของศีลธรรม ให้ความสำคัญน้อยเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความประพฤติทางจริยธรรม หรืออาจไม่ให้ความสำคัญเลยเพราะเมื่อต้องปฏิบัติตามหลักธรรมทำให้เกิดความอึดอัด ลำบากเพราะต้องฝืนความรู้สึก ความต้องการของอารมณ์ ทั้งนี้เกิดจากความเข้าใจไม่ถูกต้องอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อนมากมายจากความต้องการแสวงหาชีวิตที่ดีบนรากฐานแห่งการแสวงหาสุขทางวัตถุในสังคมไทย

3.2 ปัญหาสังคมที่เกิดจากการแสวงหาชีวิตที่ดีในสังคมไทย

กระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยมทางตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมของพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ทำให้มีทัศนะว่าการมีชีวิตที่ดี คือ การได้มาซึ่งการแสวงหาและเสพความสุขจากการบริโภคความเจริญทางข้อมูลข่าวสาร การติดต่อสื่อสาร การคมนาคมที่รวดเร็วฉับไว ความบันเทิงสนุกสนานชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายจากสิ่งของเครื่องใช้เครื่องอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทันสมัย ซึ่งอุปกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ผลิตโดยตรงจากประเทศไทยต้องนำเข้า

จากต่างประเทศทำให้ต้องใช้เงินจำนวนมากในการสั่งซื้อทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน จากความต้องการเหล่านี้

ทางด้านเศรษฐกิจทำให้วิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยเริ่มเปลี่ยนไปจากที่เคยประกอบอาชีพเกี่ยวกับภาคการเกษตรในทั่วทุกภูมิภาคเป็นส่วนใหญ่ไปสู่อาชีพแห่งภาคอุตสาหกรรมที่อยู่ในเมืองหรือชานเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้สังคมส่วนใหญ่กลายเป็นสังคมเมืองแทนสังคมชนบท เป็นเหตุให้เกิดความแออัดความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลในสังคมมีปัญหาสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น นอกจากภาคเศรษฐกิจของประเทศจะต้องพึ่งพาภาคอุตสาหกรรมแล้ว ภาคการส่งออกก็มีบทบาทมากยิ่งขึ้น อิทธิพลของเศรษฐกิจโลกจึงเข้ามามีส่วนกำหนดการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจของไทยมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด ในกรณีนี้เองถ้าเศรษฐกิจโลกเกิดความผันผวนจะส่งผลกระทบให้ประเทศไทยประสบความหายนะได้โดยง่าย (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ : 2543,11)

ทางด้านสังคม และ วัฒนธรรมจากเดิมที่เคยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ต้องอาศัยเวลาในการประกอบกิจ ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ จะมัวมาประคองประคองหรือมาสนุกสนานในเทศกาลต่าง ๆ เหมือนในอดีตเห็นจะไม่ได้ ทำให้ประเพณีและค่านิยมของพุทธศาสนิกชนไทยเปลี่ยนไป ประเพณีที่ดีของคนไทยหลายประการต้องสูญหายไป ขั้นตอนพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาถูกตัดทอนไป คนจะไปร่วมงานกันผิวเผิน เช่น ไปเพราะความจำเป็นทางสังคม ไม่ใช่เพราะอยากไป คนจะคิดถึงเรื่องตนเองมากกว่าเรื่องของคนอื่น ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ค่อย ๆ หดหายไปเพราะความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industrial Countries) หรือนิกส์ ส่งเสริมให้เกิดความกระฉับกระเฉงและความรวดเร็วในทุก ๆ เรื่อง และสิ่งที่มาควบคู่กันก็คือการสื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึงโดยผ่านสื่อโฆษณาต่าง ๆ มีผลทำให้คนในชนบทเลียนแบบการบริโภคแบบคนเมือง เพราะได้รับแรงจูงใจกระตุ้นจากโฆษณา ทั้ง ๆ ที่รายได้ของคนในชนบทแตกต่างจากคนในเมืองมากมายและอุปกรณ์เครื่องใช้บางอย่างไม่จำเป็นต้องการดำรงชีพในชนบทแต่ก็พยายามหาช่องทางเพื่อให้ได้เครื่องอำนวยความสะดวกนั้นมาเพื่อเอาไว้เป็นสัญลักษณ์ของสถานภาพทางสังคมว่าถึงแม้จะอยู่ชนบทแต่มีชีวิตไม่แพ้คนในสังคมเมืองเท่าใดนัก สิ่งนี้อาจทำให้คนในสังคมชนบทประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจตามมาส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในสถาบันครอบครัว อาจต้องเปลี่ยนแปลงผันตัวเองไปสู่สังคมเมืองเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต ทำให้ระบบโครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนไปจากอดีตที่เป็นครอบครัวใหญ่ที่มีทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่คอยดูแลอย่างใกล้ชิด มีความสุข ความอบอุ่น และความผูกพันใกล้ชิดในครอบครัวกันมาก เด็ก ๆ จะได้รับฟังคำสอน คำปรึกษาจากปู่ ย่า ตา ยาย และพ่อกับแม่มีเวลาคุยกับลูกมาก แต่เมื่อ

สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ ครอบครัวเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งมีพ่อ แม่ และลูก พ่อกับแม่ต้องออกไปทำงานทั้งคู่ ลูกจะถูกทอดทิ้งให้อยู่กับคนอื่นหรืออยู่โดยลำพังมาก เด็ก ๆ จะขาดการปลูกฝังให้แนวคิดและแนวปฏิบัติในชีวิตที่ถูกต้อง จะขาดความอบอุ่นทางใจ จะหันไปพึ่งศูนย์การค้า วิดีโอเกมส์ โรงภาพยนตร์ ดิสโก้เทค ทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด ไม่สนใจการเรียนหนีออกจากบ้าน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรมากขึ้น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาการหย่าร้างครอบครัวแตกแยกจึงตามมา ✕

เมื่อโครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนไป ชีวิตการแต่งงานของสามีภรรยา ก็เปลี่ยนไปด้วย การพึ่งพา ระหว่างสามีภรรยาที่เคยมีต่อกันและกันจะน้อยลง ไม่มีความสัมพันธ์อย่างในอดีต (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ : 2543,12) ทั้งสามีภรรยาออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น เพราะต้องการช่วยกันแบ่งเบาภาระในครอบครัวที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบายทางวัตถุ โอกาสที่ชายและหญิงจะพบหญิงและชายที่ถูกคาดหวังว่าจะมีมากขึ้น อีกทั้งเมื่อมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันในชีวิตคู่ น้อยลง ปรัชญาการแต่งงานเปลี่ยนไปจากเดิม ประกอบกับไม่มีผู้หลักผู้ใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางความเกรงใจเช่นแต่ก่อน ปัญหาการหย่าร้างจึงเกิดขึ้น นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของความสั่นคลอนของสถาบันย่อยของสังคมไทย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมายจากความต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ปัญหาสุขภาพจิตที่เกิดจากความเครียด ปัญหาการจราจรที่เกิดจากทุกคนต้องการความเร่งรีบ ความเป็นส่วนตัวจึงมีพาหนะเป็นของตน ปัญหาโสเภณีเด็กที่ยินยอมขายตัวเพื่อแลกความสะดวกสบายทางกาย ได้แต่งตัวโก้เก๋ มีสิ่งของใช้ตามสมัยนิยม ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพราะต้องการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมตลอดจนถึงถนนหนทาง โรงงานไฟฟ้า ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหาอาชญากรรมที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ จนเป็นภาพชินตาในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นผลจากความคิด ความต้องการมีชีวิตที่ดี ของพุทธศาสนิกชนในยุคโลกาภิวัตน์

3.3 ลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย

พุทธศาสนิกชนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนามีความหลากหลายในลักษณะของความเข้าใจในหลักคำสอน แนวความคิด ความเชื่อ การประพฤติ ปฏิบัติ เป็นเพราะความแตกต่างของประเพณีวัฒนธรรมทางความเชื่อและการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษของแต่ละภูมิภาคในประเทศไทยที่ไม่เหมือนกัน ความคงอยู่ของลัทธิความเชื่อก่อนที่จะนับถือพระพุทธศาสนาที่ประกอบกิจกรรมร่วมกันกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืนแยกกันไม่ออก ระดับการ

ศึกษาของพุทธศาสนิกชนและสิ่งที่ได้รับการปลูกฝัง อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่เท่าเทียมกัน กระแสความเปลี่ยนแปลงแห่งวัฒนธรรมต่างชาติที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความเป็นอยู่แห่งการดำรงชีพในปัจจุบัน รวมทั้งการผสมผสานความเชื่อ และเกิดลัทธิใหม่ที่ยึดอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในบางส่วนเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มที่นับถือ ตลอดจนการให้ความสนใจใส่ใจที่จะเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงมากน้อยแค่ไหน

ด้วยเหตุปัจจัยข้างต้นที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกันตามความเชื่อ สภาพสิ่งแวดล้อม การได้รับการปลูกฝังเรื่องของศาสนา อิทธิพลการเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมต่างชาติ ความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทยเป็น 2 ประเภท คือ

3.3.1 ลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาตามแก่นธรรมทางพระพุทธศาสนา

3.3.2 ลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติตามสภาพแวดล้อมและเชื่อกฎโดยหวังผล

การนับถือพระพุทธศาสนาทั้งสองประเภทมีความเกี่ยวเนื่องบนพื้นฐานทางหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา แต่มีความเข้าใจ การประพฤติปฏิบัติ จุดมุ่งหมายหรือผลที่จะได้รับการกระทำแตกต่างกัน

3.3.1 ลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาตามแก่นธรรมทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนต่างๆ มากมายที่เป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องจึงสามารถสร้างความสุขสงบ สันติภาพ ทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่นและสังคม โดยนัยสำคัญแห่งหลักคำสอนที่ปรากฏตั้งแต่ระดับพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจนถึงจุดหมายสูงสุดแห่งชีวิตกล่าวคือพระนิพพานอันเป็นบรมสุข ที่พุทธศาสนิกชนพึงเพียรกระทำตามแนวแห่งอริยมรรคหรือหนทางอันประเสริฐเพื่อลุล่วงถึงอุดมคติแห่งชีวิต ด้วยการปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ปรากฏในโอวาทปาติโมกข์ว่า

สพฺพปาปสฺส อภินิเวชิตฺวา จ โลกมุตติมํ

สจฺจิตตปริโยทปนํ

กุสโลสุสมปทา

เอตํ พุทฺธาน สาสนํ ฯ

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (ที.มหา.10/90/56/57)

หลักคำสอนทั้ง 3 ประการนี้เปรียบเสมือนหัวใจแห่งหลักดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมถึงหลักคำสอนต่าง ๆ มีความสำคัญในแต่ละองค์ประกอบ จึงเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ มองทะลุอุปสรรคหลักอริยสัจ 4 เป็นการจัดแยกย่อยจากอริยมรรคมีองค์ 8 มาเป็นสิกขา 3 ลงมาสู่หลักแห่งความประพฤติที่สามารถกระทำตามและลุล่วงจุดหมายแห่งชีวิต ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ดังที่มีในพุทธพจน์ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการเป็นไฉน

1. ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ

2. ศีลมัยบุญกิริยาวัตถุ

3. ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ (จุ.อิติ.25/60/336)

พุทธศาสนิกชนที่ครองเรือนพึงกระทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ในแต่ละระดับของความสามารถที่จะประพฤติธรรมตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ในแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต เริ่มตั้งแต่พื้นฐานแห่งชีวิตที่ดำรงแห่งความเป็นอยู่อย่างผาสุกจากการไม่เบียดเบียนทั้งทางกาย วาจา พัฒนาสู่ขั้นจิตใจที่เอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปันด้วยความบริสุทธิ์ใจ จนถึงระดับสูงสุดคือ พัฒนาปัญญาที่รู้เท่าทันสภาวะแห่งชีวิตและโลก จนเกิดความบริสุทธิ์ หมดจด ผ่องใสแห่งจิตใจ มีชีวิตที่ดีมีความสุขสงบอย่างแท้จริง เป็นชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสันติสุขแห่งระบบความเป็นอยู่ที่ สมดุลย์ของทุกสรรพสิ่งที่เกี่ยวเนื่องอาศัยซึ่งกันและกันตามเหตุปัจจัย

กระแสวัฒนธรรมและบริบทนิยมมีอิทธิพลเข้าครอบงำชีวิตความเป็นอยู่ส่วนใหญ่ของพุทธศาสนิกชนไทย เปลี่ยนอุดมคติของชีวิตจากความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายพึ่งสิ่งภายนอกเท่าที่จำเป็น ช่วยเหลือ แบ่งปัน สามัคคี พึ่งพาอาศัยด้วยน้ำใจไมตรี มีความสงบสุขภายในมาสู่ชีวิตที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ตัวใครตัวมัน ช่วยเหลือเพราะมีผลประโยชน์ ขาดความจริงใจ มีความซับซ้อนในอาชีพความเป็นอยู่ ต้องพึ่งเทคโนโลยี สิ่งทันสมัย เครื่องอำนวยความสะดวกทางกายมากขึ้น เกิดอาชีพใหม่ ๆ ที่มารองรับตอบสนองความต้องการความสุขทางกาย หลอกให้หลงใหลอยู่ในวังวนแห่งรูป รส กลิ่น เสียง ประสาทสัมผัส และการรับประกันคุณภาพชีวิตที่ดีจากทรัพย์สิน อำนาจ ลาภสักการะ เกียรติยศจอมปลอม ทำให้อุดมคติแห่งการมีชีวิตที่ดี ที่สอดคล้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไป ถึงแม้จะมีการประกอบกิจกรรมทางศาสนาให้เห็นอยู่ดาษดื่น แต่จุดมุ่งหมายแห่งการกระทำไม่เหมือนเดิม รูปแบบทางศาสนาที่ปรากฏในปัจจุบันจึงเป็นภาพที่เน้นความสนุกสนานรื่นเริง ความสวยงามอลังการ การได้รับคำสรรเสริญ เยินยอ การเป็นที่ยอมรับทางสังคม ได้รับเกียรติ ได้มีชื่อหรือภาพปรากฏตามสื่อมวลชนต่าง ๆ มีใบประกาศิตติคุณเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกการได้กระทำสิ่งที่ดี จุดมุ่งหมายการทำความดีเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ การหาความสุขจากความสงบภายในค่อย ๆ เลือนหายไป

3.3.1.1 การให้ทาน

หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนานอกจากการละเว้นจากความชั่วที่เป็นเหตุทำให้จิตใจต้องเศร้าหมอง หดหู่ กระวนกระวาย เป็นการป้องกันความมัวหมองของจิตใจในเบื้องต้น นอกจากนั้นยังส่งเสริม สนับสนุนให้มีการพัฒนาจิตใจสูงขึ้นด้วยการเป็นผู้ให้ รู้จักการเสียสละเพื่อยังกุศลให้ถึงพร้อมที่เรียกว่า ทาน เป็นหนึ่งในหลักบุญกริยาวัตถุซึ่งเป็นหลักแห่งการทำความดีในทางพระพุทธศาสนาในระดับกาย วาจา ที่ยังเกี่ยวเนื่องด้วยวัตถุ เป็นการสร้างสมานฉันท์ รักใคร่ปรองดอง เห็นอกเห็นใจ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งทางกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจในการอบรมสั่งสอน ตักเตือนให้ประพฤตินิสัยถูกต้องดีงาม เป็นการเกื้อกูลทางสังคมตามบทบาท ฐานะ กำลังหน้าที่ของแต่ละคน

จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป ความเป็นจริงของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน พฤติกรรม แนวความคิด ค่านิยม การทำบุญให้ทานเพื่อเป็นทานบารมี กำจัดกิเลสให้หมดไป บรรลุจุดหมายของการมีชีวิตคือนิพพาน ตามหลักพระพุทธศาสนาน้อยลงไปทุกที แต่เชื่อว่าจะไม่มีการปรากฏเลย กล่าวคือ มีจำนวนร้อยละ 31 ที่ให้ทานเพื่อชำระกิเลสในใจและเป็นฐานเข้าสู่พระนิพพาน ในที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนน้อยแต่ก็ยังมีปรากฏให้เห็น ส่วนความเข้าใจและการปฏิบัติกิจกรรมของชาวพุทธในเรื่องของทานยังไม่ถูกต้องสอดคล้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและทำกันลดน้อยลงไปเช่นเดียวกัน อาจเป็นเพราะชาวพุทธในสังคมไทยให้ความสนใจและได้รับการศึกษาในเรื่องของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องแท้จริงมีจำนวนลดลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม วัฒนธรรมต่างชาติที่มีอิทธิพลต่อสภาพชีวิตระบบความเป็นอยู่ของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน(นฤชิต จุสสะปาโล, 2543 : 130-133)

การทำบุญให้ทานในปัจจุบันเน้นการเห็นผลในปัจจุบัน ได้รับเกียรติ การสรรเสริญ เป็นที่ยอมรับ กระทำแต่ละครั้งเน้นความยิ่งใหญ่ ความสนุกสนาน อลังการ มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูง นับเป็นการตอบสนองกิเลสความต้องการของผู้ให้และผู้รับ ให้ความสำคัญในจุดมุ่งหมายเพื่อกำจัดกิเลส ชำระจิตใจให้สะอาด มุ่งสู่จุดหมายแห่งหลักคำสอนน้อยลงไป โดยที่ชาวพุทธส่วนใหญ่ให้ทานเพื่อหวังผลแห่งความสงบสุขทางด้านจิตใจเข้าถึงพระนิพพานเป็นอันดับสุดท้าย คือร้อยละ 21.3 ส่วนใหญ่ทำเพื่อสนองกิเลสตนในการเป็นที่ยอมรับของสังคม (พระมหาไพฑูรย์ อุทัยคาม, 2544 : 345-370) และในการทำบุญ แต่ละครั้งต้องกระทำกับพระท่านเจ้าคุณ ระบุพระที่ต้องการจะทำบุญ

สภาพการณ์ที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นสิ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยม รูปแบบ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการทำบุญ ให้ทานของพุทธศาสนิกชนที่เข้าใจถูกต้องและปฏิบัติ สอดคล้องตามหลักธรรมเพื่อบรรลุถึงจุดหมายที่แท้จริงทางพระพุทธศาสนาน้อยลงไป นับเป็น เรื่องสำคัญที่ชาวพุทธทุกคนควรหันกลับมาถามตัวเองว่า ได้ทำหน้าที่เพื่อตัวเองถูกต้องแท้จริงหรือยัง และชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสุขแท้จริงหรือไม่ หรือชีวิตมีแต่ความเร่งรีบ ไม่มีเวลาให้กับ ตัวเองและครอบครัว ชีวิตเต็มไปด้วยการแข่งขันตลอดเวลา กระวนกระวาย หดหู่ มีเรื่องต้องกลุ้มใจ ตลอดเวลา อยู่ด้วยความกังวล สับสน เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ใช้ในการตอบสนองทางประสาท สัมผัสเท่านั้นหรือคือชีวิตที่ดี

พุทธศาสนิกชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ควรทำความเข้าใจในเรื่องการให้ทานให้ถูกต้อง ชัด เจนกว้างออกไปโดยที่ไม่ได้มุ่งไปที่การให้วัตถุ ทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้แต่การสร้างถาวรวัตถุ โบสถ์ วิหารเป็นสำคัญ แต่ควรเข้าถึงจุดหมายที่แท้จริงของการให้ทานที่นอกเหนือจากความอึด ใจ สบายใจ ก็คือ ฐานแห่งการทำความดีในการลดความเห็นแก่ตัว ความ โลภ ความยึดมั่นถือมั่นเป็น เข้าของทั้งในส่วนของร่างกาย และสิ่งของ เพิ่มความมีเมตตาเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นหนทางสู่ ความเป็นอิสระของจิตใจ เกิดความสุขสงบจากภายในอย่างสมบูรณ์ เป็นจุดหมายแห่งการบำเพ็ญ ทานบารมี เป็นไปเพื่อละความยึดมั่นถือมั่นในตน ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่เห็นแก่ตน แต่เห็นแก่ ประโยชน์ผู้อื่นและส่วนรวมเป็นหลักถึงแม้ต้องสละชีวิตของตนก็ยอม

ดังนั้นการทำบุญด้วยการให้ทานไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุเสมอไป แต่จะเป็นการให้ด้วยกาย วาจา ใจ การคิดเพื่อผู้อื่น เช่น “ฉันจะทำอะไรให้ผู้อื่นได้บ้าง” ถือว่าเป็นปัญญาและบุญอย่างยิ่ง พุค เพื่อยังประโยชน์ให้ผู้อื่น การกระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น (ประเวศ วะสี , 2544 : คำนำ)โดยที่ให้ แรงใจ แรงกายที่จะช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยการเป็นอาสาสมัครที่จะบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์มี จิตเป็นสาธารณะทั้งด้วยตัวเอง ร่วมกับกลุ่มผู้มีอุดมการณ์เดียวกัน มูลนิธิ หรือหน่วยงานที่ต้องการ บุคลากรในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสังคม (พระชาย วรธมฺโม,พระไพศาล วิสาโล , 2544 : 50- 55)เช่น เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมทางภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลางตอนบน อาสาสมัครที่ไปช่วยกัน แจกสิ่งของเครื่องอุปโภค บริโภค ยารักษาโรคแก่ผู้ประสบความเดือดร้อน การเยี่ยมเยียนคนชรา การ ที่ช่วยแจ้งความเคลื่อนไหวของการจราจร อุบัติเหตุบนท้องถนน การช่วยกันสอดส่องดูแล เป็นหู เป็นตาเพื่อความปลอดภัยของสังคม ไม่นิ่งเฉยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน การให้อภัยเมื่อ เกิดข้อผิดพลาดระหว่างการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม การให้ความรู้ คำสอน คำตักเตือนเช่น การเป็นครูข้างถนน ครูอาสาสมัคร การแก้ไขข้อข้องใจทางกฎหมาย การให้คำปรึกษาปัญหาครอบครัว โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือแม้แต่การแสดงความรักอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโส หรือ

บุคคลที่ควรเคารพ ตลอดถึงการแสดงความยินดีที่ผู้อื่นมีความสุขหรือประสบความสำเร็จด้วยใจที่บริสุทธิ์

จะเห็นได้ว่าถ้าพุทธศาสนิกชนเข้าใจและปฏิบัติอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการให้ทาน บางครั้งเราอาจไม่ต้องเหนื่อยจนเกินไปในการแสวงหาวัตถุ ไม่ต้องรอให้มีทรัพย์มากก่อนจึงจะทำบุญด้วยการให้ทานได้ แต่เราสามารถทำได้ทันทีโดยที่เราแสดงความมีน้ำใจ เสียสละแรงกาย ทำจิตของเราให้เป็นสาธารณะ ทานก็จะเกิดขึ้น ได้ทันทีแก่บุคคลนั้น ทานจึงเป็นเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงใจที่สำคัญของคนทุกคนในสังคม ผู้ให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ได้รับความอโหสิกรรม สุขสบาย มีความสุข ลดความเห็นแก่ตัว ตระหนี่ถี่เหนียว ความละโมภอยากได้ ความอิจฉาริษยาเป็นการสร้างความสุขจากภายในและเป็นหนทางพัฒนาจิตใจสู่ความเป็นอิสระ สงบ ปฏิบัติบุญกุศลระยะต่อไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า ทานมีอุปการะมากแก่ศีลและทำได้ง่าย เพราะฉะนั้น ทานจึงเป็นเบื้องต้นแห่งศีล ทานอันศีลกำหนดจึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ดังนั้นศีลจึงอยู่ในลำดับต่อจากทาน (จุ.จริยา.อ. 9/573-574)

3.3.1.2 การรักษาศีล

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้วางระเบียบความประพฤติความเป็นอยู่ที่เรียกว่าศีล สำหรับพุทธศาสนิกชนทั้งในเรื่องส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายวาจา ตลอดถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพที่เอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ ตามหน้าที่อย่างถูกต้องดีงาม โดยมุ่งเป็นไปเพื่อเข้าถึงจุดหมายอันดีงามซึ่งเป็นอุดมคติของคนในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ลักษณะที่ว่าเป็นการปิดกั้นโอกาสที่จะทำความชั่ว และส่งเสริมโอกาสที่จะทำความดี โดยฝึกฝนคนให้รู้จักสร้างสัมพันธภาพในการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้องในด้านกายวาจาที่ดีงามเกื้อกูลทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น และสภาพแวดล้อม สามารถเป็นฐานสำหรับการพัฒนาตนเอง สังคม สภาพแวดล้อมเข้าถึงสิ่งที่มีคุณค่าสูงขึ้นไปอีกด้วย

สำหรับบรรทัดฐานแห่งการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติในวิถีแห่งพุทธ ระเบียบความประพฤติขั้นต้นอย่างน้อยที่สุด หรือศีลขั้นพื้นฐานที่จะสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลปราศจากการเบียดเบียน ก็คือหลักที่เรียกว่า ศีล 5 ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่การไม่ละเมิดชีวิต ทรัพย์สินของรักของกันและกัน การไม่ใช้วาจาละเมิดความจริงเพราะเห็นแก่ประโยชน์ตนหรือมุ่งทำลายผู้อื่น การไม่ทำลายสติสัมปชัญญะหรือความสำนึกผิดชอบชั่วดีของตนด้วยการตกในอำนาจของสิ่งเสพติด แต่ถ้าผู้ใดมีความเพียรอดสาหัสจะประพฤติปฏิบัติให้ยิ่งขึ้นไปอีก เช่น รักษาศีลอุโบสถ พัฒนา และขัดเกลาจิตใจของตนเองเพื่อเข้าใจความจริงแห่งชีวิต ในวันอุโบสถหรือประเพณี ปฏิบัติรักษาศีล 8 ตลอดไป(อง.ตัก.20/510/253, อง.อภฺรฺก.23/131/253-269) ส่วนระเบียบความประพฤติที่ซับซ้อนไป

กว่านี้ย่อมรวมไปถึงข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมและข้อปฏิบัติปลีกย่อยต่าง ๆ ที่วางไว้เพื่อความเรียบร้อยดีงาม และเพื่อให้เกิดสภาพการดำรงชีวิตอันเกื้อกูลแก่การที่จะเข้าถึงจุดหมายจำเพาะของกลุ่มชน ชุมชน สังคมนั้น หรือระบบการนั้นๆ ศิลปมีความเข้มงวดกวาดขัน เคร่งครัด ประณีต และรายละเอียดต่าง ๆ กัน ดังมีศีล 10 ศีล 227 ศีล 311

ดังนั้นสาระของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่การไม่คิดล่วงละเมิดในกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ เบียดเบียนต่อผู้อื่น รวมไปถึงการสำรวมระวัง คอยปิดกั้นหลีกเลี่ยงไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น ซึ่งโดยสารถะสามารถแบ่งศีลได้เป็น 2 ระดับคือ

1. หลักความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีพะ ถือการดำรงชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และ ผู้อื่นที่ทรงแนะนำสั่งสอนผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนยอมรับผลการกระทำด้วยตนเองตามกฎหมายของธรรมชาติโดยตรงไม่ว่าดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับกระทำ

2. หลักแห่งกฎระเบียบข้อบังคับที่บัญญัติเพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายจำเพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น เป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรมที่ยังขาด เคร่งครัด แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืน (มักจะ) ได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมอีกชั้นหนึ่ง (พระธรรมปิฎก, 2541 : 768)

ศีลจึงเป็นสิ่งที่คอยควบคุมกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย วาจา มุ่งสู่การพัฒนาทางด้านจิตใจ ส่งผลถึงความสัมพันธ์แห่งการดำรงอยู่ของทุกชีวิตอย่างเกื้อกูลสันติสุข

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรักษาศีลในทางพระพุทธศาสนามีดังนี้

1. ก่อให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ ลุถึงจุดหมายที่ดีงามโดยลำดับจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต

2. สามารถปฏิบัติกิจของตนได้อย่างสะดวก สมาชิกของสังคมหรือชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดี สังคมเป็นระเบียบมีความเป็นอยู่อย่างสันติสุข

3. เป็นพื้นฐานการฝึกคุณธรรมสำหรับพัฒนาจิตใจในระดับที่สูงขึ้น เกิดจากการขัดเกลาจิตใจให้เบาบางด้วยการควบคุม ยับยั้ง สำรวม ปรับการแสดงออกทางกายวาจาให้เอื้อต่อสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลการอยู่ร่วมกันด้วยดี

4. ก่อให้เกิดภาวะความสมดุลทางธรรมชาติ จากการปฏิบัติถูกต้องกลมกลืน เคารพต่อสิทธิความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องที่อิงอาศัยซึ่งกันและกันไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม

จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติรักษาศีลตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดสังคัมแห่งอุดมคติในภาวะความเป็นอยู่แบบเกื้อกูลจากการปฏิบัติถูกต้องในหน้าที่ เคารพสิทธิของกันและกัน ไม่เฉพาะในกลุ่มของมนุษย์แต่รวมถึงทุกชีวิตที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ศีลจึงเปรียบเสมือนสิ่งสำคัญที่คอยหล่อเลี้ยงสายน้ำแห่งชีวิตของทุกสรรพสิ่งให้สามารถดำรงคงอยู่อย่างสมบูรณ์ภาพ

ความเป็นจริงแห่งสภาพสังคัมในปัจจุบัน สังคัมแห่งอุดมคติที่กล่าวมาค่อย ๆ ลบเลือนหายไป ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังตัวอย่างปรากฏให้เห็นทางสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ซึ่งนับวันยิ่งร้ายแรงและน่าเป็นห่วงในชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคัม ผู้คนได้รับความเดือดร้อนกันถ้วนหน้า มีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดผวา ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคัมทั้งหมดนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากคนในสังคัมไม่ประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องศีลนั่นเอง ดังที่ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า

“ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ต่างคนต่างไม่มีศีลกันแล้ว จะเห็นได้ทันทีว่าเป็นภาวะที่ทนไม่ได้ ตัวเองก็ทนตัวเองไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีล ตัวเองจะทนพฤติกรรมของตัวเองไม่ได้ คือ มีโรคทางวิญญาณ โรคบาป โรคกรรม โรคทรมาณจิต ทรมาณวิญญาณมากขึ้นจนตัวเองก็ทนตัวเองไม่ได้เพราะไม่มีศีล สังคัมก็ทนไม่ได้ สังคัมรอบตัวก็ทนไม่ได้ ถ้าคนไม่มีศีลมันจะเกิดเสนียดจัญไรมากขึ้น”
(พุทธทาสภิกขุ , 2540 : 77)

ขาดความเคารพในชีวิตบุคคลอื่น การขาดกรรมเพื่อต้องการทรัพย์สินหรือเพื่อการแก้แค้น บางครั้งเพื่อความสนุกสนาน มีการทำร้ายร่างกาย การทรมาณ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องแสดงออกซึ่งความโหดร้ายทารุณ แม้แต่การประกอบอาชีพที่ต้องทำลายชีวิตผู้อื่น เช่น การค้ายาเสพติด การค้าอาวุธ การค้ายาพิษ ยาฆ่าแมลง การฆ่าสัตว์เลี้ยวชีพ การเปิดสถานบริการทางเพศ เป็นการละเมิดในศีลข้อที่ 1 การขาดความเคารพสิทธิหน้าที่ ความเป็นอยู่ ทรัพย์สินมีการคอร์รัปชัน ไม่ว่าจะเป็นการคิดสินบนเพื่อเข้ารับการทำงานในส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์กรนั้นๆ หรือเพื่อความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน การทำธุรกิจผิดกฎหมาย แม้แต่การออกกฎหมายเพื่อประโยชน์แก่นายทุน การโกงงบประมาณแผ่นดินไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวและกลุ่มของตน การโกงการเลือกตั้งไม่มีความซื่อสัตย์ซื่อสิทธิขายเสียงถือเป็นการละเมิดในศีลข้อที่ 2 ในเรื่องของทรัพย์สินทั้งสิ้น การละเมิดคุ้มครอง บุตร ภรรยา เห็นผิดจากธรรมเนียมคลองธรรมเช่น การเที่ยวสถานเริงรมย์ต่างๆ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งแก่ตนเองและผู้ปกครอง การสร้างค่านิยมผิดๆ เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่ผิดหลักทำนองคลองธรรม การไม่พอใจในคู่ครองของตนถือเป็นการละเมิดในศีลข้อที่ 3 โฆษณาสินค้าชวนเชื่อเกินความเป็นจริง การใส่ร้ายป้ายสีบุคคลไม่ได้กระทำผิด การเสนอข่าวที่ไม่อยู่บนพื้นฐานความจริงทำให้เกิดความแตกแยกทั้งส่วนบุคคลและสังคัม การประณาม

ประชาชนผู้อื่นได้รับความเสียหายเป็นการละเมิดในศีลข้อที่ 4 สร้างค่านิยมที่ผิดในการดำเนินชีวิต เรื่องสารเสพติดของมึนเมาทุกประเภทโดยเฉพาะเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์ที่มีการโฆษณาอย่างครึกโครมและจัดให้มีในงานสังสรรค์เกือบทุกประเภท มีการเสพกันมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน เป็นการละเมิดในศีลข้อที่ 5 ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เพราะไม่ยึดหลักในศีล 5 ประการนั่นเอง ที่สำคัญที่ปัญหาหลายๆ ปัญหาผู้มีอำนาจทางสังคมบางคน บางกลุ่มอยู่เบื้องหลังการกระทำอันมิชอบ ขาดการดูแลอย่างจริงจังในหลายๆ เรื่องที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตอย่างไม่เหมาะสม ถูกต้องแก่คนในสังคม แก่ปัญหากันที่ปลายเหตุ มองข้ามไม่เห็นความสำคัญเรื่องศีลธรรมห่วงแต่ผลประโยชน์กับการแสวงหาทรัพย์สิน อำนาจ เกียรติยศของตนและกลุ่มเป็นสำคัญ ขาดซึ่งการปลูกจิตสำนึกแห่งการรักตนเองในทางที่ควรแห่งการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและบุคคลอื่น ทำให้ขาดการอบรมสั่งสอน ความเข้าใจในการประพฤติ ปฏิบัติเรื่องศีลอย่างถูกต้อง

การปฏิบัติตามหลักศีล 5 อย่างเคร่งครัดของชาวพุทธในสังคมไทยในปัจจุบันลดน้อยลงไปอย่างมาก ส่วนใหญ่เพราะความเข้าใจในเรื่องศีล 5 ยังไม่ถูกต้องเท่าที่ควร ไม่ได้รับการปลูกฝังอบรม สั่งสอน และตั้งใจประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีล 5 อย่างจริงจัง ทำให้ไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง (พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ, 2542 : 123-142)

ศีล 5 มีความวิเศษและมีศรัทธาช่วยปกป้องรักษาชีวิตและช่วยให้เกิดความสงบของกายภายใน ศีลเป็นพื้นฐานที่จะทำให้แต่ละคน แต่ละครอบครัว และสังคมมีความสุข(พระชาย วรธมโม, พระไพศาล วิสาโล , 2544 : 78) อยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคี ดังนั้นจึงเป็นทางออกที่เหมาะสมและดีที่สุดในที่ชาวพุทธทุกคนจะตระหนักและให้ความสำคัญกับการประพฤติอยู่ในศีลเพื่อคลี่คลายและขจัดปัญหาที่กำลังปรากฏในสังคมไทย

3.3.1.3 การเจริญภาวนา

จากหลักคำสอนทั้ง 3 ประการในโอวาทปาฏิโมกข์ ที่เปรียบเสมือนหัวใจแห่งหลักดำเนินชีวิต การเจริญภาวนาทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แต่ก็เกี่ยวเนื่องกับหลักคำสอนประการแรกจากการละเว้นความชั่วทั้งปวง และประการที่สองการทำความดีให้ถึงพร้อมเพราะทั้งสองประการเป็นเสมือนฐานแห่งการปฏิบัติสู่จิตใจที่ผ่องใสบริสุทธิ์ เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ทั้งปวง มองทะลุปรุ โปร่งหลักอริยสัจ 4 สามารถควบคุมกระแสการรับรู้และความคิดไว้ให้บริสุทธิ์ไม่มีช่องที่กิเลสจะเกิดขึ้นได้ ไม่ใ้ส่ความรู้สึก ไม่สร้างความคิดคำนึง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ มีความเป็นอิสระ ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ จะหลุดพ้นจากการถูกบังคับด้วยกิเลสที่เป็นแรงขับ กระบวนการแห่งการทำงานของจิตประกอบไปด้วยปัญญาแห่งการ

รู้เท่าทันสภาวะความเป็นจริง ไม่เอนเอียง มีอคติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จิตมีสภาวะแห่งการตื่นตัวตลอดเวลา เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามที่มันเป็น ไม่มีความรู้สึกในด้านกระหายอยาก และความขัดเคืองกระทบใจ ปราศจากอาการกระวนกระวาย เป็นภาวะจิตที่เรียกว่า ฟันทุกข์ มีความโปร่งใส เบา ผ่อนคลาย สงบ เป็นตัวของตัวเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นสภาพของจิตที่มีสุขภาพสมบูรณ์ ดูร่างกายที่เรียกว่ามีสุขภาพสมบูรณ์ เพราะองค์ประกอบอวัยวะทุกส่วนปฏิบัติหน้าที่ได้คล่องเต็มที่ตามปรกติของมันเพราะไม่มีโรคเป็นข้อบกพร่องอยู่เลย ทำให้ปลอดโปร่งพร้อมดำรงชีวิตอยู่ เจริญและจัดการกับสิ่งทั้งหลายในโลกด้วยความเข้มแข็งและสดชื่นต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในระดับของผู้ครองเรือนยังไม่สามารถปฏิบัติการเจริญภาวนาถึงขั้นในระดับ ฟันทุกข์ได้ แต่ก็สามารถที่จะฝึกปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของจิตใจเปรียบเสมือนการได้พักผ่อนอย่างดีที่สุด และการภาวนาฝึกจิตให้จดจ่ออยู่กับอารมณ์แห่งปัจจุบัน รู้เท่าทันในสิ่งที่มากระทบทางสัมผัสทั้ง 6 รู้จักปล่อยวาง พยายามเข้าใจตามเหตุปัจจัยแห่งสภาวะความเป็นจริง จิตไม่ฟุ้งซ่าน จะทำให้สามารถให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องไม่ผิดพลาด การทำงานสมบูรณ์รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ เพราะมาจากจิตที่เป็นหนึ่งเดียว ปลอดโปร่งนั่นเอง

ในปัจจุบันมีชาวพุทธให้ความสนใจที่จะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นจำนวนมาก อาจเป็นเพราะผู้ที่ผ่านการอบรมเจริญภาวนาวิปัสสนากรรมฐาน สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้นได้อย่างชัดเจน (อนุชา สมจิตร : 2539, 171-172) และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งทางโลกและทางธรรมจึงได้มีการแนะนำเชิญชวนให้บุคคลที่ตนเองรู้จักมาเข้ารับการปฏิบัติบ้าง ซึ่งจะมีทั้งพระภิกษุ และฆราวาสที่เป็นวิทยากรอบรม ซึ่งก่อนที่จะเข้ารับการอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และไม่ค่อยคำนึงถึงการรักษาศีล 5 แต่หลังจากที่ผ่านการอบรมแล้ว ทำให้มีความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มากยิ่งขึ้นถึงแม้จะไม่ค่อยถูกต้องทั้งหมดก็ตาม มีความตระหนักที่จะไม่ประพฤติดะเมิดศีล 5 และยังเข้าใจหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม (ภาคผนวก ข)

ผู้ที่เข้าอบรมจะเข้าใจดีขึ้นว่า การเจริญภาวนาวิปัสสนากรรมฐานตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถยกระดับจิตใจของผู้เข้ารับการอบรมให้มีบุคลิกลักษณะเข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สงบเย็น มีเมตตากรุณา เข้าใจความเป็นจริงแห่งชีวิตมากขึ้น มีจิตใจที่พร้อมและง่ายแก่การปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ และช่วยเสริมสร้างนิสัยที่ดีในการรู้จักทำให้สงบและสะกด ยับยั้ง ผ่อนเบา ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจ สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและมีความสุขจากการไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

ดังนั้นชาวพุทธสามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและมีความสุขได้ด้วยเจริญภาวนาอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน โดยการไม่ทิ้งสติ อยู่ด้วยการรู้ตัวทั่วพร้อมกับปัจจุบันขณะ เช่น ภาวนากับการทำกับข้าว การแปรงฟัน การอาบน้ำ การแต่งตัว การทำงานหรือการทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละวันทำด้วยความรู้สึกกับสิ่งที่เรากระทำอยู่ ทำอะไรทำให้ดี ให้ความเคารพกับสิ่งที่กระทำอยู่ ไม่รีบทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่จะให้ความสำคัญกับทุกการกระทำ โดยเอาสติเป็นตัวกำหนดรู้ (ธรรมปราโมทย์, 2543 : 84-85) ถือว่าการทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยสติคือการปฏิบัติธรรม กระทำเช่นนี้บ่อยๆ ความผิดพลาด การคิดฟุ้งซ่าน ความกระวนกระวายในการดำเนินชีวิตก็จะน้อยลง ความสงบของจิตใจก็จะเกิดขึ้นง่ายและมีมากขึ้น จะได้รับผลทันทีว่า ไม่มีใคร ไม่มีสิ่งใดจะบังคับหรือทำให้เราเป็นทุกข์ เมื่อเราไม่ทิ้งสติ เราจึงอยู่ อยู่ด้วยความรู้ตัวทั่วพร้อมทุกขณะ ทุกข์เกิดขึ้นเพราะเราหลงทุกข์ดับไปเพราะเรามีความรู้อยู่กับปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ควรแก้ปัญหาชีวิตด้วยการเจริญภาวนา กล่าวคือทำให้สติเกิดขึ้นทุกขณะเป็นหนทางที่น่าจะถูกต้องและดีที่สุด

3.3.2 ลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติตามสภาพแวดล้อมและเชื่อกฎโดยหวังผล

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นกฎธรรมชาติแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ดังนั้นมนุษย์ต้องการผลอะไร ก็ต้องทำเหตุที่จะให้ผลนั้น ไม่ต้องมัวอ่อนน้อม รอคอยการคลันดาลของเทพเจ้าเมื่อทำเหตุตรงที่จะนำมาซึ่งผล ผลก็จะเกิดขึ้นตามที่เรต้องการ เพราะฉะนั้นเราต้องกระทำเหตุเพื่อให้ผลที่เราต้องการด้วยความเพียรพยายามของเรา สิ่งนี้เรียกว่า กรรม

อย่างไรก็ตามพุทธศาสนิกชนที่ไม่เข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนาอย่างแท้จริงประกอบทั้งยังคงมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ ผีसाทเวทศา ซึ่งความเชื่อนี้ถูกปลูกฝังกันมาแต่โบราณ และได้ผสมผสานเข้ากับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา จนผู้ประพฤติปฏิบัติไม่สามารถแยกออกจากส่วนใดเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจริงส่วนใดมิใช่ จึงกลายเป็นความเชื่อในเรื่องกรรมที่หวังผลตอบแทน ทำบุญครั้งหนึ่งอธิษฐานขอในสิ่งที่ต้องการมากมายหรือไม่ก็มีการอ่อนน้อมร้องขอบนบานศาลกล่าว จะเห็นได้จากที่พุทธศาสนิกชนเช่นไหว้บรรพบุรุษ การเข้าทรง การตั้งศาลพระภูมิในบ้าน การทำบุญหวังความร่ำรวย หวังสวรรค์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้อาจมีผลเกี่ยวเนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ทำให้คนในสังคมเกิดความสับสนประกอบกับการต้องค้นหาเลี้ยงชีพเพื่อการอยู่รอด ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนมีที่พึ่งทางใจมากขึ้นประกอบกับความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณ มิได้ขัดกับศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม ทำให้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน

3.3.2.1 ลัทธิพิธีเข้าทรงประทับร่าง

ทุกศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับความเชื่อของประชาชนในสังคม และความเชื่อนั้นมีอยู่ไม่น้อยเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ผีसाง เทวดา และการเข้าทรง ด้วยศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาทำให้ทัศนคติและพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์มีความแตกต่างกันและยังมีอิทธิพลต่อกำนิยมทางสังคม (Ronald L. Jahnstone, 1975 :59-60) โดยแสดงออกมาทางพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาตนเอง ต้องการความคุ้มครอง ต้องการปลอบใจตนเอง ต้องการปรับตัวเข้ากับสังคมและรู้เห็นความเป็นจริงของชีวิต

ความเชื่อในเรื่องวิญญาณที่สิงอยู่ในร่างคนทรงเป็นเรื่องไม่อาจพิสูจน์ได้ และการที่วิญญาณเข้าครอบงำร่างของคนทรงถือว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในพิธีกรรม บุคคลในแต่ละศาสนามีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณที่แตกต่างกันออกไป ตามแต่ละท้องถิ่น สามารถสัมผัสชีวิตพิธีกรรมต่าง ๆ เรื่องของจิตวิญญาณมีความเชื่อกันว่าเป็นการเกิดใหม่เพื่อเป็นคนทรงระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า มีการอ้างถึงความสามารถในการเข้าถึงสภาวะของสภาพจิตที่อยู่เหนือธรรมชาติ ความรู้จักสิ่งเหล่านี้อาศัยความรู้ที่ได้จากประสบการณ์

การที่มีการเข้าทรงและมีร่างทรงในปัจจุบันนี้อาจเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนในสังคมยังมีความเชื่อเลื่อมใสศรัทธา และยอมรับพิธีกรรมเข้าทรง ดังจะเห็นได้จากการมาขอใช้บริการต่าง ๆ เช่น ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยพยากรณ์โชคชะตา ให้คำแนะนำปรึกษา เป็นต้น การที่ร่างทรงใดจะเป็นร่างทรงที่สมบูรณ์ได้จำเป็นต้องผ่านพิธีกรรมครอบครู ผ่านพิธีกรรมตั้งหิ้งเจ้า และต้องเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูประจำปี

การเข้าทรงสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ตามลักษณะของการเข้าทรง ดังนี้ (นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, 2533: 67-68)

1. การเข้าทรงประเภทพรหม เป็นการเข้าทรงที่เจ้าหรือเทพที่มาประทับส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของศาสนาคอื่น เช่น พระพรหม พระวิษณุ พระกฤษณะ และเจ้าแม่อุมาเทวี เป็นต้น
2. การเข้าทรงประเภทเทพ เป็นการเข้าทรงที่เจ้ามาประทับทรงจะเป็นเจ้าพ่อ เจ้าแม่ องค์กู่มาทอง กษัตริย์ ขุนนาง แม่ทัพของไทย ที่เคยมีชีวิตและมีชื่อเสียงในอดีต
3. การเข้าทรงประเภทจีน เป็นการเข้าทรงที่เจ้าประทับทรงเป็นเจ้าจีน เช่น เจ้าแม่กวนอิม เซียนซือ กวนอู เหลียงเจีย และตี่ก๊กม้อ เป็นต้น

สาเหตุที่เจ้าหรือเทพมาเข้าทรงที่สำคัญมี 4 ประการคือ (นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. 2533: 34)

1. เนื่องจากความเลื่อมของศาสนาพุทธ มนุษย์ขาดซึ่งศีลธรรม จรรยา ทำให้เจ้าหรือเทพต้องมาช่วยบรรโลงศาสนาและช่วยให้มนุษย์อยู่ในศีลในธรรม
2. เกิดจากการที่โลกมีความสับสนวุ่นวายมาก เช่น เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ หรือเกิดสงคราม จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหรือเทพต้องมาช่วยเหลือมนุษย์ โดยการช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยขจัดปัดเป่าทุกข์ ตลอดจนมาให้คำแนะนำปรึกษาต่าง ๆ
3. เจ้าหรือเทพมีความผูกพันกับร่างทรงในอดีตชาติทำให้เจ้าหรือเทพต้องมาติดตามมาช่วยเหลือ ดูแล ปกป้องและคุ้มครอง
4. เกิดจากการที่มีการตัดไม้ทำลายป่ามาก ทำให้เจ้าหรือเทพซึ่งเคยสิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ ๆ ในป่า ไม่มีที่อยู่อาศัย จึงต้องมาเข้าทรงในร่างมนุษย์และช่วยเหลือมนุษย์ในเวลาเดียวกัน

การถูกเลือกเป็นร่างทรงนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าหรือเทพว่าต้องการผู้ใดเป็นร่างทรงของตน และต้องการให้เป็นเมื่อใด ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการกระทำหรือที่เรียกกันว่าเวรกรรมของร่างทรงในชาติก่อน ใครก็ตามไม่ว่าจะประพฤติดี ประพฤติชอบมากเพียงใดก็ไม่อาจอุทิศหรือปวารณาตนเองให้เป็นร่างทรงได้ หากเจ้าหรือเทพไม่ประสงค์ ร่างทรงไม่จำเป็นต้องเป็นคนดีเสมอไป การถูกเลือกเป็นร่างทรงนั้น ผู้ที่ถูกเลือกหรือคนในครอบครัวได้รับการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุอาจเป็นเวลานานสั้นหรือระยะเวลายาวนานและอาการเหล่านั้นจะทุเลาหรือหายขาด เมื่อยอมรับเป็นร่างทรงซึ่งโดยปรกติแล้วร่างทรงส่วนใหญ่จะมีพ่อแม่ญาติพี่น้อง หรือนุคคลใกล้ชิดเป็นร่างทรงมาก่อน

เมื่อผู้ที่ถูกเจ้าหรือเทพเลือกเป็นร่างทรง ได้ทราบถึงสาเหตุของความเจ็บป่วยของตนว่า เกิดจากการที่เจ้าต้องการให้เป็นร่างทรงพร้อมทั้งได้ทราบว่าเจ้าเป็นใครและประสงค์สิ่งใดแล้ว ต่อจากนั้นครูหรือผู้ทำหน้าที่เชิญเจ้าให้มาเจรจาดลงกับญาติพี่น้องของร่างทรงก็จะกำหนดวันเวลาที่จะต้องทำพิธีครอบครูอันเป็นพิธีกรรมสำคัญสำหรับผู้ที่เป็นร่างทรงใหม่เพื่อเป็นการมีครูช่วยแนะนำอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องเข้าทรงแล้วยังเป็นการเสริมกำลังใจ เมื่อพิธีครอบครูเสร็จเรียบร้อยแล้วร่างทรงใหม่จะเป็นร่างทรงที่สมบูรณ์ และพิธีนี้ยังถือว่าเป็นการแสดงความเป็นเจ้าของของเจ้าของร่างทรงใหม่นั้น ซึ่งเมื่อผ่านพิธีครอบครูไปแล้วเจ้าหรือเทพหรือผีอื่น ๆ ก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะมาจับจองแสดงความเป็นเจ้าของร่างทรงนั้นอีกต่อไป

ในพิธีกรรมเข้าทรงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีครอบครู พิธีตั้งหิ้งเจ้า และพิธีไหว้ครูประจำปี มีสิ่งของจำเป็นหลายอย่างที่ใช้ในการประกอบพิธีเป็นต้นว่า ดอกไม้ซึ่งก็มีหลายชนิด โดยดอกไม้แต่

ละขณิคมมีความหมายซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ชื่อหรืออยู่ในลักษณะของดอกไม้ประเภทนั้น เช่น ดอกดาวเรืองแทนความเจริญรุ่งเรือง ดอกบานไม่รู้โรยแทนความมั่นคงถาวร เป็นต้น บายศรีก็เป็นสิ่งที่สำคัญจัดทำขึ้นแล้วแต่วัตถุประสงค์ที่ต้องการจะสื่อความหมาย นอกนั้นก็ยังมีขนมและผลไม้ ซึ่งสิ่งจำเป็นที่ใช้ในพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนใช้เพื่อเป็นสิริมงคล และแฝงด้วยหลักธรรมที่ดั่งงามทั้งสิ้น รวมทั้งช่วยเพิ่มความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นสิริมงคลแก่พิธีกรรมอีกด้วย

ส่วนผลไม้ที่ห้ามใช้ในพิธีกรรมมีดังนี้ ลูกพลับ ลูกท้อ มังคุด ละครูด และพุทรา เพราะมีความเชื่อว่าไม่เป็นสิริมงคลทำกิจการใดไม่เจริญรุ่งเรืองตามชื่อผลไม้

เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยแม้จะมีผู้เชี่ยวชาญและมีเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าในปัจจุบัน แต่มีคนไทยจำนวนไม่น้อยที่มีความเชื่อในเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เชื่อมั่นศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ที่ตกทอดมาแต่โบราณกาลยังมีการรักษาแบบอิงอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นความเชื่อที่ผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสิง เทวดา โดยมีการประกอบพิธีกรรมผ่านทางารเช่น ไหว้บรรพบุรุษและการเข้าทรงประทับร่าง

เราในฐานะชาวพุทธสิ่งใดที่เป็นความเชื่อและเคยกระทำปฏิบัติสืบทอดกันมาก็สมควรที่รักษาแต่ควรใช้ปัญญาที่จะกระทำเพื่อเป็นที่พึงทางด้านจิตใจเป็นกำลังใจที่จะกระทำความดีเป็นไปเพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองด้วย ดังนั้นความเชื่อ ความนับถือเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสิง เทวดา โดยมีการประกอบพิธีกรรมผ่านทางารเช่น ไหว้บรรพบุรุษและการเข้าทรงประทับร่างของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอความช่วยเหลือควรมีความสัมพันธ์ในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. ในส่วนคนตั้งใจกระทำในสิ่งที่ดีและถูกต้องตามหลักศีลธรรมเป็นการปฏิบัติบูชาซึ่งสำคัญกว่าการบูชาด้วยสิ่งทั้งปวง มีเมตตาไมตรีเพื่อแผ่กุศลคุณงามความดีให้ท่าน
2. เอาคุณธรรมคุณงามความดีของเทวดาหรือบุคคลที่นับถือเป็นที่ระลึกหรือเป็นเครื่องเตือนสติ ให้บำเพ็ญคุณงามความดีหรือบุญกุศลยิ่งขึ้น เรียกว่า เทวดานุสติ คือ ระลึกถึงคุณธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาที่มีอยู่ในตน
3. การที่เราไม่นับถือเคารพท่านต้องการความช่วยเหลือจากท่าน เป็นลักษณะที่บ่งบอกว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญ และเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนพัฒนาตนดีแล้ว เราจึงยกย่องเชิดชูแสดงให้เห็นว่าสังคมของเราเป็นสังคมที่เชิดชูความดีและเชิดชูคนดี อันจะเป็นเครื่องรักษาสังคมอยู่ในสันติสุข

การที่จะอ่อนวอนหรือรอคอยความช่วยเหลือจากเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่วิถีชาวพุทธ เพราะมีวรอคอยความช่วยเหลือ หวังพึ่งอำนาจดลบันดาล ไม่ยอมรับความเป็นจริงจากผลของการกระทำที่เกิดขึ้นเปรียบเหมือนการประจบเอาใจท่านให้ทำอะไรให้ โดยไม่พยายามทำกิจหน้าที่ของ

ตน ก็ยอมไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมใดๆ ของอารยชน อีกทั้งไม่เป็นไปเพื่อการดับทุกข์อย่างแท้จริง ดังนั้นเราควรนับถือเทพในฐานะเป็นผู้ใหญ่ในแง่ภูมิธรรม เป็นหลักใจในการทำความดี (พระธรรมปิฎก, 2542 : 19-24)

3.3.2.2 ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม

จากประวัติความเชื่อเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์กวนอิม เดิมคือ เจ้าหญิงเมี่ยวसान เป็นพระธิดาองค์สุดท้ายของจักรพรรดิเมี่ยวจวง และ พระราชินีโปยาเทวี แห่งอาณาจักรชิงหลิน อันเป็นดินแดนในบัดนี้ได้หายไปใต้มหาสมุทรทางทิศใต้ของประเทศจีน เจ้าหญิงเป็นบุคคลที่มีความเสียสละที่จะช่วยสัตว์โลก โดยตั้งปณิธานว่า “จะต้องช่วยสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นทุกข์เสียก่อน พระองค์จึงจะเข้าสู่พระนิพพานเป็นคนสุดท้าย” แม้จะถูกกลั่นแกล้งจนเกือบเอาชีวิตไม่รอดก็หลายครั้ง แต่ด้วยพระบารมีและความตั้งใจอันแน่วแน่จนสามารถสำเร็จพระโพธิญาณเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงเปี่ยมไปด้วยพระมหาเมตตาและพระมหากรุณาต่อสัตว์โลกถ้วนหน้า ใครก็ตามเมื่อตกอยู่ในห้วงแห่งอันตราย หากอธิษฐานวิงวอนให้พระองค์ช่วย พระองค์ก็จะเสด็จมาโปรดให้พ้นทุกข์ได้ ถ้าหากวิบากกรรมของผู้นั้นไม่หนักจนเกินไปไม่มีเสียงใดในโลกจะพ้นจากสายตาการรู้เห็นของพระองค์ ท่านไปได้ จึงได้ชื่อว่า “กวนซื่อม” อันหมายความว่า “มองเห็นโลก” คนทั่วไปชอบเรียกสั้นๆ ว่า “กวนอิม”

พระโพธิสัตว์กวนอิม หรือ อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เป็นพระโพธิสัตว์ในลัทธิมหายานมีผู้กล่าวสืบทอดต่อ ๆ กันมาบ้างถือว่าเป็นหญิง บ้างถือว่าเป็นชาย และยังแบ่งเป็นภาคต่าง ๆ อีกมาก ลัทธิมหายานถืออุดมคติ 3 ประการดังนี้

1. **หลักมหาปัญญา** ลัทธิมหายานได้อธิบายหลักอนัตตา ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษในพระพุทธศาสนา คำว่า “อนัตตา” มหายานใช้คำว่า “สุญyata” แทนในทางปฏิบัติบุคคลจะพ้นทุกข์ก็ด้วยการเข้าถึงสุญyata สุญยามิ 2 ชั้น คือ บุคคลสุญyata และธรรมสุญyata บุคคลสุญyata ได้แก่การละอัสมิมานะ ทำให้บุคคลบรรลอรหัตต์ ส่วนธรรมสุญyata ได้แก่การละความยึดถือแม้ในพระนิพพาน ซึ่งเป็นภูมิของพระโพธิสัตว์ชั้นสูง

2. **มหากรุณา** ได้แก่การตั้งจิตมุ่งมั่นพุทธภูมิไม่มุ่งพระอรหัตภูมิในทัศนะมหายานเห็นว่าอรหัตภูมิเป็นของคับแคบ ช่วยคนได้น้อย เพราะฉะนั้นจึงควรมุ่งพุทธภูมิซึ่งในขณะที่ยังมีได้บรรลุต้องสร้างบารมีเพื่อช่วยสัตว์ ลัทธิมหายานย่อบารมีลงจาก 10 เป็น 6 คือ

ก. มานปารมิตา พระโพธิสัตว์จะต้องสละทรัพย์ อวัยวะและชีวิตเพื่อสัตว์โลกได้โดยไม่อาลัย

ข. สีลปารมิตา พระโพธิสัตว์จะต้องรักษาศีลอันประกอบด้วยอินทรีย์สังวรศีล 1 กุศลสังคหศีล 1 ข้อนี้ได้แก่การทำความดี สงเคราะห์สัตว์ทุกกรณี สัตว์สังคหศีล 1 คือ การช่วยสัตว์ให้พ้นทุกข์

ค. กษานติปารมิตา พระโพธิสัตว์ต้องสามารถอดทนต่อสิ่งกีดกัน เพื่อโปรดสัตว์ได้

ง. วิริยปารมิตา พระโพธิสัตว์ไม่ย่อท้อต่อพุทธภูมิ ไม่รู้สึกเหนื่อยระอาในการช่วยสัตว์

จ. ธยานปารมิตา พระโพธิสัตว์จะต้องสำเร็จในฌานสมาบัติทุกชั้น มีจิตไม่คลอนแคลน เพราะเหตุอารมณ์

ฉ. ปรัชญาปารมิตา พระโพธิสัตว์จะต้องทำให้แจ้งในบุคคล ศูนย์ดาและธัมมศูนย์ดา

3. มหาอุบาย คือ พระโพธิสัตว์จะต้องประกอบด้วยกุศโลบายนานัปการในการช่วยเหลือปวงสัตว์ต้องประกอบด้วยไหวพริบ ปฏิภาณในการเข้าถึงอริมุตของปวงสัตว์เปรียบเหมือนนายแพทย์ผู้ฉลาดรู้จักวางยาให้ถูกโรค

ศีลของพระโพธิสัตว์

ในฝ่ายพระสูตรฝ่ายมหายาน แสดงศีลพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็น 2 คือ พระโพธิสัตว์สิกขาที่มาในพรหมชาลสูตร แสดงครุกาบัตติ 10 ลหุกาบัตติ 48 รวม 58 สิกขาบท ส่วนในคัมภีร์โยคจารภูมิศาสตร์แสดงครุกาบัตติไว้ 4 ลหุกาบัตติ 43 รวม 47 สิกขาบท แม้จะเป็นอมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานก็รับได้ และมีผลติดตามตัวไปนับไม่ถ้วนชาติจนกว่าได้บรรลุปุทธภูมิ ปาราชิกในศีลพระโพธิสัตว์เมื่อล่วงแล้วสมทานได้ใหม่ ปาราชิก 4 ข้อที่สำคัญคือ

1. พระโพธิสัตว์มีความโลภในลาภสักการะ พุศยภोगตนเอง ตีเตียนผู้อื่น ต้องปาราชิก
2. พระโพธิสัตว์ตระหนี่ในทรัพย์ ในความรู้ เมื่อมีสัตว์อนาถามาปรากฏเฉพาะหน้าสมควรที่จะบริจาคทรัพย์ก็ไม่บริจาค มีสัตว์ผู้ใคร่ธรรมมาปรากฏเฉพาะหน้าสมควรแสดงธรรมก็ไม่แสดง ต้องปาราชิก
3. พระโพธิสัตว์เป็นผู้หนักในความโกรธ ประทุษร้ายสัตว์ด้วยวาจาก็ดี ด้วยอาวุธก็ดี หรือทำให้บาดเจ็บ มีผู้มาห้ามปรามก็ไม่เชื่อ ใจผูกโกรธ ต้องปาราชิก
4. พระโพธิสัตว์คัดค้านตีเตียนโพธิสัตว์ปฏิภิก ขันติในสังฆธรรมปฏิรูป จะเป็นอสังขาริกก็ดี สสังขาริกก็ดีต้องปาราชิก

ทศภูมิของพระโพธิสัตว์

เมื่อพระโพธิสัตว์บำเพ็ญปารมีจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว ในระหว่างนั้นต้องผ่านพบภูมิ 10 อย่างคือ

1. ปรมาตมภูมิ พระโพธิสัตว์มีความยินดี ในการที่สัตว์ทั้งปวงพันทุกข์มีทานบารมีเป็นใหญ่
2. วิมลภูมิ พระโพธิสัตว์ละมิจฉาจริยาได้เด็ดขาด มีศีลบารมีเป็นใหญ่
3. ปรภาการิภูมิ พระโพธิสัตว์ประพฤติกิเลสอย่างขันธ์ มีขันติบารมีเป็นใหญ่
4. อริสมคิภูมิ พระโพธิสัตว์มีความเพียรกล้า ในการทำประโยชน์ให้แก่สัตว์ มีวิริยะบารมีเป็นใหญ่
5. สุทธชยภูมิ พระโพธิสัตว์ไม่ติดในสภาวะญาณและปัจเจกญาณมีสมาธิบารมี หรือญาณบารมีเป็นใหญ่
6. อภิมุกตภูมิ มีปัญญาบารมีเป็นใหญ่
7. ทุรงคภูมิ พระโพธิสัตว์อุบายบารมีเป็นใหญ่
8. อจลภูมิ มีปณิธานบารมีเป็นใหญ่
9. สาหุมคิภูมิ มีพละบารมีเป็นใหญ่
10. ธรรมเมฆภูมิ มีญาณบารมีเป็นใหญ่

จากความเชื่อที่ว่าเจ้าแม่กวนอิมยังคงสถิตอยู่เพื่อช่วยปัดเป่าทุกข์ภัยอันตรายแก่มนุษย์โลก ทำให้ผู้ที่นับถือและเชื่อในเรื่องเจ้าแม่กวนอิมมีการสร้างรูปเจ้าแม่กวนอิมปางต่าง ๆ และมีการประกอบพิธีจนเกิดเป็น “ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม” ตามความเชื่อที่สามารถช่วยให้คนประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องการหรือส่งเสริมให้สิ่งที่กระทำให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น แม้กระทั่งช่วยให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ จนถึงเกิดความสงบสุขแห่งภายในจิตใจ

ปางต่างๆ ของเจ้าแม่กวนอิม มีดังนี้

1. ปางครอบจักรวาล ลักษณะเจ้าแม่นั่งสมาธิบนดอกบัว พระหัตถ์ซ้ายหงายบนตักใน พระหัตถ์มีกมณฑล พระหัตถ์ขวายกขึ้นจีบนิ้วประทานพรและมีดวงแก้วสารพัดนึกอยู่ในฝ่าพระหัตถ์ มีความเชื่อว่าปางนี้ดีมาก การนั่งสมาธิแสดงถึงความสุขสงบ ร่มเย็น ประทานพรให้มีความสุข ความเจริญ ส่วนดวงแก้วสารพัดนึกนั้น เมื่อผู้ที่บูชาท่านปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมปรารถนาทุกประการ

2. ปางประทานพร ลักษณะองค์เจ้าแม่ยืนบนดอกบัว พระหัตถ์ซ้ายถือกมณฑล พระหัตถ์ขวายกขึ้นจีบประทานพรในพระหัตถ์มีดวงแก้วสารพัดนึก ปางนี้ดีในทางการค้าขายโดยเฉพาะผู้ที่ต้องวิ่งเต้นติดต่อจำพวกนายหน้าผู้ขายประกันต่าง ๆ เหมาะสมที่จะบูชาที่ออฟฟิศหรือที่ทำงาน

3.ปางรักษาโรค ลักษณะเจ้าแม่นั่งพับขาข้างซ้าย และชันขาข้างขวา ยกขึ้นแบบชันเข้า พระหัตถ์ขวาทั้งลูกประคำห้อยบนเข่า พระหัตถ์ซ้ายถือคนโททอง ปางนี้เป็นปางที่ช่วยรักษาความเจ็บไข้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เจ็บไข้เรื้อรัง รักษาไม่นานไม่หาย หรือมีอาการหนัก หรือบ้านใดที่คนในครอบครัวลัดกันเจ็บป่วยท่านก็จะไปคุ้มครองปิดเป่าความเจ็บไข้ทั้งหลายให้หมดสิ้นไป

4.ปางครอบครัวเป็นสุข ลักษณะองค์เจ้าแม่ นั่งบนดอกบัวแบบสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสอง ประนมอยู่ตรงทรวงอก ข้อพระหัตถ์ขวาสวมสร้อยคอประคำทอง ส่วนคนโททองวางอยู่ตรงหน้าตัก ปางนี้คลบล้นดาลให้ครอบครัวที่ไม่เป็นสุขได้ประสบความสุขรักใคร่กลมเกลียวกัน สมควรที่จะนำไปบูชาที่บ้านเพื่อความสุขของครอบครัวแต่อย่างเดียว

5.ปางปกครองบริวาร ลักษณะองค์เจ้าแม่ยืนอยู่กลาง พระหัตถ์ขวาถือคนโททอง พระหัตถ์ซ้ายจับประทานพร มีดวงแก้วสารพัดนึกอยู่ในพระหัตถ์ มีบรรดานางฟ้าลอยอยู่ทั้งซ้ายขวา ด้านหน้านางฟ้าเหล่านี้จะมีเครื่องดนตรี และสิ่งต่าง ๆ ถืออยู่ในมือ มีนางฟ้ารวม 4 องค์ ข้างละ 2 องค์ ปางนี้ดีในทางบริษัทหรือโรงงาน หรือผู้ที่มียุทธการที่มีพนักงานก็ปฏิบัติงานด้วยความราบรื่น เชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายและมีความสงบราบเรียบในกิจการ และการควบคุมคนงาน เหมาะที่จะนำท่านไปบูชาไว้ที่บริษัทหรือโรงงาน มากกว่าบูชาที่บ้าน

6.ปางสมาธิ ลักษณะองค์เจ้าแม่ นั่งขัดสมาธิบนดอกบัว พระหัตถ์ทั้งสองจะวางทับกันบนพระหัตถ์มีคนโททอง ปางนี้เหมาะสำหรับผู้ที่ชอบปฏิบัติธรรม สวดมนต์ภาวนา นั่งสมาธิมาก ท่านจะช่วยส่งเสริมให้การนั่งสมาธิได้มรรคผลยิ่งขึ้น และมีจิตใจสงบแน่วแน่ จิตก็จะว่างง่ายขึ้นในขณะปฏิบัติ และจะช่วยคลบล้นดาลให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จเร็วขึ้นกว่าเดิม

จะเห็นได้ว่าการที่มีการสร้างเจ้าแม่กวนอิมปางต่าง ๆ ไว้เพื่อสักการะบูชา นั้น เพื่อสนองความต้องการในแต่ละจุดมุ่งหมายของผู้ที่นับถือและสามารถเลือกที่จะบูชาตามลักษณะของอาชีพหน้าที่การงาน บุคลิกของตนหรือตามสิ่งที่ตนปรารถนาและต้องการในเวลานั้น นอกจากนี้ต้องมีการประกอบพิธีตามคำแนะนำของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้หรือผู้ที่สามารถติดต่อกับเจ้าแม่กวนอิม อาจด้วยวิธีการเข้าทรงหรือวิธีการใดวิธีการหนึ่งตามความเชื่อ ซึ่งต้องปฏิบัติตามคำแนะนำทั้งในส่วนที่ต้องปฏิบัติและข้อห้ามอย่างเคร่งครัด และจะมีการสวดมนต์แบบพุทธมหายานทุกวันพระ (จีน) ที่สำนักปฏิบัติ ผู้ที่มาปฏิบัติส่วนใหญ่จะยึดมั่นในศีล 5 และไม่บริโภคเนื้อสัตว์โดยเฉพาะเนื้อวัว

จากการที่ชาวพุทธที่นับถือเจ้าแม่กวนอิมมีการสวดมนต์ร่วมกันทุกวันพระ และที่บ้านอยู่เป็นประจำ ถึงแม้ในเบื้องต้นหรือจุดมุ่งหมายในตอนแรกกระทำเพื่ออ้อนวอนหรือขอในสิ่งที่ตนปรารถนา แต่เมื่อมีการสวดมนต์เช่นนี้บ่อยๆ ก็เกิดความเคยชิน มีความพอใจในสิ่งที่ทำ ทำให้ได้รับผลคือมีความสุข สดชื่น เบิกบานและมีจิตที่ความสงบเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิก็จะเป็นคนใจเย็น

มีความรอบคอบ มีสติ มีความเมตตา มีความกตัญญูทวนเวียนมากขึ้น ได้เกิดปัญญารุ่งขึ้นในระดับหนึ่ง ทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นเห็นคุณค่าของการกระทำ ตั้งใจปฏิบัติตามคำสอน เครื่องคิดในศีล 5 มากขึ้น ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ในช่วงเทศกาลกินเจ บางคนอาจตัดสินใจไม่บริโภคเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการกระทำเพื่อชนะใจตนเองที่ไม่ปล่อยอารมณ์ไปตามความอยากมากเกินไป ทำให้รู้จักการปล่อยวางได้ในระดับหนึ่ง นับเป็นการฝึกพัฒนาตนเองที่จะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ถ้าชาวพุทธกลุ่มนี้สามารถมองข้ามมิติแห่งการกระทำเพื่อการอ้อนวอน ร้องขอให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองปรารถนาต้องการ ซึ่งเป็นการเพิ่มสนองความอยากความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุดหรือเพียงแค่ช่วยปิดเป่าทุกข์ภัย ทำให้ขาดการพิจารณาสิ่งที่ต้องพึ่งตนเอง ขอมรับความจริงในสิ่งที่เกิดขึ้น แต่จะกระทำโดยที่ใช้สติปัญญา เหตุผล ความเป็นจริงเป็นตัวควบคุมจะเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตอย่างแท้จริงและส่งผลให้มีชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะกระบวนการแห่งความประพฤติด่วนใหญ่ที่กระทำอยู่ เป็นการกระทำที่เข้าข่ายปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนา

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่นับถือจะปฏิบัติต่อเจ้าแม่กวนอิม ควรจะเป็นไปในทิศทางแห่งความประพฤติดีที่ประกอบด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่จุดหมายสูงสุดแห่งหลักคำสอน ไม่ไปยึดติดภาวะของตัวบุคคลเพราะจะไม่สามารถทำให้ตัวเองก้าวหน้าและมีความสุขโดยการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง ดังนั้นสิ่งที่ควรกระทำคือ

ควรจะระลึกถึงคุณงามความดี และหลักความประพฤดีที่เจ้าแม่กวนอิมทำให้เป็นแบบอย่าง ทั้งความขอมสละแม้กระทั่งความสุขและชีวิตของตนเองเพื่อผู้อื่น สมควรที่จะดำเนินรอยตามประพฤดี ปฏิบัติตาม ซึ่งสำคัญกว่าการบูชาด้วยรูปเคารพ ดอกไม้ เครื่องหอม หรือ สิ่งที่มีสมมุติขึ้นว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ จนบางครั้งทำให้วุ่นวาย มากจนเกินไปถ้าหากแก่การจัดหาและเสียค่าใช้จ่ายมาก ไม่เกิดความสุขสงบจากกระทำเพื่อตนเองและบุคคลอื่นอย่างแท้จริง

พยายามศึกษาหลักคำสอนให้เข้าใจ ปฏิบัติตามอย่างจริงจัง ลดความเห็นแก่ตัว ความอยากได้ในตน หากความสุขสงบจากการประพฤดีปฏิบัติธรรม สวคคณันั่งสมาธิ เพื่อเข้าถึงสภาวะสูงสุด และควรถือเป็นหลักใจในการดำเนินชีวิต

ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของสังคมด้วยการเสียสละ การให้อภัย ตามปณิธานเจ้าแม่กวนอิมที่ว่า “จะต้องช่วยสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นทุกข์เสียก่อน พระองค์จึงจะเข้าสู่พระนิพพานเป็นคนสุดท้าย” แม้จะถูกกลั่นแกล้งจนเกือบเอาชีวิตไม่รอดก็หลายครั้ง แต่ด้วยพระบารมีและความตั้งใจอันแน่วแน่งสามารถสำเร็จพระโพธิญาณเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งเป็นสิ่งพิสูจน์ให้เห็นชัดเจนว่าความดี

ต้องกระทำด้วยตนเองและได้รับผลแห่งความดีด้วยตนเองเช่นเดียวกัน โดยมีได้รื่องของพึงใคร และการเสียสละ การให้อภัยกับบุคคลอื่นทำให้ลดความเห็นแก่ตัว ความยึดมั่นถือมั่น ปล่อยวาง ในตนเองก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

คุณค่าแห่งนับถือเจ้าแม่กวนอิมจะเป็นประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตัวผู้ประพฤติ ปฏิบัติและบุคคลอื่นอย่างแท้จริง เมื่อกระทำโดยใช้วิจารณญาณ ไตร่ตรองใคร่ครวญอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง ด้วยสติปัญญาแห่งการยอมรับความเป็นจริง มีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าถึงสภาวะแห่งความว่างจากการยึดมั่นตัวตน ไม่ใช่ทำเพื่อสนองความอยากความต้องการของกิเลส

3.3.2.3 ลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5

ลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 หมายถึงลัทธิที่นิยมบูชารัชกาลที่ 5 โดยมีผู้นับถือจำนวนมากอาศัยอยู่ในสังคมชนชั้นกลาง และมีสถานที่บูชาอยู่ ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า กรุงเทพมหานคร (นิธิ เอียวศรีวงศ์.2536 : 1-47)

ลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 เป็นลัทธิหนึ่งที่เป็นการนับถือบูชาผู้ที่ตนนับถือ พร้อมทั้งมีการทำพิธีกรรมเพื่อบวงสรวงสักการะ แต่ลักษณะของลัทธินี้มีความแตกต่างจากลัทธิอื่น ๆ กล่าวคือมีเอกลักษณ์อยู่ที่มีศูนย์กลางการนับถือเป็นพระมหากษัตริย์ และลัทธินี้ไม่มีผู้นำในการประกอบพิธีถือเชื่อว่าทุกคนสามารถประกอบพิธีกรรมเองได้

ลักษณะการนับถือบูชาลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5

องค์แห่งการนับถือในลัทธิ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลักษณะพิธีกรรม

เป็นลัทธิกว้างสำหรับการเข้าถึง คือทุกคนมีลัทธิร่วมถวายสักการะบูชา มีการถวายบังคมในคืนวันอังคารและในวันพฤหัสบดี ทั้งยังมีการสวดมนต์โดยจัดตั้งเป็นชุมนุมสวดมนต์ขึ้น โดยมักเลือกสวดคาถาชินบัญชร ในการสวด ซึ่งมีลำดับการสวดมนต์ดังนี้

1. บทชัยเชิญเทดา	11. บทคาถาป้องกันภัยสิบทิศ
2. บทบูชาพระรัตนตรัย	12. บทอธิษฐาน
3. บทคำขอมาโทษต่อพระรัตนตรัย	13. บทแผ่เมตตา
4. บทไตรสรณคมน์	14. บทคำบูชาพระพุทธมณีรัตนปฏิมากร

5. บทพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ	15. บทคาถาบูชาสมเด็จพระเจ้าตากสิน-
มหาราช
6. บทพุทธชัยมงคลคาถา	16. บทพระคาถาบูชาสมเด็จพระพุทธ-
ยอดจุฬาลงกรณ์
7. บทมงคลจักรวาลใหญ่	17. บทคาถาบูชาสมเด็จพระนั่งเกล้า-
เจ้าอยู่หัว
8. บทมงคลจักรวาลน้อย	18. บทพระคาถาบูชาสมเด็จพระปิย-
มหาราช
9. บทธรรมจักรกัปปวัตนสูตรอยู่หัว	19. บทคาถาบูชา พระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้า
10. บทคาถาชินบัญชร	20. บทคำอธิษฐานน้อมเกล้าฯ ถวาย-
พระพร

จุดมุ่งหมายของการสวดมนต์

1. เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย
2. เพื่อเป็นการช่วยให้เกิดสมาธิ สร้างพลังทางจิต
3. เพื่อทำให้เกิดวินัยในตนเอง
4. เพื่อเป็นการสาธยายบททวนคำสอนในทางพุทธศาสนา ช่วยในการทรงจำ
5. เพื่อเป็นการสร้างสิริมงคล
6. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมช่วยรักษาประเพณีและแบบแผนของสังคม
7. เพื่อช่วยยึดเหนี่ยวให้เป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี

เหตุที่ทำให้เกิดกลุ่มชนผู้นับถือลัทธิรัชกาลที่ 5

1. เกิดจากความเชื่อที่มีผลต่อผู้ที่ตนนับถือ
2. เชื่อว่าเป็นเทพ
3. เชื่อว่าพระบารมีจะช่วยปกป้องคุ้มครอง
4. เชื่อว่าคลั่งคลั่งใจในสิ่งที่ตนตั้งจิตอธิษฐาน

อิทธิปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการเผยแผ่ธรรมให้เป็นไปโดยง่าย เพราะสมัยก่อนการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น ได้มีลัทธิ

ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย พระพุทธองค์จึงต้องแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้เข้าใจถึงหลักธรรมที่แท้จริง

กรณีที่บุคคลมีความเชื่อในลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 เป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ที่ประชาชนชาวไทยถวายความจงรักภักดี เมื่อพระองค์สวรรคตไปแล้ว จึงมีผู้คนต่างพากันไปกราบไหว้บูชาพระองค์ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และการไปเคารพสักการะพระองค์นั้น ก็เป็นปกติธรรมดาที่จะต้องอธิษฐานขอขมาของพระองค์ช่วยปกป้องคุ้มครองหรือบันดาลโชคลาภให้ตนตามที่ปรารถนา และเมื่อคำอธิษฐานนั้นประสบความสำเร็จตามที่อธิษฐานไว้ จึงเป็นเหตุให้มีผู้คนต่างพากันไปกราบไหว้บูชารัชกาลที่ 5 กันเป็นจำนวนมาก เพราะเชื่อว่าพระองค์มีอิทธิปาฏิหาริย์จริง พระองค์สามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปได้

เหตุที่ผู้คนเชื่อว่าพระองค์มีอิทธิปาฏิหาริย์ คือ การแบ่งเทวดาในพระพุทธศาสนาที่จัดให้พระมหากษัตริย์ พระราชา เป็นสมมติเทพ เปรียบเสมือนเทพองค์หนึ่ง ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปรียบเสมือนวิสุทธิเทพคือเป็นเทวดาโดยกำเนิด จึงทำให้เพิ่มความศรัทธาและความเชื่อในอิทธิปาฏิหาริย์ของทั้ง 2 พระองค์มากยิ่งขึ้น

ในกรณีของลัทธิรัชกาลที่ 5 จะตรงกับความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับที่เรียกว่าวิญญาณ ที่หลายคนเชื่อว่าพระองค์ยังไม่ไปไหน ยังคงคอยปกป้องรักษาคุ้มครองประชาชนของพระองค์อยู่ตลอดเวลา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ถูกจัดให้อยู่ในกรณีของเจ้าผีเฉพาะบุคคล ซึ่งหมายความว่าบุคคลนั้น ๆ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ประกอบคุณงามความดีต่อหมู่ชนหรือประเทศชาติมาก เมื่อตายไปแล้วประชาชนก็จะยกขึ้นเป็นเจ้าผี สร้างสถานที่ขึ้นไว้เพื่อเคารพบูชา อย่างเช่นในประเทศจีนที่มีการเคารพนับถือเทพเจ้ากวนอู เตียวหุย และขงเบ้ง

นอกจากนี้ยังตรงกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ หากเกิดทุกข์ภัย ภัยพิบัติต่าง ๆ โดยคิดวามาจากการที่มีสิ่งที่เหนือธรรมชาติทรงโกรธ ลงโทษมนุษย์ มนุษย์จึงได้จัดพิธีบวงสรวง เช่น ไหว้ โดยวิธีนำคนหรือสัตว์มาประกอบพิธีบูชาขัญ เพื่อความพอใจต่อสิ่งนั้น และเพื่อให้ลงโทษมนุษย์อีกต่อไป เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกรณีขอพรจากรัชกาลที่ 5 แล้ว ก็จะอยู่ในกรณีเดียวกัน โดยเชื่อว่าหากนำดอกกุหลาบสีชมพูหรือไวน์ไปถวายต่อรัชกาลที่ 5 จะทำให้สิ่งที่ตนได้อธิษฐานขอไว้จะประสบผลสำเร็จตามนั้น หรือบางครั้งก็นำสิ่งเหล่านั้นไปแก้บนเมื่อได้ตามคำอธิษฐานแล้ว

อิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้ากับรัชกาลที่ 5 ของบุคคลที่มีความศรัทธาเชื่อว่าเป็นไปได้ทางหลักพระพุทธศาสนาจึงได้แยกออกมาเป็นความศรัทธา 2 ลักษณะคือ

1. สหุชาญาณวิปยุต คือสหุชาที่ไม่ได้ประกอบด้วยปัญญาญาณ เป็นการสหุชาของมกาย เชื่อว่าผู้อื่นและสิ่งอื่นมีอำนาจเหนือตน

2. สหุชาญาณสมบุยุต คือสหุชาที่ประกอบด้วยปัญญาญาณ มีเหตุผลว่า การกระทำของตนเองนั้นเองคือฤทธิ์อำนาจที่เกิดขึ้นจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับที่การกระทำของตนเอง

เพราะฉะนั้นการเกิดลัทธิ ร. 5 ขึ้นมาในท่ามกลางสังคมพุทธ ก็ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มคนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อ/สหุชาต่อองค์รัชกาลที่ 5 ไม่ว่าจะสหุชาต่อพระบุญญาธิการของพระองค์หรือพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศชาติก็ตาม จึงแสดงออกในรูปของพิธีกรรมที่สัมพันธ์ทางศาสนา อาทิ มีการรับศีล ฟังธรรม สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญจิตตภาวนา แผ่เมตตา ทั้งนี้อาจเป็นการแสดงถึงความรักชาติหรือเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต หวังโชคกลาง ความก้าวหน้าในอาชีพ (พินล คำเครื่อง, 2542 : 109)

จะเห็นได้ว่าชาวพุทธกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังคงเชื่อและสหุชาในสิ่งที่ตนเองคิดว่ามีอำนาจเหนือตนมากกว่าการกระทำด้วยตนเอง อาจเป็นเพราะยังขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน จึงต้องการแสวงหาที่พึ่งจากสิ่งที่ตนเคารพ นับถือเพื่อความมั่นใจ ความสบายใจในการดำเนินชีวิต ความเชื่อในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์จึงเกิดขึ้นได้ไม่ยาก ซึ่งไม่เพียงแต่ความเชื่อในลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 หรือปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังรวมถึงความเชื่อในอิทธิปาฏิหาริย์อื่นๆ ที่มีเป็นจำนวนมาก เพราะผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาไม่มีการบังคับเรื่องความเชื่อ ชาวพุทธจึงไม่ได้นับถือเฉพาะพระรัตนตรัย แต่อาจนับถือลัทธิศาสนาอย่างอื่นไปพร้อม ๆ กัน เช่นเดียวกับการนับถือในรัชกาลที่ 5

ดังนั้นการที่จะนับถือลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 ไม่ใช่เป็นเรื่องเสียหาย แต่ควรกระทำในขอบข่ายของชาวพุทธ กล่าวคือ ควรบูชาในคุณงามความดีของพระองค์ กระทำเพื่อเป็นสิ่งที่ระลึกเตือนใจเป็นกำลังใจในการทำความดี และของที่น่ามาบูชาควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่นำที่สิ่งเป็นอบายมุขเข้ามาเกี่ยวข้อง และดีที่สุดคือการปฏิบัติบูชาดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อนอานนท์ ผู้ใดแล จะเป็นภิกษุก็ตาม เป็นภิกษุณีก็ตาม เป็นอุบาสกก็ตาม เป็นอุบาสิกาก็ตาม ถ้าเป็นผู้ประพฤติธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคต ด้วยการบูชาอย่างสูงสุด” (มหาปรี. 10 / 129) พระพุทธองค์ยังสรรเสริญการปฏิบัติบูชาว่าเป็นการบูชาสูงสุด เราในฐานะชาวพุทธจึงควรที่จะศึกษาคำสอนให้ชัดเจนและเป็นไปในทางถูกต้อง ไม่หลงมกมายเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เชื่อมั่นในการกระทำของตนเอง ยอมรับทุกๆ สิ่งที่เกิดขึ้นว่าล้วนเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับการกระทำของตนเองทั้งสิ้น

3.4 ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีของพุทธศาสนิกชนไทย

พุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบันมีลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อที่ซับซ้อนแฝงอยู่ยังไม่เป็นพุทธแท้จริง ถึงแม้จะพยายามปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็ตามอาจเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อดั้งเดิมสมัยบรรพบุรุษที่ถูกสั่งสมยังลึกในจิตใจแต่มีการเปลี่ยนแปลงประยุกต์ให้สัมพันธ์กับความเชื่อในปัจจุบัน รวมถึงทัศนะการมีชีวิตที่ดีเปลี่ยนไปจากความเรียบง่าย การรู้จักพึ่งตนเองและสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติกลายเป็นพึ่งความสะดวกสบายจากเทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ เครื่องอำนวยความสะดวก ยึดติดกับค่านิยมแบบตะวันตก หลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคนิยม เรื่องเงินเรื่องทองเข้ามาขับไล่การแสวงหาความสุขทางด้านจิตใจหรือทางด้านวิญญาณให้จางหายไป

พุทธศาสนิกชนที่มีลักษณะการนับถือตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดถูกต้องจะมีความสัมพันธ์กับการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม โดยจะมีความเข้าใจ ปฏิบัติอย่างถูกต้องในเรื่องคำสอนทางพระพุทธศาสนาและดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย พยายามกระทำให้ถึงพร้อมด้วย ทาน ศีล ภาวนา มุ่งพัฒนาจิตใจ หากความสุขจากภายในมากกว่าที่จะพึ่งวัตถุภายนอก จะเข้าใจถึงหลักกรรมไม่ไปพึ่งสิ่งอื่นภายนอก จะไม่เชื่อเรื่องอื่นที่นอกเหนือจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่จะมีจำนวนน้อยมากในสังคมไทยในปัจจุบัน

ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มีลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาแบบเชื่องครมโดยหวังผลซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากไม่มีความสัมพันธ์กับการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในเรื่องของหลักกรรมเพราะไปพึ่งสิ่งอื่นภายนอก กระทำเพื่อหวังผลให้ได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุเป็นพื้นฐาน หรืออาจเป็นความสำเร็จในการประกอบอาชีพไม่ได้เป็นไปเพื่อการพัฒนาจิตใจให้มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย หากความสุขที่แท้จริงจากภายในตน ยังไม่มั่นคงในเรื่องของศีล ๕ ซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานแห่งการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ บางครั้งยังมีการประกอบอาชีพที่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องห้าม เช่น การค้ำมนุษย์ การค้าอาวุธ การเลี้ยงสัตว์เพื่อให้เขาไปฆ่า การค้าสิ่งเสพติดของมีนเมา การค้ายาฆ่าแมลง ยาพิษ

พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยยุคปัจจุบันมีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีจะไม่ค่อยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม มีกิจกรรมนิทรรศการต่าง ๆ มากมายที่ชาวพุทธร่วมประกอบพิธีกรรมหรือจัดทำขึ้นโดยไม่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแต่กระทำในนามของพระพุทธศาสนา ทำให้มีเข้าใจที่คลาดเคลื่อนบิดเบือนจากหลักคำสอนและมีการกระทำสืบทอดกันมา ปรากฏให้เห็นมากขึ้นเรื่อย ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน

บทที่ 4

ผลการศึกษาศาสนาม

การนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง “ การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร ” ได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1.นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน อาชีพและกลุ่มพุทธศาสนิกชน โดยใช้ตารางแสดงค่าจำนวน และร้อยละประกอบคำบรรยาย

ส่วนที่ 2.นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกลักษณะทางประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับของทศนะประกอบคำบรรยาย

ส่วนที่ 3 นำเสนอผลการเปรียบเทียบทศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกลักษณะทางประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางแสดง T-test F-test และ ตารางแสดงค่า LSD (Least Significant Difference) ในกรณีที่ค่า F-test มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติประกอบคำบรรยาย

ส่วนที่ 4 นำเสนอผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างกับทศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย โดยใช้ตารางแสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ประกอบคำบรรยาย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของพุทธศาสนิกชนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทางประชากร

ลักษณะทางประชากร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	208	62.7
ชาย	124	37.3
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	89	26.8
21-30 ปี	79	23.8
31-40 ปี	70	21.1
41-50 ปี	61	18.4
50 ปีขึ้นไป	33	9.9
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	27	8.1
มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	78	23.5
อนุปริญญา	46	13.9
ปริญญาตรี	153	46.1
ปริญญาโท	25	7.5
อื่นๆ	3	0.9
สถานภาพ		
โสด	186	56.0
สมรส	96	28.9
อยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส	22	6.6
แยกกันอยู่	12	3.6
หย่าร้าง	8	2.4
หม้าย	8	2.4
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	60	18.1
10,000 - 19,999 บาท	85	25.6
20,000 - 30,000 บาท	79	23.8
มากกว่า 30,000 บาท	108	32.5
รวม	332	100

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะทางประชากร	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
นักเรียน นักศึกษา	69	20.8
ธุรกิจส่วนตัว	67	20.2
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	62	18.7
รับจ้างทั่วไป	57	17.2
อื่น ๆ เช่นแม่บ้าน พนักงานบริษัทเอกชน เป็นต้น	43	13.0
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	34	10.2
กลุ่มพุทธศาสนิกชน		
ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	98	29.5
ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5	87	26.2
ผู้เดินตามศูนย์การค้าเซนเตอร์พอยท์	75	22.6
ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม	72	21.7
รวม	332	100

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนมากกว่า 2 ใน 3 เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 62.7) และประมาณมากกว่า 1 ใน 3 (ร้อยละ 37.3) เท่านั้น ที่เป็นเพศชาย โดยประมาณ 1 ใน 4 มีอายุอยู่ในช่วง ต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 26.8) และอายุ 21-30 ปี (ร้อยละ 23.8) เกือบ 1 ใน 5 มีอายุ 31-40 ปี (ร้อยละ 21.1) และอายุ 41-50 ปี (ร้อยละ 18.4) และ ผู้ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 9.9) ตามลำดับ

พุทธศาสนิกชนเกือบครึ่งหนึ่ง มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 46.1) รองลงมา เกือบ 1 ใน 4 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 23.5) มากกว่า 1 ใน 10 มีการศึกษาระดับอนุปริญญา (ร้อยละ 13.9) และมีส่วนน้อยที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับปริญญาโท และอื่น ๆ เช่น การช่าง เป็นต้น (ร้อยละ 8.1, 7.5 และ 0.9 ตามลำดับ) และมากกว่าครึ่ง มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 56.0) รองลงมา มากกว่า 1 ใน 4 มีสถานภาพ สมรส (ร้อยละ 28.9) มีส่วนน้อยที่อยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส, แยกกันอยู่, หย่าร้าง และ เป็นหม้าย (ร้อยละ 6.6, 3.6, 2.4 และ 2.4 ตามลำดับ)

ประมาณ 1 ใน 3 มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท (ร้อยละ 32.5) รองลงมา ประมาณ 1 ใน 4 มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 10,000 บาท (ร้อยละ 25.6) เกือบ 1 ใน 4 มีรายได้ 10,000-19,999 บาท (ร้อยละ 23.8) และ เกือบ 1 ใน 5 มีรายได้ 20,000-30,000 บาท (ร้อยละ 18.1 ตามลำดับ) และ ประมาณ 1 ใน 5 เป็นนักเรียน นักศึกษา และ ประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 20.8

และ 20.2 ตามลำดับ) รองลงมา เกือบ 1 ใน 5 รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และ รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 18.7 และ 17.2) มากกว่า 1 ใน 10 มีอาชีพอื่น ๆ เช่น แม่บ้าน พนักงานบริษัทเอกชน เป็นต้น (ร้อยละ 13.0) และ ประมาณ 1 ใน 10 ไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 10.2) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวน และร้อยละของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามทัศนคติการนับถือพระพุทธศาสนา

การนับถือพระพุทธศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
ระดับสูง	49	14.7
ระดับปานกลาง	231	69.6
ระดับต่ำ	52	15.7
รวม	332	100

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนเกือบ 3 ใน 4 (ร้อยละ 69.6) มีการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มากกว่า 1 ใน 10 มีการนับถืออยู่ในระดับต่ำ และ มีการนับถืออยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 15.7 และ 14.7ตามลำดับ)

เมื่อพิจารณาข้อคำถามเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นรายข้อ พบว่า พุทธศาสนิกชนเกือบ 3 ใน 4 (ร้อยละ 69.0) เห็นด้วยมากที่สุดว่า พระพุทธเจ้าสามารถตรัสรู้ได้จริง รองลงมา เกือบ 2 ใน 3 เห็นด้วยว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาแม้แต่เขาก็ย้อนคืน และ เห็นด้วยว่า ชาวพุทธมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด (ร้อยละ 63.0 และ 61.4ตามลำดับ) (ดังตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามทัศนคติการนับถือพระพุทธศาสนา

ข้อ	การนับถือพระพุทธศาสนา	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	S.D.
1	พระพุทธเจ้าสามารถตรัสรู้ได้จริง	69.0	20.8	8.7	1.2	0.3	4.56	0.72
2	ชาวพุทธมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด	61.4	24.1	11.5	2.1	0.6	4.43	0.82
3	การบูชา ถวายเครื่องเซ่นไหว้เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เสด็จพ่อ ร.5 หรือเจ้าแม่กวนอิม จะทำให้ชีวิตดีขึ้น	13.0	14.5	38.6	20.5	13.6	2.92	1.18
4	ชีวิตจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับดวงหรือพรหมลิขิตเป็นสำคัญ	6.9	17.2	40.7	20.5	14.8	3.18	1.10
5	การทำงานคือการปฏิบัติธรรม	16.6	28.9	40.1	9.9	4.5	3.43	1.02
6	ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้ผ่องใส บริสุทธิ์เป็นเพียงอุดมคติ ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง	7.2	18.1	22.9	19.6	32.2	3.51	1.30

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ข้อ	การนับถือพระพุทธศาสนา	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	S.D.
7	ทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา	63.0	23.5	9.6	2.7	1.2	4.44	0.86
8	ศึกษาหลักธรรมและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะเป็นคนไม่ทันเหตุการณ์ปัจจุบัน ไม่เข้าใจความจริงในสังคมสมัยใหม่	2.7	9.0	15.7	24.7	47.9	4.06	1.11
9	ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีตัวตนแท้จริงเป็นเพียงสิ่งสมมติ	38.9	25.9	23.2	7.2	4.8	3.86	1.15
10	การปฏิบัติธรรมเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ	5.1	9.9	18.4	22.9	43.7	3.90	1.21
11	ผู้มีศีลไม่บกพร่องสามารถฝึกสมาธิได้ดีกว่าบุคคลทั่วไป	33.1	24.4	24.4	11.4	6.6	3.65	1.23
12	ถ้าประพาสศีล 5 อย่างเคร่งครัด จะอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข	35.2	24.4	25.0	10.5	4.8	3.74	1.18
13	ทุกคนสามารถเข้าถึงสภาวะนิพพานได้ถ้าปฏิบัติถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา	35.5	19.3	28.6	9.0	7.5	3.66	1.25
14	สาเหตุแห่งความทุกข์ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลที่เราไปเกี่ยวข้องเป็นสำคัญ	23.2	19.3	27.1	13.9	16.6	2.81	1.37
15	เมื่อประสบเคราะห์ หรือเมื่อต้องการโชคลาภ จะทำบุญ ตักบาตร	16.3	18.1	32.8	18.4	14.5	3.03	1.26
16	ฝึกสมาธิ เจริญภาวนาทำให้เป็นคนเข้มแข็ง ไม่กระดือร่อน	4.8	5.4	15.4	25.3	49.1	4.08	1.13

ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามทัศนคติที่มีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

ทัศนคติที่มีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม	จำนวน	ร้อยละ
ระดับสูง	58	17.5
ระดับปานกลาง	229	69.0
ระดับต่ำ	45	13.5
รวม	332	100

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 69.0) รองลงมา มีชีวิตที่ดีอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 17.5) และ มีชีวิตที่ดีอยู่ในระดับต่ำ (ร้อยละ 13.5) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาข้อคำถามเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ประมาณ 1 ใน 2 เห็นด้วยมากที่สุดว่า การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย คือ ประกอบอาชีพที่สุจริตแม้ไม่ร่ำรวยหรือมีเครื่องอำนวยความสะดวกเท่าผู้อื่น (ร้อยละ 41.9) รองลงมาประมาณ 2 ใน 3 เห็นว่าควรชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นรู้จักทำบุญ รักษาศีล เจริญภาวนา (ร้อยละ 38.6) และ ประมาณ 1 ใน 4 เห็นว่า ระลึกถึงความตายอยู่ตลอดเวลา (ร้อยละ 27.7) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามทัศนคติ การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

ข้อ	การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	S.D.
1	มีทรัพย์สินเงินทอง รดยงค์คันหฺรตามสมัยนิยม บ้านหลังใหญ่	6.9	19.6	46.7	17.2	9.6	3.03	1.01
2	ทดลองอยู่กับคนรักก่อนแต่งงานจะได้ไม่มีปัญหาหย่าร้างตามมาทีหลัง	6.6	11.1	26.8	27.8	27.7	3.58	1.19
3	นั่งรับประทานอาหารภัตตาคารหรูหราตามความต้องการ	1.5	5.7	21.2	37.0	34.6	3.97	0.96
4	สวมใส่เครื่องแต่งกายนำสมัย เครื่องประดับที่บ่งบอกถึงคามมีรสนิยม	2.8	7.2	33.7	33.7	22.6	3.66	0.99
5	ดื่มเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์หรือไวน์ในงานสังสรรค์หรือวันครีมนอกครีมีใจ	3.6	6.6	25.9	21.7	42.2	3.92	1.12
6	คบได้คนที่มาว่าร้าย ทำร้าย เพื่อปกป้องความถูกต้องให้ตนเอง	6.0	12.7	30.1	27.7	23.5	3.50	1.15
7	กระทำทุกวิถีทางที่จะถนอมความเป็นหนุ่มสาวอยู่เสมอ	3.9	10.8	40.7	26.2	18.4	3.44	1.03
8	เสริมแต่งส่วนที่ยังบกพร่องทางใบหน้า ร่างกายให้ดูดี	4.8	10.8	34.0	25.1	25.3	3.55	1.12
9	ประพฤติศีล 5 เป็นประจำทุกวัน รักษาศีล 8 หรือ ศีลอุโบสถในวันพระ	24.1	25.0	34.0	14.2	6.3	3.42	1.18
10	ระลึกถึงความตายอยู่ตลอดเวลา	27.7	19.6	26.2	17.2	9.3	3.39	1.30
11	มีโอกาสนั่งสมาธิ เจริญภาวนาสม่ำเสมอ	28.0	23.0	36.2	14.5	8.1	3.48	1.26
12	ประกอบอาชีพที่สุจริตแม้ไม่ร่ำรวยหรือมีเครื่องอำนวยความสะดวกเท่าผู้อื่น	41.9	33.1	18.4	4.2	2.4	4.07	0.99
13	กีฬาหรือการกระทำที่สร้างความบันเทิง ตื่นเต้น ทำทายสนุกสนาน เช่น ชนวัว ไก่ชน การตกปลา ตกหมึก	1.8	0.9	8.7	12.3	76.2	4.60	0.82

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ข้อ	การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	$\bar{X}$	S.D.
14	ทำบุญสวดมนต์บทธาณังโสดเพื่อเป็นเกียรติแก่ตัวเองและวงศ์ตระกูล	4.8	6.9	29.5	26.5	32.2	3.74	1.12
15	มีอิสระไม่ต้องรับคิชอบดูแลเลี้ยงดูใคร	6.1	6.9	31.9	23.2	31.9	3.68	1.16
16	ทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามใจตัวเอง	8.1	9.6	37.3	27.4	17.5	3.36	1.12
17	ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นรู้จักทำบุญ รักษาศีล เจริญภาวนา	38.6	27.6	24.1	5.1	3.6	3.93	1.07
18	เที่ยวสถานบริการความบันเทิงยามราตรี	2.4	5.7	18.4	21.7	51.8	4.14	1.06
19	สนับสนุนการเปิดบ่อนพนันที่ถูกกฎหมาย	3.9	3.9	8.1	13.6	70.5	4.42	1.05
20	สนับสนุนกฎหมายคุ้มครองชาย - หญิงขายบริการทางเพศ	19.3	9.0	19.0	14.5	38.3	3.43	1.53
21	ทำบุญ ดักบาตร สม่่าเสมอแม้มีข่าวพระประพฤติไม่เหมาะสม	23.3	30.4	34.0	9.6	2.7	3.61	1.02
22	มีถนนหนทางที่สะดวกสบาย มีเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วม แม่ต้องทำลายทรัพยากรธรรมชาติบ้าง	10.5	17.2	41.0	16.6	14.8	3.07	1.16
23	ทำผิดบ้างไม่เสียหาย ถ้าทำให้อยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติเป็นที่เคารพ	3.0	9.3	26.8	29.8	31.0	3.76	1.08
24	มีอาวุธที่ทันสมัย เพื่อความมั่นคงของประเทศและชีวิตจะได้ปลอดภัย	6.3	10.9	31.0	22.0	29.8	3.58	1.20
25	ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอแม้บางครั้งถูกกลั่นแกล้งหรือถูกตำหนิ	16.9	33.7	39.5	6.9	3.0	3.54	0.95
26	ยอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิตเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่น	11.7	18.4	38.6	19.6	11.7	2.98	1.15

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม จำแนกตามลักษณะทางประชากร

ลักษณะประชากร	การนับถือพระพุทธศาสนา			การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม			รวม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
เพศ									
ชาย	3.59	0.54	มาก	3.49	0.50	ปานกลาง	3.54	0.45	มาก
หญิง	3.77	0.53	มาก	3.73	0.51	มาก	3.75	0.48	มาก
อายุ									
ต่ำกว่า 20 ปี	3.44	0.49	ปานกลาง	3.36	0.50	ปานกลาง	3.40	0.45	ปานกลาง
21-30 ปี	3.51	0.50	มาก	3.53	0.48	มาก	3.52	0.43	มาก
31-40 ปี	3.75	0.51	มาก	3.68	0.49	มาก	3.71	0.45	มาก
41-50 ปี	3.87	0.53	มาก	3.84	0.45	มาก	3.86	0.43	มาก
50 ปีขึ้นไป	4.02	0.50	มาก	4.04	0.39	มาก	4.03	0.38	มาก
ระดับการศึกษา									
ประถมศึกษา	3.36	0.62	ปานกลาง	3.64	0.61	มาก	3.50	0.57	มาก
มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า	3.56	0.49	มาก	3.53	0.50	มาก	3.54	0.45	มาก
อนุปริญญา	3.56	0.56	มาก	3.45	0.56	ปานกลาง	3.51	0.50	มาก
ปริญญาตรี	3.84	0.51	มาก	3.72	0.50	มาก	3.78	0.46	มาก
ปริญญาโท	3.94	0.40	มาก	3.88	0.42	มาก	3.91	0.36	มาก
อื่นๆ	3.93	0.32	มาก	3.65	0.16	มาก	3.79	0.24	มาก
สถานภาพ									
โสด	3.67	0.54	มาก	3.58	0.53	มาก	3.62	0.49	มาก
สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน	3.73	0.53	มาก	3.71	0.48	มาก	3.72	0.46	มาก
สมรสแล้วแยกกันอยู่	4.03	0.61	มาก	3.98	0.38	มาก	4.00	0.45	มาก
หย่าร้าง	3.78	0.41	มาก	3.79	0.52	มาก	3.79	0.44	มาก
ม่าย (สามีหรือภรรยาเสียชีวิต)	3.80	0.54	มาก	4.10	0.38	มาก	3.95	0.34	มาก
อยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียน	3.65	0.52	มาก	3.48	0.56	ปานกลาง	3.57	0.43	มาก
รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน									
ต่ำกว่า 10,000 บาท	3.43	0.51	ปานกลาง	3.47	0.56	ปานกลาง	3.45	0.49	ปานกลาง
10,000 - 19,999 บาท	3.76	0.59	มาก	3.70	0.54	มาก	3.73	0.51	มาก
20,000 - 30,000 บาท	3.76	0.54	มาก	3.68	0.48	มาก	3.72	0.46	มาก
มากกว่า 30,000 บาท	3.85	0.44	มาก	3.72	0.47	มาก	3.78	0.41	มาก

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลักษณะทางประชากร	การนับถือพระพุทธศาสนา			การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม			รวม		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
อาชีพ									
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	3.80	0.55	มาก	3.78	0.61	มาก	3.79	0.50	มาก
นักเรียน นักศึกษา	3.42	0.45	ปานกลาง	3.37	0.51	ปานกลาง	3.39	0.43	ปานกลาง
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	3.92	0.45	มาก	3.85	0.38	มาก	3.89	0.37	มาก
ธุรกิจส่วนตัว	3.74	0.49	มาก	3.64	0.47	มาก	3.69	0.43	มาก
รับจ้างทั่วไป	3.65	0.59	มาก	3.55	0.54	มาก	3.60	0.53	มาก
อื่น ๆ	3.78	0.60	มาก	3.79	0.50	มาก	3.78	0.50	มาก
กลุ่มพุทธศาสนิกชน									
ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	3.94	0.47	มาก	3.90	0.41	มาก	3.92	0.38	มาก
ผู้เดินตามศูนย์การค้า center point	3.34	0.41	ปานกลาง	3.05	0.30	ปานกลาง	3.19	0.28	ปานกลาง
ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5	3.44	0.55	ปานกลาง	3.42	0.52	ปานกลาง	3.43	0.47	ปานกลาง
ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม	3.70	0.49	มาก	3.72	0.44	มาก	3.71	0.43	มาก

จากตารางที่ 4 แสดงผลของทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม จำแนกตามลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เพศ พบว่า ทั้งเพศชาย และเพศหญิง มีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก สำหรับทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมเพศชายอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเพศหญิงอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า ทั้งชายและหญิงมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมอยู่ในระดับมาก

อายุ พบว่า ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ส่วนผู้ที่มีอายุในช่วง 21-30 ปี, 31-40 ปี, 41-50 ปี และ 50 ปี ขึ้นไป มีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า ทุกช่วงอายุมีทักษะอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ระดับการศึกษา พบว่า เกือบทุกระดับการศึกษา มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก ยกเว้นผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง และผู้ที่มีการศึกษาระดับอนุปริญา มีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า ทุกระดับการศึกษามีทัศนคติอยู่ในระดับมาก

สถานภาพ พบว่า ทุกสถานภาพ มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า ทุกสถานภาพ มีทัศนคติอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน พบว่า พุทธศาสนิกชนเกือบทุกช่วงรายได้ ที่ผู้วิจัยกำหนดให้ มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นกัน ยกเว้นผู้ที่มียาได้เฉลี่ยในครอบครัวต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

อาชีพ พบว่า เกือบทุกอาชีพ มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับมากเช่นกัน ยกเว้นนักเรียน นักศึกษา และเมื่อพิจารณาผลโดยรวม พบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง

กลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมมีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับมาก ส่วนผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และ ผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา และมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 5 แสดงผลการเปรียบเทียบทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกตามเพศ

ทัศนะของพุทธศาสนิกชน	ชาย		หญิง		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
การนับถือพระพุทธศาสนา	3.59	0.54	3.77	0.53	-3.013	0.003*
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	3.49	0.50	3.73	0.51	-4.193	0.000*
รวม	3.54	0.45	3.75	0.48	-3.962	0.000*

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า ทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน ระหว่างเพศชายและเพศหญิง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.003, 0.000 < 0.05$)

ตารางที่ 6 แสดงผลการเปรียบเทียบทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกตามอายุ

ทัศนะของพุทธศาสนิกชน	แหล่งความแปรปรวน	Df	SS	MS	F	p
การนับถือพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	3	11.220	3.740	14.203	0.000*
	ภายในกลุ่ม	328	86.368	0.263		
	รวม	331	97.588			
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	ระหว่างกลุ่ม	3	14.146	4.715	19.967	0.000*
	ภายในกลุ่ม	328	77.459	0.236		
	รวม	331	91.604			

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า ทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.000, 0.000 < 0.05$) และเพื่อต้องการทราบว่าในช่วงอายุใดมีทัศนะแตกต่างกันบ้าง จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกตามอายุ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ทักษะของพุทธศาสนิกชน		1	2	3	4	5
การนับถือพระพุทธศาสนา	1	-				
	2	0.198	-			
	3	0.309*	0.140*	-		
	4	0.433*	0.281*	0.123*	-	
	5	0.574*	0.382*	0.264*	0.140	-
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	1	-				
	2	0.190	-			
	3	0.315*	0.164*	-		
	4	0.480*	0.190*	0.165*	-	
	5	0.674*	0.350*	0.358*	0.193	-

หมายเหตุ = * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1 = ต่ำกว่า 20 ปี 2 = 21-30 ปี 3 = 31-40 ปี 4 = 41-50 ปี 5 = 50 ปี ขึ้นไป

การนับถือพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีและ ผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีแตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี และ 50 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี แตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีและผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป โดยคู่ของผู้ที่มีอายุ ต่ำกว่า 20 ปี กับผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปี ขึ้นไปมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกันมากกว่าทุกคู่ของช่วงอายุที่แตกต่างกัน (0.574) สำหรับคู่ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีและคู่ผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป มีทักษะไม่แตกต่างกัน

การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย พบว่า ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีและ ผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีแตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี และ 50 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี แตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีและผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป โดยคู่ของผู้ที่มีอายุ ต่ำกว่า 20 ปี กับ ผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไปมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีแตกต่างกันมากกว่าทุกคู่ของช่วงอายุที่แตกต่างกัน (0.674) สำหรับคู่ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีและคู่ผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 50ปีขึ้นไป มีทักษะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 8 แสดงผลการเปรียบเทียบทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกตามระดับการศึกษา

ทักษะของพุทธศาสนิกชน	แหล่งความแปรปรวน	Df	SS	MS	F	p
การนับถือพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	5	10.031	2.006	7.469	0.000*
	ภายในกลุ่ม	326	87.557	0.269		
	รวม	331	97.588			
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	ระหว่างกลุ่ม	5	5.121	1.024	3.861	0.002*
	ภายในกลุ่ม	326	86.483	0.265		
	รวม	331	91.604			

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามระดับการศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.000, 0.002 < 0.05$) และเพื่อต้องการทราบว่าระดับการศึกษาใดมีทักษะแตกต่างกันบ้าง จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังปรากฏผลในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกตามระดับการศึกษาโดยใช้วิธีLSD.(Least Significant Difference)

ทักษะของพุทธศาสนิกชน	1	2	3	4	5	6
การนับถือพระพุทธศาสนา	1	-				
	2	0.194	-			
	3	0.203	9.200	-		
	4	0.476*	0.281*	0.272*	-	
	5	0.576*	0.382*	0.373*	0.100	-
	6	0.571	0.377	0.368	9.559	5.000
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	1	-				
	2	0.112	-			
	3	0.197	8.483	-		
	4	7.759	0.190*	0.275*	-	
	5	0.238	0.350*	0.435*	0.160	-
	6	5.698	0.118	0.203	7.190	0.232

หมายเหตุ = * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1 = ประถมศึกษา 2 = มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า 3 = อนุปริญญา
4 = ปริญญาตรี 5 = ปริญญาโท 6 = ปริญญาเอก

การนับถือพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษา, ระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และอนุปริญญา แตกต่างกับผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและ ระดับปริญญาโท โดยกลุ่มของผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษากับผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกันมากกว่าทุกคู่ของระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน (0.576) ส่วนผู้มีระดับการศึกษาที่เหลือมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และอนุปริญญา แตกต่างกับผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโท โดยกลุ่มผู้มีการศึกษาอนุปริญญากับผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีใน สังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันมากกว่าทุกคู่ของระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน (0.435) ส่วนผู้มีระดับการศึกษาที่เหลือมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 10 แสดงผลการเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำแนกตามสถานภาพ

ทัศนคติของพุทธศาสนิกชน	แหล่งความแปรปรวน	Df	SS	MS	F	p
การนับถือพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	5	1.753	0.351	1.193	0.312
	ภายในกลุ่ม	326	95.835	0.294		
	รวม	331	97.588			
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	ระหว่างกลุ่ม	5	4.831	0.966	3.630	0.003*
	ภายในกลุ่ม	326	86.773	0.266		
	รวม	331	91.604			

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา จำแนกตามสถานภาพ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย สอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.003 < 0.05$) และเพื่อต้องการทราบว่า สถานภาพใดมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันบ้าง จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย สอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำแนกตามสถานภาพ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ทักษะของพุทธศาสนิกชน	1	2	3	4	5	6
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	1	-				
	2	0.125	-			
	3	0.397*	0.272	-		
	4	0.211	8.614	0.185	-	
	5	0.514*	0.389*	0.117	0.302	-
	6	9.670	0.222	0.494*	0.308	0.611*

หมายเหตุ = * แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1 = โสด 2 = สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน 3 = สมรสแล้วแยกกันอยู่ 4 = หย่าร้าง

5 = หม้าย (สามีหรือภรรยาเสียชีวิต) 6 = อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้อาศัยเป็นสมรส

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่เป็นโสด มีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกับผู้ที่แยกกันอยู่ และ ผู้ที่เป็นหม้าย สำหรับผู้ที่สมรสแล้ว มีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกับผู้ที่ เป็นหม้าย, ผู้ที่สมรสแล้วมีทักษะแตกต่างกับ ผู้ที่อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้อาศัยเป็นสมรส และ ผู้ที่เป็นหม้ายมีทักษะแตกต่างกับผู้ที่อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้อาศัยเป็นสมรส โดยมีทักษะแตกต่างกันมากกว่าคู่ของสถานภาพอื่นๆ ที่แตกต่างกัน (0.611)

ตารางที่ 12 แสดงผลการเปรียบเทียบทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดี สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำแนกตามรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน

ทักษะของพุทธศาสนิกชน	แหล่งความแปรปรวน	Df	SS	MS	F	p
การนับถือพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	3	9.066	3.005	11.129	0.000*
	ภายในกลุ่ม	328	88.572	0.270		
	รวม	331	97.588			
การดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม	ระหว่างกลุ่ม	3	3.463	1.154	4.296	0.005*
	ภายในกลุ่ม	328	88.141	0.269		
	รวม	331	91.604			

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่า ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.000, 0.005 < 0.05$) และเพื่อต้องการทราบว่าผู้มีช่วงรายได้เฉลี่ยใดมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม แตกต่างกันบ้าง จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำแนกตามรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ทักษะของพุทธศาสนิกชน		1	2	3	4
การนับถือพระพุทธศาสนา	1	-			
	2	0.326*	-		
	3	0.329*	2.466	-	
	4	0.417*	9.135	8.889	-
การมีชีวิตที่ดีในสังคม	1	-			
	2	0.231*	-		
	3	0.205*	2.550	-	
	4	0.246*	1.531	4.081	-

หมายเหตุ = * แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1 = <10,000 บาท 2 = 10,000-19,999 บาท 3 = 20,000-30,000 บาท 4 = >30,000 บาท

การนับถือพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท แตกต่างกับผู้ที่มิรายได้ในทุกช่วงที่เหลือ โดยคู่ของผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 30,000 บาท มีการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างมากกว่าพุทธศาสนิกชนในทุกช่วงรายได้ที่แตกต่างกัน (0.417) ส่วนคู่ของผู้มีรายได้เฉลี่ยในช่วงที่เหลือ มีทักษะไม่แตกต่างกัน

การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย พบว่า ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท มีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกับผู้ที่มิรายได้ในทุกช่วงที่เหลือ และ คู่ของผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาทกับผู้ที่มิรายได้เฉลี่ยมากกว่า 30,000 บาท มีทักษะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันมากกว่าพุทธศาสนิกชนในทุกช่วงรายได้ที่แตกต่างกัน (0.246) ส่วนคู่ของผู้มีรายได้เฉลี่ยในช่วงที่เหลือ มีทักษะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 14 แสดงผลการเปรียบเทียบทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน ในสังคมไทยจำแนกตามอาชีพ

ทัศนะของพุทธศาสนิกชน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
การนับถือพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	5	9.402	1.880	6.951	0.000*
	ภายในกลุ่ม	326	88.186	0.271		
	รวม	331	97.588			
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	ระหว่างกลุ่ม	5	9.893	1.979	7.894	0.000*
	ภายในกลุ่ม	326	81.711	0.251		
	รวม	331	91.604			

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่า ทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามอาชีพ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.000$, $0.000 < 0.05$) และเพื่อต้องการทราบว่า อาชีพใดมีทัศนะแตกต่างกันบ้าง จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำแนกตามอาชีพ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ทัศนะของพุทธศาสนิกชน		1	2	3	4	5	6
การนับถือพระพุทธศาสนา	1	-					
	2	0.382*	-				
	3	0.121	0.503*	-			
	4	5.700	0.325*	0.178	-		
	5	0.152	0.229*	0.274*	9.570	-	
	6	2.320	0.359*	0.144	3.384	0.129	-
การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	1	-					
	2	0.410*	-				
	3	7.360	0.484*	-			
	4	0.141	0.269*	0.214*	-		
	5	0.226*	0.183*	0.300*	8.590	-	
	6	6.287	0.416*	6.731	0.147	0.233	-

หมายเหตุ = * แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1 = ไม่ได้ประกอบอาชีพ 2 = นักเรียน นักศึกษา 3 = รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
4 = ธุรกิจส่วนตัว 5 = รับจ้างทั่วไป 6 = อื่น ๆ เช่น แม่บ้าน พนักงานบริษัท

การนับถือพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ แตกต่างกับ นักเรียน นักศึกษา ส่วนนักเรียน นักศึกษา แตกต่างกับ ทุกอาชีพ และผู้ที่รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ แตกต่างกับ ผู้ที่รับจ้างทั่วไป โดยกลุ่มของนักเรียนนักศึกษา กับผู้ที่รับราชการ/รัฐวิสาหกิจมีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา แตกต่างกันมากกว่ากลุ่มของพุทธศาสนิกชนในทุกอาชีพที่แตกต่างกัน (0.503) ส่วนกลุ่มผู้มีอาชีพที่เหลือ มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย พบว่า ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม แตกต่างกับ นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่รับจ้างทั่วไป, นักเรียน นักศึกษา แตกต่างกับ ทุกอาชีพ และ ผู้ที่รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ แตกต่างกับ ผู้ที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัวและผู้ที่รับจ้างทั่วไป โดยกลุ่มของนักเรียน นักศึกษา กับผู้ที่รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ มีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันมากกว่าในทุกอาชีพที่แตกต่างกัน (0.484) ส่วนกลุ่มผู้มีอาชีพที่เหลือ มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 16 แสดงผลการเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำแนกตามกลุ่มพุทธศาสนิกชน

ทัศนคติของพุทธศาสนิกชน	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p
การนับถือพระพุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	3	19.408	6.469	27.141	0.000*
	ภายในกลุ่ม	328	78.180	0.238		
	รวม	331	97.588			
การดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม	ระหว่างกลุ่ม	3	29.769	9.923	52.636	0.000*
	ภายในกลุ่ม	328	61.835	0.189		
	รวม	331	91.604			

จากตารางที่ 16 แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน จำแนกตาม กลุ่มพุทธศาสนิกชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($p = 0.000, 0.000 < 0.05$) และเพื่อต้องการทราบว่ากลุ่มพุทธศาสนิกชนใดมีทัศนคติแตกต่างกันบ้าง จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของพุทธศาสนิกชน จำแนกตาม กลุ่มพุทธศาสนิกชน โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ทัศนะของพุทธศาสนิกชน		1	2	3	4
การนับถือพระพุทธศาสนา	1	-			
	2	0.607*	-		
	3	0.501*	0.105	-	
	4	0.240*	0.367*	0.216*	-
การดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม	1	-			
	2	0.848*	-		
	3	0.485*	0.362*	-	
	4	0.185*	0.662*	0.300*	-

หมายเหตุ = * แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

- 1 = ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 2 = ผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์
3 = ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 4 = ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม

การนับถือพระพุทธศาสนา พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแตกต่างกับกลุ่มพุทธศาสนิกชนทุกกลุ่ม, กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ แตกต่างกับ ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม และ ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 แตกต่างกับผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม โดยคู่ของกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับกลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนะแตกต่างกันมากกว่ากลุ่มพุทธศาสนิกชนอื่น (0.607)

การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีทัศนะการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทยแตกต่างกับกลุ่มพุทธศาสนิกชนทุกกลุ่ม, กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ แตกต่างกับกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธี รัชกาลที่ 5 และ ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม และผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 แตกต่างกับผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม โดยคู่ของกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับกลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนะแตกต่างกันมากกว่ากลุ่มพุทธศาสนิกชนอื่นๆ (0.848)

ตารางที่ 18 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนากับทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย จำแนกตามกลุ่มพุทธศาสนิกชน

	1	2	3	4
	BHU	BHU	BHU	BHU
GLI	0.456**	-	-	-
GLI	-	- 0.395**	-	-
	-	-	- 0.260**	-
	-	-	-	0.039

** $p < 0.01$

1 = ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 2 = ผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์

3 = ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 4 = ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม BHU - ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา GLI - ทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

จากตารางที่ 18 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนากับทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ดังนี้

ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในสังคมไทยของกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีความสัมพันธ์ทางบวกเกี่ยวกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.456$ โดย $p < 0.01$) ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง หมายความว่า กลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในสังคมไทยของกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ และกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 มีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -0.395$ และ -0.260 โดย $p < 0.01$) ถือเป็นความสัมพันธ์ระดับต่ำ หมายความว่า กลุ่มพุทธศาสนิกชนเซ็นเตอร์พอยท์ และกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 ทั้ง 2 กลุ่มมีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่ค่อยถูกต้อง แต่อาจมีทัศนคติในการมีชีวิตอยู่ในสังคมสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมได้ดีพอสมควร หรือ มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนามั่นคงถูกต้อง แต่อาจมีทัศนคติในการมีชีวิตอยู่ในสังคมไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเท่าที่ควร ส่วนกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในสังคมไทย

ตารางที่ 19 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชน กับ ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและ ทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในสังคมไทย

	AGE	EDU	SIT	INC	WOR	PLA	BHU	GLI
AGE	-							
EDU	0.090	-						
SIT	0.274**	-0.141*	-					
INC	0.247**	0.309**	0.124*	-				
WOR	0.275**	-0.016	0.181**	0.209**	-			
PLA	-0.192**	-0.349**	-0.050	-0.226**	-0.005	-		
BHU	0.325**	0.308**	0.036	0.270**	0.068	-0.246**	-	
GLI	0.385**	0.161**	0.061	0.159**	0.066	-0.206**	0.654**	-

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

AGE - อายุ EDU - ระดับการศึกษา SIT - สถานภาพ INC - รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน WOR - อาชีพ PLA - กลุ่มพุทธศาสนิกชน BHU - ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา GLI - ทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในสังคมไทย

จากตารางที่ 19 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทางประชากร กับ ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ดังนี้

อายุ ระดับการศึกษา และ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.325, 0.308$ และ 0.270 ตามลำดับ โดย $p < 0.01$) และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.385, 0.161$ และ 0.159 ตามลำดับ โดย $p < 0.01$) ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ หมายความว่า พุทธศาสนิกชนที่มีอายุน้อย, มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ และ มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนค่อนข้างน้อย จะมีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่ค่อยถูกต้อง และมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเท่าที่ควร ส่วน กลุ่มพุทธศาสนิกชน มีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา และ ทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -0.246$ และ -0.206 ตามลำดับ โดย $p < 0.01$) ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำเช่นกัน หมายความว่า กลุ่มพุทธศาสนิกชนต่างๆ ทั้งผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้เดินตามศูนย์การค้า ผู้เข้าร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และ ผู้เข้าร่วมพิธีเจ้าแม่กวนอิม มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่ค่อยถูกต้อง แต่อาจมีทัศนคติในการมีชีวิตอยู่ในสังคมสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมได้ดีพอสมควร หรือ มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาค่อนข้างถูกต้อง แต่อาจมีทัศนคติในการมีชีวิตอยู่ในสังคมไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเท่าที่ควร

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง " การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร " เป็นการศึกษาภาคตัดขวาง (Cross Sectional Survey) นำเสนอข้อมูลประกอบคำบรรยาย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจากพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครจำนวน 332 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติการนับถือพระพุทธศาสนา และการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยตามหลักพุทธธรรม และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนา และการมีชีวิตในสังคมไทยของพุทธศาสนิกชน

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน อาชีพ และ กลุ่มพุทธศาสนิกชน

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนา และการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม จำแนกตามลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชน

ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม จำแนกตามลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชน

ส่วนที่ 4 การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชนกับทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

5.1 สรุปผลการศึกษา

ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชน พบว่า

พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 332 คน มีจำนวนเกือบเท่าๆ กันทุกช่วงอายุ และมีการศึกษาระดับปริญญาตรี มากกว่าครึ่งมีสถานภาพโสด ประมาณ 1 ใน 3 มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวมากกว่า 30,000 บาทต่อเดือน ประมาณ 1 ใน 5 เป็นนักเรียน นักศึกษา และ เกือบ 1 ใน 3 เป็นกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และ ทัศนะการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของพุทธศาสนิกชน พบว่า

พุทธศาสนิกชนเกือบ 3 ใน 4 มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อจำแนกตามลักษณะทางประชากร พบว่า พุทธศาสนิกชนทั้งชายและหญิง, ทุกช่วงอายุ, ทุกระดับการศึกษา และ ทุกสถานภาพ มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย อยู่ในระดับมาก

ทุกช่วงรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน และ ทุกอาชีพ มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย อยู่ในระดับปานกลาง

กลุ่มพุทธศาสนิกชน ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และ ผู้เข้าร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย อยู่ในระดับมาก ส่วนพุทธศาสนิกชนผู้เข้าร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย อยู่ในระดับปานกลาง

เปรียบเทียบทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน จำแนกตามลักษณะทางประชากร พบว่า

พุทธศาสนิกชนที่มีเพศต่างกัน มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมต่างกันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติ

พุทธศาสนิกชนที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่การนับถือพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีและ ผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีแตกต่างกับผู้ที่มีช่วง

อายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี และ 50 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี แตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีและผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มของผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี กับผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปี ขึ้นไป มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกันมากกว่าทุกกลุ่มของช่วงอายุที่แตกต่างกัน สำหรับกลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีและกลุ่มผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

สำหรับการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย พบว่า ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีและ ผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปี แตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี และ 50 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ที่มีช่วงอายุ 31-40 ปี แตกต่างกับผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50ปีและผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มของผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี กับ ผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไปมีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดี แตกต่างกันมากกว่าทุกกลุ่มของช่วงอายุที่แตกต่างกัน สำหรับกลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 21-30 ปีและกลุ่มผู้ที่มีช่วงอายุ 41-50 ปีกับผู้ที่มีช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

พุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาและทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และอนุปริญญา แตกต่างกับผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และ ระดับปริญญาโท โดยผู้ผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษากับผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีทัศนคติแตกต่างกันมากที่สุดระหว่างกลุ่มพุทธศาสนิกชนทุกระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่วนผู้มีระดับการศึกษาที่เหลือมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

สำหรับทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และอนุปริญญา มีทัศนคติแตกต่างกับผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และ ระดับปริญญาโท โดยผู้ผู้มีการศึกษาอนุปริญญากับผู้มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีทัศนคติแตกต่างกันมากที่สุดระหว่างกลุ่มพุทธศาสนิกชนในทุกระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่วนผู้มีระดับการศึกษาที่เหลือมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

พุทธศาสนิกชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทัศนคติในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่เป็นโสด มีทัศนคติแตกต่างกับผู้ที่ย้ายถิ่นอยู่ และ ผู้ที่เป็นหม้าย สำหรับผู้ที่สมรสแล้วมีทัศนคติแตกต่างกับผู้ที่เป็นหม้าย ผู้ที่ย้ายถิ่นอยู่มีทัศนคติแตกต่างกับผู้ที่อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้อาศัยเป็นสมรส และ ผู้ที่เป็นหม้ายมีทัศนคติแตกต่างกับผู้ที่อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้อาศัยเป็นสมรส โดยมีค่าความแตกต่างของทัศนคติมากกว่าคู่สถานภาพอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน

พุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่างกัน มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และมีทัศนะในการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกับผู้ที่มีรายได้ในทุกช่วงที่เหลือ โดยคู่ของผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 30,000 บาท มีทัศนะแตกต่างกันมากกว่า พุทธศาสนิกชนในทุกช่วงรายได้ที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ของผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยในช่วงที่เหลือ มีทัศนะไม่แตกต่างกัน

สำหรับทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท มีทัศนะแตกต่างกับผู้ที่มีรายได้ในทุกช่วงที่เหลือ และคู่ของผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท กับผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 30,000 บาท มีทัศนะแตกต่างกันมากกว่าคู่พุทธศาสนิกชนในทุกช่วงรายได้ที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยในช่วงที่เหลือ มีทัศนะไม่แตกต่างกัน

พุทธศาสนิกชนที่มีอาชีพต่างกัน มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และมีทัศนะในการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยคู่ของผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพแตกต่างกับ นักเรียน นักศึกษา, นักเรียน นักศึกษา แตกต่างกับ ทุกอาชีพ และ ผู้ที่รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ แตกต่างกับ ผู้ที่รับจ้างทั่วไป โดยคู่ นักเรียน นักศึกษากับผู้ที่รับราชการ/รัฐวิสาหกิจมีทัศนะแตกต่างกันมากกว่าคู่ของพุทธศาสนิกชนในทุกอาชีพที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ผู้มีอาชีพที่เหลือ มีทัศนะไม่แตกต่างกัน

สำหรับทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีทัศนะแตกต่างกับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่รับจ้างทั่วไป นักเรียน นักศึกษา แตกต่างกับ ทุกอาชีพ และ ผู้ที่รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ แตกต่างกับ ผู้ที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว และผู้ที่รับจ้างทั่วไป โดยคู่ของนักเรียน นักศึกษากับผู้ที่รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ มีทัศนะแตกต่างกันมากที่สุดระหว่างพุทธศาสนิกชนในทุกอาชีพที่แตกต่างกัน ส่วนคู่ของผู้มีอาชีพที่เหลือ คือ ผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพกับผู้รับราชการ ผู้ทำงานรัฐวิสาหกิจ ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและพนักงานบริษัท มีทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมไม่แตกต่างกัน

กลุ่มพุทธศาสนิกชนที่มีการปฏิบัติต่างกัน มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และมีทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแตกต่างกับกลุ่มพุทธศาสนิกชนทุกกลุ่ม กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ แตกต่างกับ ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 แตกต่างกับผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม โดยคู่ของกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับกลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนะ

ในการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกันมากที่สุด และกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมมีทัศนะแตกต่างกันน้อยที่สุดระหว่างกลุ่มพุทธศาสนิกชนที่แตกต่างกัน

สำหรับทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม พบว่า กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีทัศนะแตกต่างกับกลุ่มพุทธศาสนิกชนทุกกลุ่ม กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนะแตกต่างกับกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และ ผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม ผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 แตกต่างกับผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม โดยผู้ของกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน กับกลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ มีทัศนะแตกต่างกันมากที่สุด และกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมแตกต่างกันน้อยที่สุดระหว่างกลุ่มพุทธศาสนิกชนที่แตกต่างกัน

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะทางประชากรของพุทธศาสนิกชนกับทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และ ทัศนะการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม พบว่า

อายุ ระดับการศึกษา และ รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ หมายความว่า พุทธศาสนิกชนที่มีอายุน้อย มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ และมีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนค่อนข้างน้อย จะมีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่ค่อยถูกต้อง และมีชีวิตอยู่ในสังคมไทยไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเท่าที่ควร ส่วน กลุ่มพุทธศาสนิกชน มีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนา และ ทัศนะในการมีชีวิตที่ดีในสังคมไทยสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำเช่นกัน หมายความว่า กลุ่มพุทธศาสนิกชนต่างๆ ทั้งผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน, ผู้เดินตามศูนย์การค้า, ผู้เข้าร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และ ผู้เข้าร่วมพิธีเจ้าแม่กวนอิม มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่ค่อยถูกต้อง แต่อาจมีชีวิตอยู่ในสังคมสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมได้ดีพอสมควร หรือ มีทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาค่อนข้างถูกต้อง แต่อาจมีชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเท่าที่ควร

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาทัศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ถึงแม้ว่าชาวพุทธจะนับถือพระรัตนตรัยแต่ก็มีความเชื่อที่ไม่เป็นไปในแนวทางแห่งพุทธอยู่ในมโนสำนึกในสังคมปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจและความเชื่อที่ไม่ได้เป็นพุทธที่แท้จริง ซึ่งพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยจำนวนไม่น้อย

ยังหวังพึ่งสิ่งภายนอกไม่เป็นไปในหลักการเชื่อการกระทำของตนเอง ไม่สนใจปฏิบัติตามพระธรรม อาจเป็นเพราะขาดการปลูกฝัง การเรียนรู้ การอบรมในเรื่องของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและ กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงค่านิยมสังคม ชื่นชม หลงใหลวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ประพฤติปฏิบัติตามโดยขาดการใช้วิจารณญาณในการแยกแยะผลดี ผลเสียและผลกระทบที่จะตามมาทั้งในส่วนบุคคล สังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับรากฐานในทางพระพุทธศาสนาไม่มั่นคงทำให้สั่นคลอน ขาดการสนใจ ใส่ใจ เป็นชาวพุทธเฉพาะในรูปแบบ ส่งผลให้ไม่เข้าใจและเห็นคุณค่าในหลักธรรมที่พระศาสดาได้ตรัสไว้ เป็นผลสืบเนื่องให้ไม่มีการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างแท้จริง ไม่รู้จุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2539: 55) ที่กล่าวว่า สภาพของพระพุทธศาสนาที่เห็นในปัจจุบันนี้ เป็นสภาพของการได้รับผลบุญเก่า คือบรรพบุรุษได้สร้างกันมา โดยมีความเจริญปรากฏให้เห็นมากมายเป็นสิ่งที่มิได้ตั้งแต่อดีต ซึ่งดูภายนอกพระพุทธศาสนาเจริญแต่ปัญหาอยู่ที่ว่า ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนได้ทำอะไรที่เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญและดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ที่จะสืบถึงอนาคต ขณะนี้เรามั่นใจในการกระทำของตนหรือเปล่า เริ่มตั้งแต่เรามีความเข้าใจพระพุทธศาสนาดีหรือไม่ เรามีความซาบซึ้งในคุณค่าของพระพุทธศาสนาอย่างถึงจิตถึงปัญญา ไม่ใช่แค่ปากลอยๆ หรือไม่เช่นนั้น เมื่อคนไทยยังมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนายังไม่ลึกซึ้ง หรือเรียกว่าไม่มั่นใจในพระพุทธศาสนา ก็ควรพัฒนาปัญญาของตน เพื่อให้เข้าถึงหลัก ซึ่งก็อยู่ที่การศึกษา หรือศึกษา คือฝึกฝนอบรมตนให้เกิดพัฒนา

สิ่งที่บ่งบอกได้เด่นชัดอีกประการหนึ่ง ก็คือ พุทธศาสนิกชนไม่เข้าใจในหลักธรรมพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องคือ พุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยมีทัศนคติในการนับถือพระพุทธศาสนาแบบหวังพึ่งสิ่งภายนอกมากกว่าการกระทำ เมื่อพลาตพลั้งหรือเกิดความทุกข์โศกสิ่งแวดล้อม บุคคลอื่นมากกว่าสำรวจข้อบกพร่องหาสาเหตุจากตัวเอง มีการขอความช่วยเหลือบนบาน สวดอ้อนวอน หวังพึ่งเทวดา เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น มีทัศนคติว่าชีวิตขึ้นอยู่กับดวงหรือพรหมลิขิต ถึงแม้จะนับถือพระรัตนตรัยแต่ก็มีสิ่งเหล่านี้แอบแฝงอยู่ สอดคล้องกับนันทา รัตนกริ :2528,ง) ว่าในสังคมไทยนั้นยังมีความเชื่อไสยศาสตร์อยู่ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีसागเทวดา คือ เชื่อว่าคนตายไปแล้ว แม้ร่างกายจะเปื่อยเน่าสูญสิ้นไป แต่วิญญาณยังอยู่เรียกว่า ผีหรือเทวดา มีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคนที่ยังมีชีวิตอยู่อาจให้คุณหรือโทษแก่มนุษย์ได้ ทำให้ต้องปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเพื่อให้ผีसागเทวดาช่วยเหลือ คุ้มครอง และยังยึดถือเครื่องหมายบางอย่างว่าเป็นสิ่งบอกเหตุการณ์ดีหรือร้ายในอนาคต เช่น ชื่อคน สัตว์ สิ่งของ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น การเห็นดาวหาง ความฝัน ซึ่งเป็นเรื่องของโชคกลาง

เนื่องจากความเข้าใจในพระพุทธศาสนาไม่ชัดเจนของพุทธศาสนิกชน มีการนับถือแบบยึดติดตัวบุคคล ปฏิบัติตามโดยไม่ใช้การพิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสม ขาดการตระหนักว่าทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท 4 ที่ต้องช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติในกรอบแห่งศีลธรรม พยายามชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ไม่ว่าเราจะอยู่ในสถานภาพใดก็ตาม อีกทั้งพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งในพระรัตนตรัย ทำให้เป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันพุทธศาสนิกชนหันไปนับถือแบบไสยศาสตร์ เคารพรูปปั้น เครื่องรางของขลัง หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตามที่แต่ละกลุ่มเห็นว่ามี ความสำคัญและสามารถช่วยเหลือสนองตอบในสิ่งที่ตนร้องขอ หรือทำให้สบายใจเมื่อทำพิธีกรรมสักการบูชา บวงสรวง โดยการกระทำเหล่านั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาแต่พยายามนำเรื่องศาสนาไปเกี่ยวข้องที่มีปรากฏอยู่มากมายในสังคมไทย

5.2.1 เปรียบเทียบลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาของกลุ่มพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน

จากการศึกษากลุ่มพุทธศาสนิกชนโดยในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน, กลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม, กลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และ กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ ผลศึกษาปรากฏว่า ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาสามารถแยกระดับได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ กลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ ซึ่งพุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยแห่งการศึกษาเล่าเรียนและจะเป็นตัวแทนพุทธศาสนิกชนมีบทบาทในสังคมไทยต่อไปในอนาคต เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะความเข้าใจและความเชื่อในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนในปัจจุบัน ไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควรไปสอดคล้องกับงานวิจัยของแสงระวี เทพรอด (2542:ง) ที่ปรากฏผลว่า นักเรียนสนใจและปฏิบัติตามหลักธรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา น้อย ซึ่งเกิดจากการไม่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมมากเท่าที่ควร รวมทั้งผู้ที่เป็นคนปลูกฝังก็ไม่ค่อยเข้าใจและไม่ได้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้มองไม่เห็นความสำคัญ ขาดการเป็นแบบอย่างที่ดี และกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 มีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางเช่นกันแต่สูงกว่าในกลุ่มแรก โดยทั้งสองกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่ค่อยตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องของการประพฤติอยู่ในศีล 5 คิดว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากในสังคมปัจจุบัน ทั้งที่ศีล 5 เปรียบเสมือนบรรทัดฐานแห่งการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าเราจะทำอย่างไรให้ชาวพุทธโดยเฉพาะเยาวชนตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องของศีลให้มากกว่าที่ปรากฏโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนของประเทศ เพื่อเป็นการลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ของผู้ศึกษาถึงวิถีปฏิบัติของกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 พบว่า ในบางกลุ่มของผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 มีการกระทำที่สอดคล้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ด้วย ไม่ว่าจะเป็น การนั่งสมาธิ การเจริญสมาธิ - ภาวนา และมีการแผ่เมตตาอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้ทุกวันพระอาจมีการรักษาศีล 5 เจริญสมาธิ - ภาวนามากกว่าวันปกติ ถือว่าการปฏิบัติดังกล่าวบ่งบอกให้เห็นว่ามีความเข้าใจในระดับหนึ่งเกี่ยวกับหลักของพระพุทธศาสนาในด้านการพัฒนาจิตใจให้พบความสุขที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องวัตถุแต่เกิดจากภายในตนเอง

2. ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับสูง ส่วนใหญ่เคร่งครัดอยู่ในศีล 5 มากกว่า 2 กลุ่มแรกโดยเฉพาะกลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหลังจากมีการปฏิบัติแล้วจะยึดมั่นในศีล 5 อย่างเคร่งครัด แต่ในสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันที่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่วนใหญ่นับถือพระรัตนตรัยเป็นสำคัญ ถึงแม้มีการบูชา ถวายเครื่องเซ่นไหว้เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ้างในบางพวกแต่จะยอมรับในเรื่องของการกระทำของตนในระดับหนึ่งและเข้าใจหลักธรรมดีกว่าทุกๆ กลุ่มของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

ดังนั้น ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน สะท้อนความเป็นไปของกระแสสังคมไทยในปัจจุบันได้ชัดเจนในระดับหนึ่งว่า แม้ชาวพุทธจะมีความเข้าใจ มีความเชื่อในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับใดก็ตามแต่ขณะเดียวกันก็เชื่อเรื่องที่นอกเหนือพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ เรื่องเครื่องรางของขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมซึ่งเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพิมล คำเครื่อง (2542: 124 - 125) ที่สรุปผลว่า พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยไม่เพียงแต่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่อาจนับถือลัทธิอื่น ๆ ไปพร้อมๆ กัน หรือนับถือไสยศาสตร์ ลัทธิผีสงเทวดา ศาสนาพราหมณ์ และยังสอดคล้องกับงานของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2542: 106) ที่กล่าวว่า ชาวพุทธมีการนับถือบูชาพระพรหม หวังพึ่งเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างราษฎรกับผู้ปกครองที่มีการพึ่งอาศัยเช่น (เครื่องเซ่น สังเวช) และ เส้น (เส้นสาย) เพิ่มมากหรือคายนั่น สิ่งที่ปรากฏในสังคมไทยน่าจะเป็นลางร้ายบ่งบอกถึงสภาพชีวิตจิตใจ ที่อ่อนล้าต่อความเพียรพยายามพึ่งตนเอง มีวิถีชีวิตที่เสี่ยงและดำรงอยู่ด้วยการรอคอยความหวังอย่างเลื่อนลอยมากยิ่งขึ้น สิ่งที่แฝงตามมาคือการขาดความเชื่อมั่นในตนเองในการที่กระทำในสิ่งที่ดีและถูกต้อง อาจรวมไปถึงขาดความซื่อสัตย์ทั้งต่อการกระทำของตนเอง บุคคลอื่น และสังคม

ดังนั้นควรมีการปลูกฝัง เปลี่ยนแปลงลักษณะการนับถือและหันกลับ ไปศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์ในการนับถือพระพุทธศาสนาที่จะเกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและสังคมพุทธอย่างแท้จริง โดยศึกษาสิ่งสำคัญให้เข้าใจว่าพระพุทธศาสนาถือว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เรียกว่า ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งแยกเป็นกฎย่อย ๆ 5 กฎ คือ

อุตุนิยาม (Physical Inorganic Order) กฎนี้แสดงความเป็นไปของปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ ความเปลี่ยนแปลงของโลกกายภาพ และสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ

พีชนิยาม (Physical Organic Order) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ ลักษณะทางพันธุกรรม คุลยภาพทางชีวภาพของสัตว์และพืช แสดงถึงกระบวนการถือกำเนิด ตามวิวัฒนาการของการสืบเผ่าพันธุ์ ดังปรากฏในมหาตมहाสังขยสูตร (ม.ม.12/394/398) แสดงปัจจัย 3 ประการ คือ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีประจำเดือน “สัตว์” หรือ “คันธัพพะ” ถือปฏิสนธิในครรภ์

จิตตนิยาม (Psychic Law) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิตใจ หรือกระบวนการรับรู้ จุร่วมและความแตกต่างของมนุษย์และสรรพสัตว์เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ นั่นคือ มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหมดในสังสารวัฏ มีความเกี่ยวเนื่องกัน มีการแปรเปลี่ยนสถานะจากมนุษย์ อาจกลับกลายเป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือสัตว์ประเภทอื่น เช่น เปรต อสุรกาย สัตว์นรก หรือสัตว์ที่มีจิตใจสูงอย่างเทพ (ส.นิ.16/664/229) การมองเช่นนี้จะทำให้เข้าใจว่า มนุษย์และสัตว์ มีธรรมชาติของความเป็นไปอย่างเดียวกัน แต่จะแตกต่างออกไปตามพัฒนาการทางจิต ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดภพภูมิของแต่ละภพภูมิ ให้มีความแตกต่างกันไป ตามศักยภาพของการชำระจิตที่บริสุทธิ์

กรรมนิยาม (Order of Act and Result) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำและกระบวนการให้ผล ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ เกี่ยวโยงกับเจตจำนง หรือความคิดปรุงแต่งทั้งฝ่ายดีและชั่ว อันจะนำมาซึ่งผล ทั้งที่เป็นคุณประโยชน์และโทษทัณฑ์ (กุศลวิบากและอกุศลวิบาก) กฎแห่งกรรมจะครอบคลุมทั้งพฤติกรรมของมนุษย์ และสัตว์โลกทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ในจุฬกัมมวิภังสูตร “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและปราณีตได้” (ม.อ.14/589/323; 596/329)ประการสุดท้าย

ธรรมนิยาม (Order of the Norm) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันของสรรพสิ่ง ถือว่าเป็นนิยามร่วม หรือนิยามสากล ของสิ่งที่ปรากฏในนิยามทั้ง 4 ข้างต้น เช่น สามัญญลักษณะ ได้แก่ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตภาวะ รวมเป็นนิยามของสรรพสิ่งทั้งมวล ซึ่งได้แก่ อายตนะ 12 คือ อายตนะภายใน 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กับอายตนะภายนอก 6 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ (ที.ปา.11/304-305/238) นั่นคือ โลกทั้งภายในและโลกภายนอก ที่เป็นมนุษย์และสิ่งที่มีมนุษย์ต้องสัมผัส ล้วนมีความเคลื่อนไหวไปตามกระบวนการของธรรมชาติ

ถ้าชาวพุทธทุกคนเข้าใจอย่างถูกต้องว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นไปตาม “กฎธรรมะ” หรือ “กฎธรรมชาติ” โดยครอบคลุมกระบวนการต่าง ๆ ทางธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งเป็นไปตามนิยามทั้ง 5 ชาวพุทธจะปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสม มั่นใจ ขอมรับในการกระทำและผลของการกระทำ นับถือพระพุทธศาสนาอย่างรู้คุณค่า ประพฤติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

5.2.2 ทักษะการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

ในด้านทักษะการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยเริ่มมีทักษะการมีชีวิตที่ดีห่างไกลจากการแสวงหาความสุขทางจิตวิญญาณที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเปลี่ยนมาเป็นการหาความสุขทางด้านร่างกาย หรือวัตถุที่ต้องมีงบประมาณในการใช้จ่ายสูงแทน เปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมที่เคยเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายสู่สังคมที่มีความสลับซับซ้อน ชีวิตที่ดีต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความสะอาดสบายทางกายเป็นสำคัญ ต้องมีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยตามกระแสนิยม ไม่ใช่สิ่งอำนวยความสะดวกสบายที่เกิดตามธรรมชาติ การคมนาคมที่สะดวกสบาย มีเครื่องอุปโภคบริโภคครบครัน โดยอาจจะเบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่นและทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมแบบไม่รู้ตัว ชีวิตที่ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่ทันสมัยนี้เองได้เข้ามามีส่วนขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ให้ได้รับสุขสบายทางกายมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุปัจจัยให้พุทธศาสนิกชนไทยส่วนมากขาดความเข้มแข็งควบคุมใจตนเอง ตั้งอยู่ในความประมาทไม่พยายามกินพอดี ใช้พอดี ไม่ได้พิจารณาว่าคุณค่าแท้ของสิ่งต่างๆ คืออะไร คุณภาพชีวิตของเราคืออะไร อะไรคือผลดีที่ชีวิตต้องการ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสนองตัณหา กินใช้เพื่อเอร็ดอร่อย สนุกสนาน มัวเมา ใก้เก้ อวดกัน ค่านิยมด้านวัตถุสูง ชีวิตวัดกันด้วยทรัพย์สินเงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ สถานภาพทางสังคมสอดคล้องกับงานของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2542: 93-96) ที่ว่า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความเจริญของเทคโนโลยีทางด้านข่าวสารข้อมูล และการสื่อสารได้ถูกนำมาล่อล่อมมนุษย์ให้เพลิดเพลินลุ่มหลงอยู่ในความมัวเมาต่าง ๆ มากกว่าจะใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือพัฒนาตัวมนุษย์เอง เทคโนโลยีเหล่านั้นถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาสิ่งบำเรอความสุขสนองโลภะ โทสะรับใช้การทำลายด้วยความเกลียดชังกัน มีการแข่งขันชิงบริโภคนัน การครอบงำกัน และการพยายามกำจัดกันเพื่อผลประโยชน์ของตนและกลุ่มซึ่งขัดแย้งกับทักษะการมีชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรมที่ในขั้นต้นชีวิตต้องการปัจจัย 4 เป็นหลักประกันพื้นฐานของการดำรงชีวิต และการมีโอกาสที่จะพัฒนาตนให้เข้าถึงจุดหมายของชีวิตที่สูงขึ้นไป เหนือจากนั้นวัตถุในปัจจัย 4 เป็นเพียงเครื่องประกอบเสริมความสุขที่จะเสพออย่างรู้จักพอดี โดยไม่ลุ่มหลงมัวเมา มีชีวิตด้วยความเกื้อกูลพ้นจากการเบียดเบียนระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยต่างฝ่ายมีอิสรภาพทางสังคมด้วยกัน เพื่อเป็นฐานเข้าถึงอิสรภาพภายในตน

5.2.3 เปรียบเทียบทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของ กลุ่มพุทธศาสนิกชน ในสังคมไทย

จากการศึกษาทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย ของกลุ่มพุทธศาสนิกชน ผลการศึกษาปรากฏว่า ทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทยระดับปานกลาง ได้แก่ กลุ่มผู้ติดตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ พุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา มีทัศนะว่าการมีชีวิตที่ดีต้องสมบูรณ์พร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสบายจากประสาทสัมผัส ได้กระทำตามกระแสนิยมแห่งสังคมสมัยใหม่ ทำอะไรได้ตามใจตัวเอง มีอิสระไม่ต้องเลี้ยงดูใคร และกลุ่มผู้ร่วมลัทธิรัชกาลที่ 5 มีทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทยระดับปานกลางเช่นเดียวกันแต่สูงกว่ากลุ่มแรก โดยกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธี ร.5 ในบางส่วนมีทัศนะเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดีนอกจากสมบูรณ์จากสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทางกายแล้วยังมีทัศนะว่าการมีชีวิตที่ดีต้องมีความสุขทางด้านจิตใจด้วย

2. ทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทยระดับสูง ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและกลุ่มผู้ร่วมลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมมี ทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทยระดับสูง โดยทั้งสองกลุ่มมีทัศนะเหมือนกันว่าการมีชีวิตที่ดีต้องสมบูรณ์พร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสบายจากประสาทสัมผัส แต่แตกต่างกันที่กลุ่มผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหลังจากที่มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหลาย ๆ ครั้งจะมีทัศนะการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยมีทัศนะว่าการมีชีวิตที่ดีนั้น จะต้องเป็นชีวิตที่พึ่งวัตถุภายนอกให้น้อยที่สุด มีชีวิตที่เรียบง่าย ต้องการความสุขทางด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Happiness) มากกว่าความสุขที่เกิดจากวัตถุ กล่าวคือ การบรรลุอิสรภาพ การเห็นแก่ตัวน้อยลง เห็นแก่ผู้อื่นมากขึ้น ไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษากลุ่มพุทธศาสนิกชน ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะมีทัศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมมากที่สุด เป็นที่น่าสนใจว่าถ้าชาวพุทธทุกคนหันมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ปัญหาต่างๆ มากมายในสังคมไทยคงจะลดลงหรืออาจจะหมดไป เพราะกลุ่มพุทธศาสนิกชนกลุ่มนี้มีทัศนะและให้ความสำคัญกับการประพฤติศีล 5 หลักปฏิบัติที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในสังคม เพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันมีสาเหตุมาจากประพฤติละเมิดในศีล 5 เกือบทั้งสิ้น นอกจากนั้นผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจะมีจิตใจสงบ มีสติรอบคอบ ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยของอนุชา สมจิตร (2539 , ง) ที่ปรากฏว่า ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งการใช้วิจารณญาณในการประพฤติปฏิบัติ มีความคิดไตร่ตรอง รอบคอบมากยิ่งขึ้น พยายามหลีกเลี่ยงในการกระทำชั่วและกระทำในสิ่งที่ดีมากกว่าเดิม มีความสงบทางด้านจิตใจ

ดังนั้นในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน สมควรอย่างยิ่งที่จะให้ความสนใจและปฏิบัติตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ถึงพร้อมทั้งการศึกษาด้านปริยัติคือพหยาบเข้าใจ ในหลักคำสอนที่ถูกต้อง การปฏิบัติด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และรับผลจากการปฏิบัติอันได้แก่ ปัญญาญาณ (ปฏิเวธ) อันจะนำมาซึ่งความสุข และสันติสุข ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และมวลมนุษยชาติต่อไป

โดยสรุป ทศนะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีทศนะแห่งการมีชีวิตที่ดีว่าต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายที่เพียงพอทั้งการอุปโภค บริโภค สาธารณูปโภคที่ครบครันทันสมัย ซึ่งความต้องการเหล่านี้มีอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ทรัพยากรในประเทศ ในโลกมีอย่างจำกัด ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทุกชีวิตได้ สิ่งนี้เองนำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบ แย่งชิง ทะเลาะ แข่งขัน ใครมีอำนาจ มีกำลัง มีอิทธิพลเหนือกว่าก็จะเป็นผู้ครอบครอง ส่วนอีกฝ่ายที่ด้อยกว่าก็เสียเปรียบ ขาดแคลนได้รับความเดือดร้อน เป็นต้นเหตุแห่งการเกิดภาวะวิกฤต ทั้งทำลายจิตใจ ทำลายสังคม ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นการมีชีวิตที่ดีที่ไม่ยั่งยืน

จากวัฒนธรรมไทยในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ทำให้วัฒนธรรมของชาวพุทธเป็นวัฒนธรรมที่ถูกกระทบกระเทือน เพราะส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายรับ ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน คือ วัฒนธรรมตะวันตกกระแสแห่งการบริโภคนิยม โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น เพราะฉะนั้นชาวพุทธจึงควรตระหนักและพยายามพัฒนาเพื่อทางก้าวหน้าต่อไป โดยการประสมประสานวัฒนธรรม 2 ประการด้วยกันอย่างกลมกลืนดังงานของท่านพระธรรมปิฎก : 2538 , 45 ที่กล่าวไว้อย่างน่าสนใจคือ

ประการที่ 1 ลงลึกให้ถึงฐาน หยั่งให้ถึงรากเหง้าของตนเอง ภูมิธรรมภูมิปัญญาของเราอาจจะมียุ่ แต่เราไม่รู้จักตัวเอง จึงค้นหาตัวเองไม่พบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาให้ลึก ว่ามีอะไรในวัฒนธรรมไทยที่ไม่ชัดเจน ก็พยายามสืบลงไปให้ถึงตัวจริงดั้งเดิม เพื่อที่เราสามารถพบคุณค่าแท้ที่มันลึกลงไปกว่าที่วัฒนธรรมไทยที่เราเคยประพฤติปฏิบัติมา

ประการที่ 2 คือ ต้องมองให้กว้างออกไปทั่วโลก โดยมีสายตากว้างไกล มองออกไปในระบบความสัมพันธ์แห่งปัจจัยของสิ่งทั้งหลายทั้งหมด ที่เรียกว่าเป็นระบบปัจจัยการ จะทำให้เราเห็นปัญหาและทางออก แม้แต่ปัญหาที่โลกเผชิญอยู่ และสิ่งที่โลกต้องการในการแก้ปัญหานั้น

ทั้งสองประการนี้นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ชาวพุทธพึงตระหนัก พยายามศึกษาให้เข้าใจและปลูกฝังในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ ภูมิใจในวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของตน เพื่อชีวิตที่ดีงามและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

5.2.4 ทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนา และ ทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติปีสฐานกรรมฐานเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันระหว่างทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องจะมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรม ส่วนกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ และกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 มีความสัมพันธ์ทางลบเกี่ยวกับทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนา และทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในสังคมไทย โดยอยู่ที่ระดับต่ำ กล่าวคือ ทักษะในการนับถือ และความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมไม่ค่อยถูกต้องและเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม แสดงให้เห็นว่ากลุ่มพุทธศาสนิกชนที่เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์พอยท์ และกลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 ทั้ง 2 กลุ่มมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาไม่ค่อยถูกต้อง แต่อาจมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมได้ดีพอสมควร แต่ค่อนข้างต่ำ หรือมีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาค่อนข้างถูกต้อง แต่อาจมีทักษะในการมีชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเท่าที่ควร อาจวิเคราะห์ได้ว่าพุทธศาสนิกชนทั้งสองกลุ่มนี้ไม่ได้รับโอกาสหรือไม่สนใจในการศึกษา เรียนรู้ มีความเชื่อความเข้าใจเดิมที่ได้รับการปลูกฝัง และมีการประพฤติ ปฏิบัติที่ไม่เข้าข่ายหลักของพุทธศาสตร์ อีกทั้งกระแสแห่งสังคมบริโภคนิยม วัตถุนิยมมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน ทำให้มีความเข้าใจไม่ค่อยถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องการนับถือและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่ากลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติปีสฐานกรรมฐาน มีทักษะในการนับถือพระพุทธศาสนาและทักษะในการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม กลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมลัทธิพิธีรัชกาลที่ 5 และกลุ่มผู้เดินตามศูนย์การค้าเซ็นเตอร์

พอยท์ ตามลำดับ เป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าจะทำอย่างไรที่จะช่วยกันให้ชาวพุทธทุกคนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญที่จะศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดผลที่ดียิ่งแก่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและสร้างคุณค่าแห่งชีวิตอย่างแท้จริง

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่าทศนะในการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดีสอดคล้องตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งพุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้

1. ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและจริงจังกับกลุ่มเยาวชน โดยสามารถประยุกต์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน
2. ควรปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมแก่พุทธบริษัท 4 เริ่มตั้งแต่เป็นเยาวชนให้เห็นความสำคัญและคุณค่าในสิ่งที่ควรประพฤติ ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และโทษจากการประพฤติในสิ่งไม่เหมาะสมตามหลักศาสนา โดยเฉพาะการรักษาศีล 5
3. ควรมีการส่งเสริมในการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเชื่อมั่น การยอมรับในการกระทำและผลการกระทำทั้งด้านดีและด้านร้ายของตน ตลอดจนจนถึงความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนที่มีความเชื่อไม่ถูกต้อง
4. ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้แก่เยาวชนแต่ต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสังคมในปัจจุบัน โดยจัดให้มีการอบรม ปฏิบัติ ประเมินผล และติดตามผลอย่างต่อเนื่องอาจให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ประเมินผลด้วย
5. ควรมีเทคนิควิธีการสอนพระพุทธศาสนาให้เยาวชนเห็นความสำคัญ ตลอดจนปลูกฝัง สร้างนิสัยแห่งการใช้ชีวิต ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักรัก ห่วงเห่นศิลปวัฒนธรรมของไทย
6. ข้อประพฤติ ปฏิบัติ ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่เคยกระทำสืบทอดกันมาหรือที่ประยุกต์ขึ้นใหม่ที่เป็นไปเพื่อความชุ่มเฟื่อง งามกาย ไม่ประกอบด้วยเหตุผลแห่งความถูกต้อง ไม่เข้าข่ายในหลักของพุทธศาสตร์ ควรมีการปรับปรุงและแก้ไข เปลี่ยนแปลงให้ถูกต้องโดยยึดหลักการสามัคคีเป็นเกณฑ์

7. พุทธศาสนิกชนทุกคนควรมีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นผู้ที่ตระหนักและให้ความสำคัญ ประพฤติปฏิบัติตามข้อธรรมที่ว่า ละเว้นความชั่ว กระทำความดีให้ถึงพร้อม และชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ โดยยึดแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ก.ควรทำการวิจัยกลุ่มคนผู้นับถือต่างศาสนาที่อาศัยอยู่ในสังคมไทย เพื่อศึกษาความแตกต่างเกี่ยวกับทัศนะการนับถือ และการมีชีวิตที่ดีของศาสนิกแต่ละศาสนาในวิถีแห่งสังคมไทย

ข.ควรทำการวิจัยกลุ่มผู้ที่มีความแตกต่าง ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดี เพื่อดูบริบทที่แตกต่างกันระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท

ค.ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดี ในกรอบการรวมพลังทางศาสนา โดยการมีส่วนร่วมในการกระทำความดีที่มีบทบาทต่อสังคมศาสนาในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กรมหลวงวชิรญาณวงศ์,สมเด็จพระมหาสมณเจ้า.(2529). สารานุกรมพระพุทธศาสนาประมวลจากพระนิพนธ์. กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย
- กรีสุดา เทียรทอง และคณะ . (2535) แนวการสอนพระกรรมฐานของพระพุทธองค์กับการปฏิบัติพระกรรมฐานในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : มปป.
- การศาสนา,กรม กระทรวงศึกษาธิการ. (2525).ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งรัตนโกสินทร์ ภาค 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- _____. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 1-45. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- _____. (2527). หนังสือพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชน ตอน 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- คุณ โทจันทร์ .(2537). ศาสนาเปรียบเทียบ.กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส พรินติ้ง เฮ้าส์.
- จรรยา ศรีลัมพารัตน์.(2528). การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อและการปฏิบัติทางด้านศาสนาของคนในสังคมเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี ชาวพุทธและชาวมุสลิมในชุมชนกิ่งเพชร กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิราพรณ แดงก่อ.(2537). การศึกษาบทบาทของการเข้าทรงที่มีต่อการบำบัดรักษาโรค : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีเจ้าแม่กวนอิมและท้าวมหาพรหม. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ชาย วรธมโม,ไพศาล วิสาโล,พระ.(2544).ฉลาดทำบุญ,พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เม็คทราย
- เชิด เจริญรัมย์,พระมหา.(2541). พระเครื่องกับสังคม :ศึกษาเฉพาะกรณีที่คณะของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โชติ จินตแสวง. (2541) . คุณค่าของพุทธศาสตร์ต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปริญญานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกอุดมศึกษา . มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ญาณสังวร,สมเด็จพระ. (2539). พระพุทธเจ้าสั่งสอนอะไร. กรุงเทพมหานคร : มปป.
- คตมนรรัตน์ บากา.(2532). ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อทางศาสนาและผลกระทบที่มีต่อลักษณะสังคม เศรษฐกิจ และแนวการดำเนินชีวิตชาวพุทธและมุสลิมในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอสว่างโฮงป่าดี จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คุณฤๅ เมธงกูโร ,พระ. (2534). ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ. . กรุงเทพมหานคร :พิมพ์ที่ ห.จ.ก. การพิมพ์.
- เดช ตูลวรรธนะ, พล.ต. (2526).เรียนพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- เถกิง พันธุ์เถกิงอมร.(2521). “ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” วารสารวิชา ฉบับพิเศษ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 และ 4 .วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺณจริกวิวัฒน์. (2543).พุทธศาสนากับวิกฤตโลก. วิทยานิพนธ์หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เทพเวที , พระ. (2531). พระพุทธศาสนาในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธรรมปิฎก,พระ.(2542). การศึกษาทางเลือก : ผู้วิวัฒน์หรือวิบัติในยุคโลกไร้พรมแดน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____.(2543). ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 7 . กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด .
- _____.(2536).งานเพื่อความสุขและแก่นสารของชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- _____. (2540). ชีวิตในสังคมเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2543). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (หมวดพุทธศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- _____.(2543). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (หมวดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา
- _____.(2543). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (หมวดศึกษาศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- _____. (2543). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- _____.(2542). ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว.

- ธรรมปิฎก,พระ.. (2541). ธรรมนุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 7 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
-(2538). นรก-สวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
-(2538). พุทธธรรม กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย.
-(2538). พุทธวิธีกับการแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
-(2540). พุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.
-(2540). มองสันติภาพโลก (ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์). . กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร
-(2543). รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์ . พิมพ์ครั้งที่ 2
-(2539). สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสไฮสคาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
-(2542) . หยาดเพชร หยาดธรรม ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์.(2543).วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นิธิ เอียวศรีวงศ์.(2537).ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม:ศิลปวัฒนธรรม.15(10),79-106.
-(2536). ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร. 5 : ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ.พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน
- นันทา รัตนกรี.(2528). การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของชาวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยพุทธ ตำบลบางทราย อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิรมล เตะทะปณิต.(2522). ศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจเรื่องจุดหมายปลายทางสูงสุดของศาสนาที่มีผลกระทบต่อกระบวนดำเนินชีวิตในกลุ่มชาวพุทธชาวคริสต์ ระดับชาวบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลโคกขี้หนอน อำเภอบ้านทอน จังหวัดชลบุรี . วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- บุญทัน คอกโทสง, ธเนศ ค่วนชะเอม. (2529). กระบวนการและวิธีการพัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : ห.จ.ก. ทิพย์อักษร.
- บุญน้อม มุ่งงาม. (2533). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ค่านิยมและการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2534). พุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพมหานคร : เอช. เอน. การพิมพ์.
- ประเวศ วะสี, ส. ศิวรักษ์. (2525). ศาสนาเพื่อสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- _____. (2535). คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- _____. (2529). ครูกับการอยู่รอดของสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- _____. (2529). บรมธรรมภาคต้น, บรมธรรมภาคปลาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์ พระนคร.
- _____. (2521). ปฏิสมุปบาทจากพระโอบุช. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร.
- _____. (2537). เป้าหมายของการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- _____. (2529). ศิลปะการดำเนินชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- _____. (2537). สมาธิและวิปัสสนา ตามธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- _____. (2531). สันติภาพโลก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร.
- _____. (2518). ศุภญญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร.
- ไพศาล วิสาโล, พระ, ส. ศิวรักษ์, ประเวศ วะสี, ศ.น.พ., วีระ สมบูรณ์, ดร. (2542). พุทธธรรมกับอุดมการณ์สำหรับศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- วศิน อินทสระ. (2533). ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหมิตร.
- วศิน อินทสระ, ไชย ฌ พล. (2538). พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมาธิปไตย.
- วิชัย สุธีรชานนท์. (2523). คติเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร : หจก. การพิมพ์พระนคร.
- วีระ อำพันสุข. (2527). พุทธธรรมกับการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : เอราวันการพิมพ์.

- สง่า พลสงคราม ,พระมหา (2542) . การศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต . สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมนึก ใจกล้า , (2536). การนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยในปัจจุบัน : การเปรียบเทียบระหว่างนักวิทยาศาสตร์กับนักสังคมศาสตร์. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แสงระวี เทพรอด.(2542). ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับปลูกฝังคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา พฤติกรรมทางพุทธศาสนา กับพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด : กรณีศึกษาในนักเรียนวัยรุ่นจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาพยาบาลสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2526). พุทธทัศนะเพื่อการสร้างสรรค์สังคมใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์การพิมพ์ จำกัด.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2533) พุทธสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- แสง จันทรงาม .(2526). วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์.
- อ่อน บุญญพันธุ์.(2511).แก้ปัญหาชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส.ประสิทธิ์ .
- อุทัย ญาณโร,พระมหา. (2538) พุทธวิธีแห่งสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- อวยชัย โรจน์นิรันดร์กิจ. (2526). การศึกษาผลของอานาปานสติ ในพุทธศาสนาต่อการพัฒนาใช้เชิงเหตุผลเชิงจริยธรรม.วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาจิตวิทยาคลินิก มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อนุชา สมจิตร . (2539). การศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลจากการปฏิบัติตามฐานด้วยการเจริญสติปัฏฐานสี่ ซึ่งฝึกสอนโดย คุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรวรรณ จำเริญ.(2541). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตอันเกิดจากภาวะถดถอยจากสังคมและการร่วมถึงกรรมของผู้สูงอายุชาวพุทธ ศึกษากรณีผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล . วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์มหาบัณฑิต . สาขาการจัดการ โครงการสวัสดิการสังคม. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

ภาษาอังกฤษ

Douglas M. Burns . (1970) . Buddhism : The religion of Thailand. Bangkok : Mahamakut Rajavidyalaya

Edward Wellin . (1971). New Standard Encyclopedia Vol.8. Chicaw : Standard Educational Corporation.

George Grimm . (1973). The Doctrine of the Buddha , Motilal Bamasidass, Delhi , India .

Gerald Roscoe . (1992). The Good Life : a Guide to Buddhism for the Westerner. Bangkok : Pacific Rim Press.

Hall, D.G.E. (1970). A History of South-east Asia. New York : St. Martin's Press.

John Harris .(1985). The Value of Life . London : Routledge and Kegan Paul.

John W Best.(1964).Research in Education. Englewood Cliffs,New Jersey : Prentice Hall.

Likert Rensis. (1976). New Patterns of management , New York : McGraw - Hill .

Norman T. Feather (1975). Values in Education and Society. New York : Free Press.

Ronald L. Johnstone . (1975). Religion and Society in Interaction. Englewood Cliffes, New Jersey : Prentice – Hall.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามประกอบการวิจัย

การนับถือพระพุทธศาสนาและชีวิตที่ดีในสังคมไทย
กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง แบบสอบถามชุดนี้ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ
 ตอนที่ 2 สอบถามทัศนะเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดี
 ส่วนที่ 1 สอบถามทัศนะเกี่ยวกับการนับถือพระพุทธศาสนาจำนวน 16 ข้อ
 ส่วนที่ 2 สอบถามทัศนะการมีชีวิตที่ดี จำนวน 26 ข้อ

ขอเจริญพรขอบคุณ

พระพิทยา เสวกพันธุ์

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่ตรงกับความจริง

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ..... ปี
3. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษา หรือ เทียบเท่า	☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี	☐ ปริญญาโท	☐ อื่น ระบุ.....
4. สถานภาพ

☐ โสด	☐ สมรส
☐ อยู่ด้วยกันโดยมิได้จดทะเบียน	☐ แยกกันอยู่
☐ หย่าร้าง	☐ ม่าย
5. รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน

☐ ต่ำกว่า 10,000 บาท	☐ 10,000 – 19,999 บาท
☐ 20,000 – 30,000 บาท	☐ มากกว่า 30,000 บาท
6. อาชีพ

☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ	☐ นักเรียน นักศึกษา
☐ รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	☐ ธุรกิจส่วนตัว
☐ รับจ้างทั่วไป	☐ อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 ทักษะการนับถือพระพุทธศาสนาและการมีชีวิตที่ดี

ส่วนที่ 1 ท่านเห็นด้วยกับทักษะต่อไปนี้มากน้อยเพียงไร

ข้อ	การนับถือพระพุทธศาสนา	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	สำหรับผู้วิจัย
1	พระพุทธเจ้าสามารถตรัสรู้ได้จริง						
2	ชาวพุทธมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด						
3	การบูชา ถวายเครื่องเซ่นไหว้เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เสด็จพ่อ ร.5 หรือเจ้าแม่กวนอิม จะทำให้ชีวิตดีขึ้น						
4	ชีวิตจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับดวงหรือพรหมลิขิตเป็นสำคัญ						
5	การทำงานคือการปฏิบัติธรรม						
6	ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้ผ่องใส บริสุทธิ์เป็นเพียงอุดมคติ ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง						
7	ทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา						
8	ศึกษาหลักธรรมและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะเป็นคนไม่ทันเหตุการณ์ปัจจุบัน ไม่เข้าใจความจริงในสังคมสมัยใหม่						
9	ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีตัวตนแท้จริงเป็นเพียงสิ่งสมมติ						
10	การปฏิบัติธรรมเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ						
11	ผู้มีศีล ไม่บกพร่องสามารถฝึกสมาธิได้ดีกว่าบุคคลทั่วไป						
12	ถ้าประพาศศีล 5 อย่างเคร่งครัด จะอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข						
13	ทุกคนสามารถเข้าถึงสภาวะนิพพานได้ถ้าปฏิบัติถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา						
14	สาเหตุแห่งความทุกข์ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลที่เราไปเกี่ยวข้องเป็นสำคัญ						
15	เมื่อประสบเคราะห์ หรือเมื่อต้องการโชคลาภ จะทำบุญ ตักบาตร						
16	ฝึกสมาธิ เจริญภาวนาทำให้เป็นคนเชื่องช้า ไม่กระตือรือร้น						

ส่วนที่ 2 ท่านเห็นว่าการกระทำหรือมีสิ่งต่อไปนี้เป็นการทำให้มีชีวิตที่ดี

ข้อ	การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	สำหรับผู้วิจัย
1	มีทรัพย์สินเงินทอง รถยนต์คันหรูตามสมัยนิยม บ้านหลังใหญ่						
2	ทดลองอยู่กับคนรักก่อนแต่งงานจะได้ไม่มีปัญหาหย่าร้างตามมาทีหลัง						
3	นั่งรับประทานอาหารภัตตาคารหรูราคาแพงตามความต้องการ						
4	สวมใส่เครื่องแต่งกายนำสมัย เครื่องประดับที่บ่งบอกถึงควมมีรสนิยม						
5	ดื่มเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์หรือไวน์ในงานสังสรรค์หรือวันครี้มอกครี้มใจ						
6	ตอบโต้คนที่มาว่าร้าย ทำร้าย เพื่อปกป้องความถูกต้องให้ตนเอง						
7	กระทำทุกวิถีทางที่จะถนอมความเป็นหนุ่มสาวอยู่เสมอ						
8	เสริมแต่งส่วนที่ยังบกพร่องทางใบหน้า ร่างกายให้ดูดี						
9	ประพฤติศีล 5 เป็นประจำทุกวัน รักษาศีล 8 หรือ ศีลอุโบสถในวันพระ						
10	ระลึกถึงความตายอยู่ตลอดเวลา						
11	มีโอกาสนั่งสมาธิ เจริญภาวนาสมาเสมอ						
12	ประกอบอาชีพที่สูงจิตเมื่อนำรายได้มาช่วยเหลือหรือมีเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่น						
13	กีฬาหรือการกระทำที่สร้างความบันเทิง คั่นเต้น ทำท่ายสนุกสนาน เช่น ชนวัว ไก่ชน การตกปลา ตกหมึก						
14	ทำบุญสักรับซื้อบนฝาค้างโบสถ์เพื่อเป็นเกียรติแก่ตัวเองและวงศ์ตระกูล						
15	มีอิสระไม่ต้องรับผิดชอบดูแลเลี้ยงดูใคร						
16	ทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามใจตัวเอง						
17	ชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นรู้จักทำบุญ รักษาศีล เจริญภาวนา						
18	เที่ยวสถานบริการความบันเทิงยามราตรี						
19	สนับสนุนการเปิดบ่อนพนันที่ถูกกฎหมาย						

ข้อ	การมีชีวิตที่ดีในสังคมไทย	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	สำหรับผู้ วิจัย
20	สนับสนุนกฎหมายคุ้มครองชาย - หญิงขายบริการทางเพศ						
21	ทำบุญ คักบาตร สม่่าเสมอแม้มีข่าวพระประพฤติไม่เหมาะสม						
22	มีถนนหนทางที่สะดวกสบาย มีเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วม แม้ต้องทำลายทรัพยากรธรรมชาติบ้าง						
23	ทำผิดบ้างไม่เสียหาย ถ้าทำให้อยู่ในสังคมอย่างมีเกียรติเป็นที่เคารพ						
24	มีอาวุธที่ทันสมัย เพื่อความมั่นคงของประเทศและชีวิตจะได้ปลอดภัย						
25	ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอแม้บางครั้งถูกกลั่นแกล้งหรือถูกตำหนิ						
26	ยอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิตเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่น						

ภาคผนวก ข

ข่าวประจำวันเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน

สถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ข่าวประจำวันเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน

ชาวบ้าน ตำบลบ้านขาม จังหวัดหนองบัวลำภู พวกกันนับถือและขอหวย “ฤาษีลี้กลับ” ที่ประกาศตนว่าไม่มีศาสนา ไม่มีนิกาย ไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น ดำเนินชีวิตสุดสมถะ กินอาหารได้ทุกอย่าง มุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรค้นหาสัจธรรม ไม่ยึดติดกฎเกณฑ์ของสังคม (นสพ. ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 13 สิงหาคม 2541 ,5)

กลุ่มชาวบ้านนับพันแย่งนำเครื่องเช่น ไหว้ภูเลื่อมยักษ์ที่ทุกคนเรียกว่า “งูพ้อปู่” เหตุเกิดที่อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีและมีการรวบรวมเงินสร้างศาลเพิงดาและนำงูเลื่อมมาอาศัยอยู่อย่างถาวร นอกจากนั้นยังได้นิมนต์พระ 9 รูปมาสวดเพื่อเป็นสิริมงคล (นสพ.เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 26 กันยายน 2543 ,16)

การแข่งขันเรือยาวที่ลำนานัน จ.พิษณุโลก เรือน้องใหม่สังกัดวัดเจติยหอยชนะแชมป์เก่า เหตุจากเรือแชมป์เก่าหัวเรือหักในขณะเริ่มการแข่งขัน เป็นที่รำลึกกันว่า “ต้องมนต์” หลวงพ่อทองกลิ้ง สุนทรโร เจ้าอาวาสวัดเจติยหอย จนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเกิดจากปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อที่ทำพิธีก่อนมีการแข่งขัน แต่หลวงพ่อกล่าวว่า เป็นความบังเอิญ (นสพ.ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 3 ตุลาคม 2542,5)

สำนักทรงเจ้าที่นายอมรา ธนทอง อ้างว่าเป็นร่างทรงของพระศรีอริยเมตไตรย์ สวมเครื่องแต่งกายคล้ายจิ๋วพระภิกษุสงฆ์ กินนอนอยู่ที่โรงเจเสด็จโพธิสัตว์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อวดอ้างเป็นผู้วิเศษรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ทุกประเภท ซึ่งผู้คนต่างหลงใหลให้ความเคารพนับถือ บูชาสักการะ ทั้งพ่อค้า ข้าราชการหรือแม้แต่พระภิกษุสงฆ์หลายรูปก็ให้ความศรัทธา (นสพ.เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2543 ,3)

ชาวบ้านหลายสิบคน จุฑาบุปเทียนพร้อมเครื่องเช่น ไหว้บูชาสักการะต้นกล้วย ที่ตำบลปากแพรก จังหวัดกาญจนบุรี สาเหตุเพียงแค่ลำต้นของต้นกล้วยช่วงหนึ่งบวมป่องออกมาเหมือนคนท้องป่อง (นสพ.เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 18 มกราคม 2543 , 19)

ก๊อนหินขนาดมหึมาที่ตั้งอยู่ริมถนนสายจันทบุรี – กระดัง กิ่ง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดจันทบุรี ข้าง ๆ มีศาลเล็ก ๆ ตั้งอยู่ พวงมาลัยหลากหลายสีแขวนเต็มไปหมด ผู้ขับรถผ่านจะบีบแตรแสดงความเคารพแทบทุกคัน โดยชาวบ้านแถบนั้นเรียกหินก้อนนี้ว่า “บาตรพระมาลัย” ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อถือและศรัทธาว่าเป็นหินที่ศักดิ์สิทธิ์ (นสพ.เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 24 มกราคม 2543 , 19)

พิธีนำคางคกมาขอเลขเด็ด ที่อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง โดยการนำคางคกไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดขนาด แต่มีข้อแม้ต้องจับในวันพระก่อนหอยออกแล้วขังไว้ในกะลา หลังจากนั้นเมื่อเวลาเที่ยงคืน นำมาบูชา ด้วยดอกไม้ ธูปเทียนและสิ่งของต่าง ๆ โดยเชื่อว่าเจ้าแม่ผู้หนึ่งที่ให้โชคลากลับ

ชาติมาเกิดเป็นคางคก ทำให้เมืองระยอง โดยเฉพาะอำเภอบ้านฉาง หากคางคกเข้าทุกที่ (นสพ. เติ
นิวส์ ฉบับวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2543, 18)

ศาลาวัดข่อยกลาง อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี มีรูปแกะสลักไม้ นางตะเคียนเงิน และนาง
ตะเคียนทอง โดยปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านและจังหวัดใกล้เคียงมากราบไหว้ บางคนมีโชคลาภได้
ซื้อผ้าสไบมาถวายเป็นจำนวนมาก (นสพ. เตินิวส์ ฉบับวันที่ 2 มีนาคม 2543 ,19)

สถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ภาคเหนือ

1. วัดอรุณวิเวก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. วัดถ้ำผาจม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่

ภาคใต้

4. สวน โมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
5. วัดถ้ำเสือวิปัสสนา อำเภอมือง จังหวัดกระบี่
6. สำนักวิปัสสนาวัดชายนา อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาคตะวันออก

7. วัดปิปปลิวาราม อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

8. วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
9. วัดอรุณบุรพต อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
10. วัดป่าบ้านตาล อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี
11. วัดป่าสาละวัน อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา
12. วัดป่าบ้านค้อ อำเภอศรีน้ํา จังหวัดอุดรธานี
13. สำนักทัฬหะมิ่งขวัญ อำเภอมือง จังหวัดเลย

ภาคกลาง

14. คณะห้า วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
15. ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศ เขตพระนคร

กรุงเทพมหานคร

16. ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย เขตบางแค กรุงเทพมหานคร
17. วัดจันทาราม (ท่าซุง) อำเภอมือง จังหวัดอุทัยธานี

18. วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี
19. วัดเขาสมโภชน์ อำเภอลำนายณ์ จังหวัดลพบุรี
20. วัดคอนฟูต อำเภอคอนฟูต จังหวัดสระบุรี
21. วัดไทรงาม อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
22. วัดโพธิ์เอน อำเภอวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง
23. สำนักเกาะมหาเมฆล อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
24. วัดสะแก อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
25. วัดโกโรโกโส อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
26. วัดคีรีวงศ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ผู้ที่ผ่านการอบรมเจริญภาวนาวิปัสสนากรรมฐาน สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้นได้อย่างชัดเจน เช่น

1. มีความตระหนักถึงความสำคัญของสติมากขึ้น
2. มีความคิดอยากทำความดีมากขึ้น
3. มีอารมณ์มั่นคงมากขึ้น
4. มีอารมณ์แจ่มใสเบิกบานมากขึ้น
5. มีความสุขกายสุขใจมากขึ้น
6. มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีมากขึ้น
7. สามารถลดความฟุ้งซ่านวิตกกังวลลง
8. มีความอดทนในกิจการงานต่าง ๆ
9. มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น
10. มีความสำรวมในกิริยามารยาทมากขึ้น
11. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น
12. มีอัธยาศัยไมตรีต่อผู้อื่น
13. มีความพึงพอใจในงานที่ทำและรับผิดชอบมากขึ้น
14. มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น
15. มีพรหมวิหารธรรมคือเมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา เพิ่มขึ้น
16. มีความกตัญญูรู้คุณของพ่อ แม่ ครูอาจารย์ และมีพระคุณมากขึ้น

17. มีศีลธรรมทั้งทางกายและทางใจมากขึ้น โดยเฉพาะศีล 5

18. สามารถลดละสิ่งเสพติดได้

19. สามารถลดอบายมุขลงได้ (อนุชา สมจิตร : 2539,171-172)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระพิทยา เสวกพันธุ์
วัน เดือน ปีเกิด	18 สิงหาคม พ.ศ. 2514
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (ศูนย์กลางราชมงคล) พ.ศ. 2537 (บธ.บ การจัดการอุตสาหกรรม) มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2542 - 2545 (ศศ.ม ศาสนาเปรียบเทียบ)
ทุนสนับสนุนการวิจัย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

EXECUTIVE SUMMARY

1. INTRODUCTION

Religion is one of social institutions which is important to stimulate interest in national cultures, a good way of human brings and view about the environment. Although religions have different origins of doctrine and practice, they have good purposes to solve the problems of human beings especially suffering in mind. Therefore, religions are the knowledge of the right way of life as light which helps human beings to meet peace and friendship in society as Gandhi believed that *“education without the study of religions is incomplete. Religion, in its varied forms, is not only a legitimate intellectual pursuit but a vital aspect of human culture and civilization.”*

Looking back into Thai history, the close relationship between Buddhists and the Thai nation is clearly seen. Thai people in the past lived in the Buddhist environment, namely, making-merit, going to listen to special sermons and observing precepts. Nowadays, most Buddhists are not interested in the meaning of the right ways and ignore searching for the truth. Therefore, they are interested in the rites, destiny and black magic. Thai society is full of many gods. They believe that the gods have power to help them out of the suffering in their bodies and minds. Those practices are not the right ways of the Buddhism. Nowadays, monks retired to take the role in public activities, for example, education. So, they are busy to teach the right way of Buddhism to Buddhist laymen.

Besides, the structure of the Thai society has been changed because of adopting a new pattern and a modern style of western system both utilitarianism and materialism. Most Buddhists seek happiness of body more than mind. They pay the high cost of living for food, clothes and the education of their children in each day. Everyday they must work very hard to get money, position and status in the society. There is no free time to listen to the sermons and observe the precepts on Uposatha Days to follow the right way of Buddhism. Therefore, the social condition is full of many problems; such as AIDS, crime, drugs, prostitution, corruption and others.

Such problems have the high rate in Thai society. They are the problems to solve. Buddhists are not interested in and do not understand their own religion in the right way of daily living. There are two important conditions as follows:

1. They are depending on the supernatural power. This is the most condition. Because Buddhists do not try to attain the highest level by their own effort.

2. The structure of the Thai society is changed by adopting a new pattern of western system both utilitarianism and materialism. Most Buddhists seek the happiness from body more than mind.

Although most Buddhists have no free time to practice the way of Buddhism, there are Buddhist groups who are interested in it because they are developing their minds by the way of meditation. They try to seek the truth and the right way of Buddhism. They may not attain the highest enlightenment at present, at least those practices are beneficial to their lives and peace in their minds. they are happy and give the value to join the Buddhist activities directly and indirectly. When having problems happening in Thai society on each day, they solve them by their own effort, by not depending on the supernatural power.

There are two different Buddhist groups --faith in Buddhism and faith in supernatural power and both. They practice the right way of Buddhism. There are a lot of problems at present and going on in the future. As the structure of the society has changed because of adopting a new pattern of the western system, development of the social system is rapid. People are interested in research on view of Buddhist laymen to pay respect to Buddhism and living of a good life in Thai society at present. How do Buddhists view the way of a good living?, Is religion a part of their living or not, and how do Buddhists understand the right way of Buddhism? The most importance is the Buddhist view of how to take the teaching of Buddhism to be in practice in Thai society at present.

The research studied only the group of Buddhists who live in Bangkok. Besides, there are a lot of people, who come from up-country, to live in Bangkok. It is a point of adapting tradition to a new western pattern. There are a lot of faiths in supernatural power ---black magic and others. Most problems, therefore, origin in Bangkok at first time. It is easily compared between two Buddhist groups---faith in

Buddhism and faith in supernatural power and faith in the practicing in the right way of Buddhism.

2.OBJECTIVES OF THE STUDY

1. To study the Buddhists' view on respect and living in the right way of a good life with Buddhist teaching.

2. To compare Buddhist's view on paying respect and living in the way of a good life between Buddhists who have the faith both Buddhism and supernatural sect and Buddhists who practice to attain the highest way of Buddhism.

3. SCOPE OF THE STUDY

This research studied on the paying respect and Buddhist's view on the right way of Buddhism in Thai society. There are sampling population of 400 Buddhists who are living in Bangkok.

4. METHODOLOGY

They are divided into 2 parts as follows :

4.1 Documentary Research — Tipitaka including explanation document, textbooks and research works related to this research.

4.2 Cross sectional survey

4.2.1 Population and Samples — Population in this research are Buddhist laymen who live in Bangkok. They are divided into 4 groups as follows :

A group of Buddhists who practice both concentration and enlightenment

A group of Buddhists who pay respect to Kaun – Im sect.

A group of Buddhists who join in ceremony of King Rama V.

A group of Buddhists who walked around are shopping center (Center Point)

4.2.2 Research Instrument and Data Collection.

The Questionnaire was used in this research from reviewing literatures of the Buddhist documents, which allow the author to examine the validity. They were divided into 2 categories as follows:

Section 1: Containing the personal backgrounds of Buddhists including gender, age, education level, level of income/month and occupation.

Section 2: Questions concerning the views of Buddhists to pay respect to the Buddhism contain 16 items and questions on living of a good life in Thai society contain 26 items. Those questions had a Rational Scale adapted from Likert's with 5 choices rating frequently.

4.2.3 Data Analysis

400 sets of questions had been distributed to four groups of Buddhists and 400 (100 %) of the total were returned. There were 332 sets (83%) of completed questions for analysis in their validation. Decoding was made in the Coding Sheet to input into SPSS for Windows.

5. DEFINITION OF TERMS

5.1 Buddhists — population who pay respect to Buddhism and have lived in Bangkok.

5.2 A good life — Living in the right way of Buddhism, namely, not to do any evil, to do good things and to purify the mind until they could attain the enlightenment.

5.3 Buddhists live in the right way of Buddhism — who practice both concentration and enlightenment.

5.4 Buddhists believe both Buddhism and supernatural sects—and Buddhists who walked around shopping center at Center Point, joining in ceremony of King Rama V and believe in supernatural power.

6. EXPECTED RESULTS OF STUDY

6.1 To understand Buddhists' view on paying respect and living of a good life in the right way of Buddhism.

6.2 To understand the different ways of paying respect of Buddhists and living of a good life of two groups of Buddhists Namely, Buddhists live in the right way of Buddhism and the ones who believe in both Buddhism and supernatural sects.

6.3 To be able to take the results of the research to solve the problems about the Buddhists' view to religions in the future.

7. LIVING OF A GOOD LIFE IN THE RIGHT WAY OF BUDDHISM.

Living of a good life in Buddhism is without harm both to themselves and to others as the Lord Buddha said to his disciples: not to do any evil, to do good things and to purify the mind. Development of the mind is important to get rid of the Greed, Hatred, and Delusion. Then Lord Buddha said: *“Rahula, for developing the (mind), development that is friendliness, that which is malevolence will be got rid of. Development that is compassion, that which is harming will be got rid of. Development that is sympathetic is equanimity, that which is sensory reaction will be got rid of. Development that is on the foul, that which is attachment will be got rid of. Development that is perception of impermanence, that which is the conceit ‘I am’ will be got rid of.”* (M.M. 2/423/95-96) Every Buddhist could attain the enlightenment, if they practice the right way of Buddhism. Those practices are the living of a good life of Buddhists.

8. CHARACTER OF PAYING RESPECT TO BUDDHISM

The Lord Buddha, Thamma and Sangkha are the best three importance in Buddhism, because those three is a refuge of Buddhists all around the world. Therefore, people, who are good Buddhists, must respect the best three importance at all time of life. It is well-known that “Buddhamaamaka” of Thai nation.

9. CHARACTER OF LIVING OF A GOOD LIFE IN BUDDHISM

When Buddhists pay respect and practice in of the right way of Buddhism at all time of life, they could attain the enlightenment and happiness with living purity both body and mind that is full of kindness to all existence as friends of birth, old age and death. Each man could develop his mind to get rid of the Greed, Hatred and Delusion. The truth of nature was discovered by Lord Buddha. He only thought of the right way of a good life on the earth.

10. DISCUSSION

10.1 On view about paying respect to the Buddhism

The study was both on document and fieldwork. This thesis contains four groups of Buddhists, namely, 1) a group of Buddhists who practice both concentration and enlightenment the ones who believe in power of King Rama V, the ones who believe in the supernatural power(Kaun – Im sect.) 2) and the ones who walked around shopping center at Center Point. From research it was found that the view of Buddhists was divided into 2 groups as follows

1. The view of paying respect to Buddhism is at a moderate level of total average i.e. a group of Buddhists who walked around shopping center at the Center Point. This group is composed of young Buddhists and is studying in both high school and university. Those youngs Buddhists will have role in the politics, religion and education of Thai society in the future. This group understood and believed in the right way of Buddhism at a moderate level. Therefore, they have a chance to the wrong way of living with AIDS, drugs, prostitution and others. The result of this research is in line with the research of Sangravee Teprod finding that the students are not interested in and do not understand the right way of Buddhism. This case come from their parents who do not understand and are not interested in practice in the right way of Buddhism, because they have no free time to teach their children in the right way of Buddhism. And Buddhists, who believed in power of King Rama V, viewed the paying respect to Buddhism at a moderate level of total average. Those two groups of Buddhists were not interested in observing precepts, listening to the special sermons at the temples. Five precepts and listening to the special sermons are the basis of Buddhists to live together with peace and happiness in society.

However, From observation of the researcher the Buddhists who believed in the power of King Rama V found that someone practiced the right way of Buddhism.

2. The view of paying respect to Buddhism is at a high level of total average i.e. Buddhists who practiced both concentration for enlightenment and Buddhists who believed in both Buddhism and the supernatural sects(Kaun – Im sect.) . Those groups of Buddhists were strict to observe the Buddhist precepts rather than the two groups of Buddhists, they practiced, understood and believed in the doctrine and discipline better than other groups.

Therefore, the view of paying respect to Buddhism of Buddhists is the reflection that Thai society is more busy at present. Although, some Buddhists understand both the doctrine and discipline at the same time they believe about their destiny, black magic, etc... the thesis of Phramaha Phimon Konkruang found that Buddhists not only have faith in Buddhism, but also believe in the other ideological faith too. And Phrathammapitaka said that Buddhists believe in supernatural power. Those faiths bring about the weakened faith in Buddhism of Thai society.

10.2 The view of living of a good life in the right way of Buddhism in Thai society.

To study the view of living of a good life in the right way of Buddhism in Thai society of Buddhists was found that the view of living of a good life in the right way of Buddhism was divided into 2 parts as follows :

1. The view of living a good life in the right way of Buddhism in Thai society is at a moderate level of average total i.e. most Buddhists, who walked at the Center Point ,were students studying in high schools and universities. They viewed that living of a good life must have all complete things such as parents, house, car and money. And the best importance of living must be free both thinking and dressing. And some Buddhists, who believed in the power of King Rama V, viewed about living of a good life like the group of students, but some knew that happiness was the peace of mind with merit -making, taking food offering and hearing special sermons at temples.

2. The view of living a good life in the right way of Buddhism in the Thai society is at a high level of total average i.e. Buddhists, who practice both concentration for enlightenment and Buddhist who believed in the supernatural power(Kaun – Im sect.), understood the right way of Buddhism about living of a good life. Those Buddhists viewed that living of a good life must have complete life both body and mind. Especially Buddhists, who often practice both concentration for enlightenment, have the peace and spiritual happiness in their minds rather than bodies. They have purity with mind that is full of kindness to all existence as friends of birth, old age and death.

The view about paying respect to Buddhism and living of a good life as the right way of Buddhism in Thai society, The first group of Buddhists, who practiced concentration for enlightenment, viewed the paying respects to Buddhism and living of a good life as the right way of Buddhism at a highest level. The secondary groups

10.3 Suggestion

10.3.1 To study the groups of population who pay respect to other religions living in Thai society about the view of paying respect and living of a good life in each religion.

10.3.2. To study the groups of population who live in different places, comparatively between the up-country and cities about paying respect and living of a good life with religion.

10.3.3 To study the groups of population who are monks, priests, and teachers who teach the subjects concerning religions.